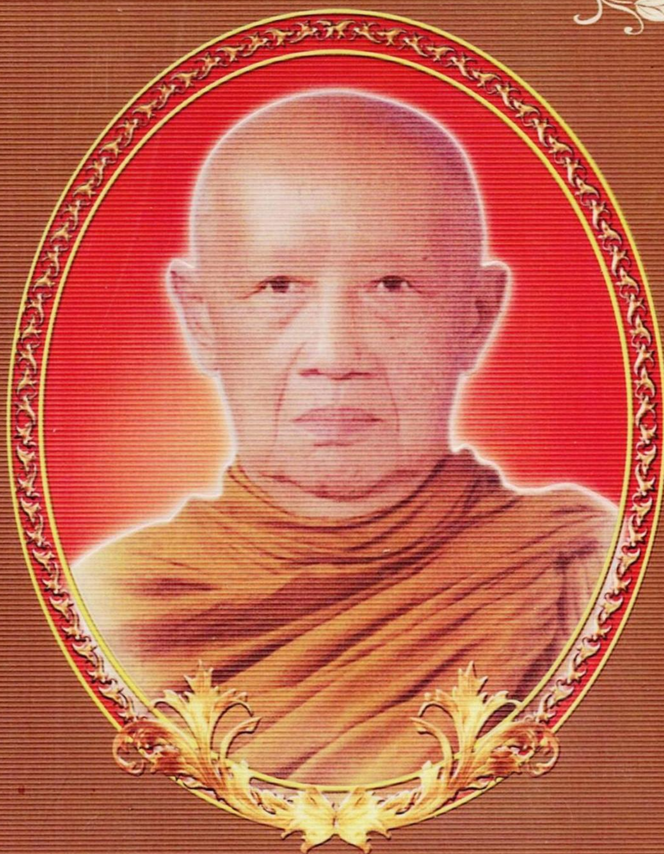

มรณานุสรณ์
พระธรรมวุฒาจารย์

(ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔)

อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตราด ธรรมยุต

อดีตเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

มรณานุสรณ์ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔)

ยาจัง อะทะทะมัปปิโย
ผู้ถูกขอเมื่อไม่ให้สิ่งที่เขาขอย่อมไม่เป็นที่รัก ของผู้ขอ

พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม ๑ หน้า ๓๓๗

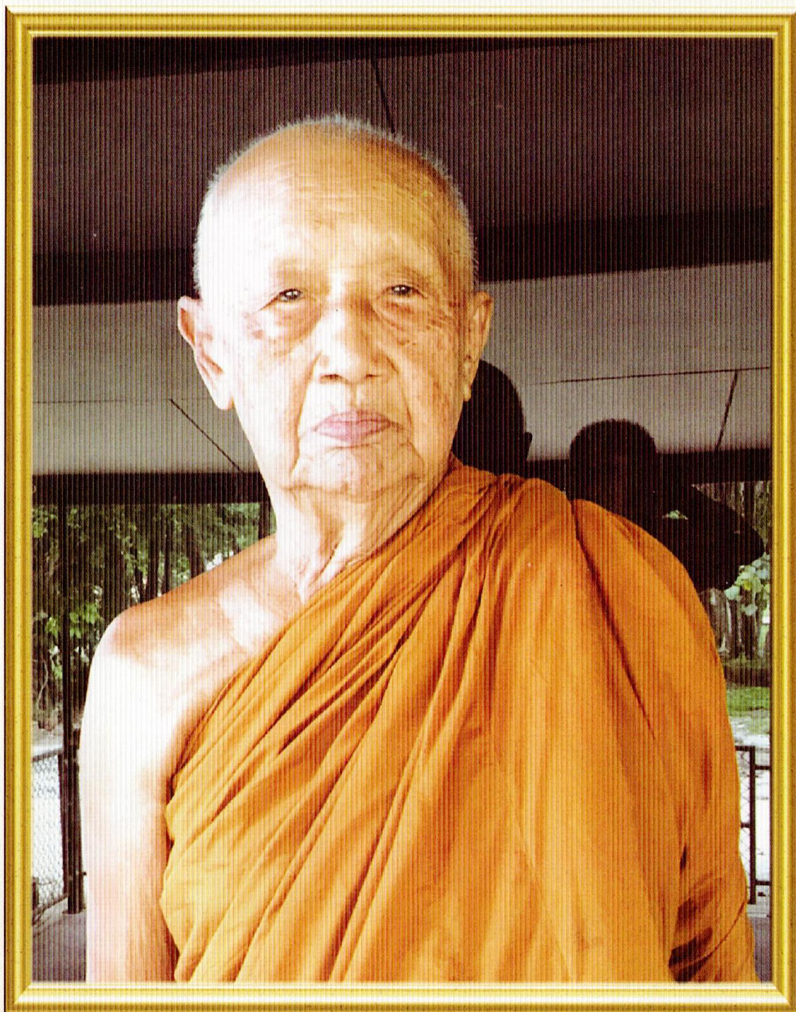
และขุททกนิกายชาดก สัตตกนิบาต เล่ม ๒๙ หน้า ๒๒๐

น ตัง ยาเจ ยัสสะ ปิยัง ชิคิงเส
ไม่ควรขอสิ่งที่รู้ว่าเป็นที่รักของเขา

พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม ๑ หน้า ๓๓๔

และขุททกนิกายชาดก ติกนิบาต เล่ม ๒๗ หน้า ๑๐๐

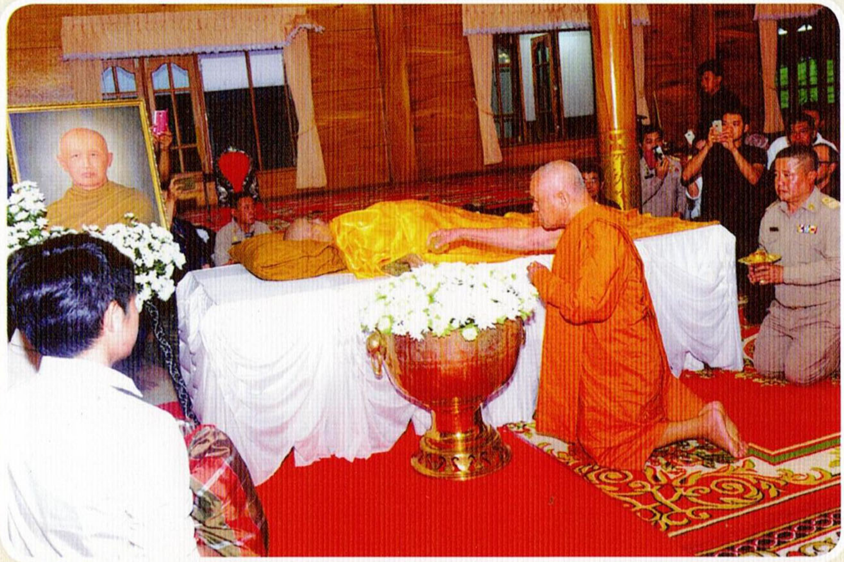

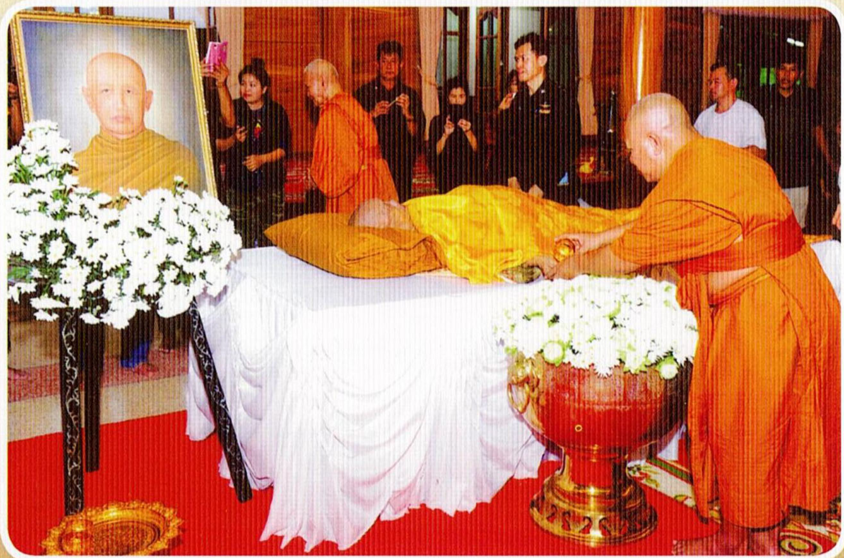
ขอน้อมถวายความอาลัย

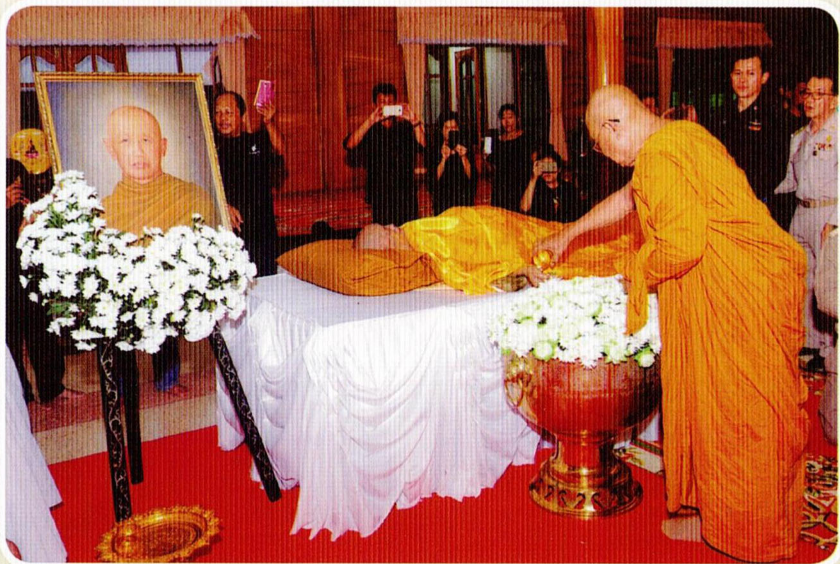
พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔)

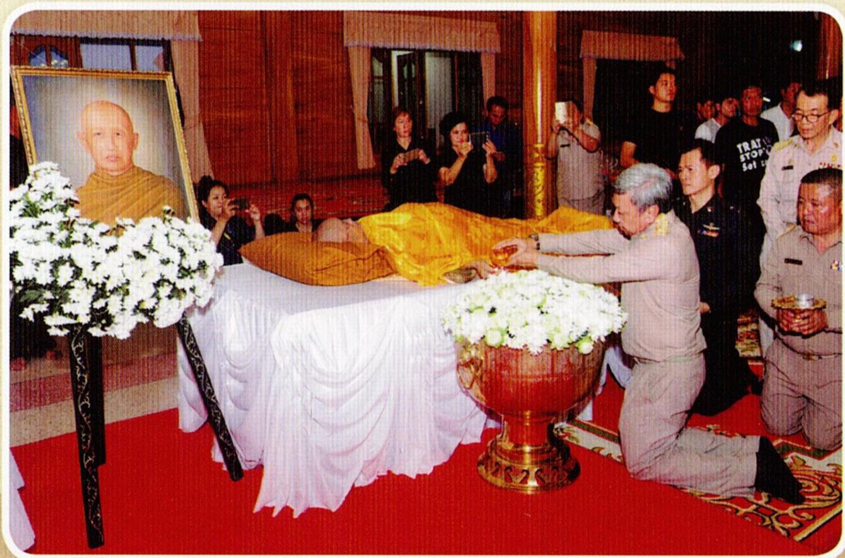
อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตราด ธรรมยุต

อดีตเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๒๗๓๖๔

สำนักพระราชวัง

๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๙

พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล) อายุ ๙๐ ปี พรรษา ๖๙ อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตราด (ธ) และเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม มรณภาพเนื่องจากภาวะหัวใจขาดเลือด ณ โรงพยาบาลตราด อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด เมื่อวันจันทร์ ที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๑ น.

วันอังคาร ที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๔.๐๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลาบำเพ็ญกุศล วัดวรดิตถาราม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานโกศโถ ฉัตรเบญจา ตั้งประดับ.

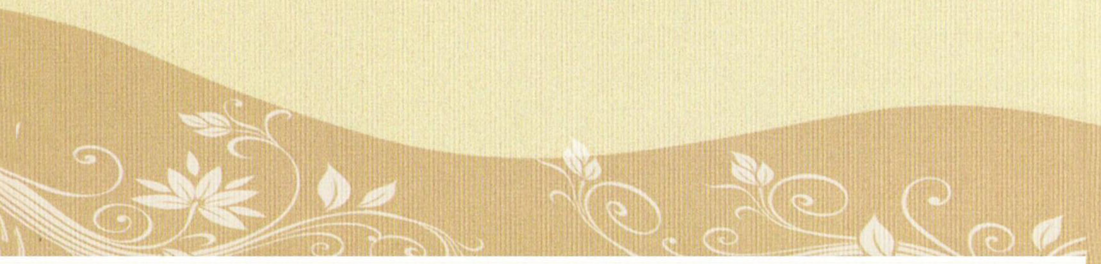
พิชยา/พิมพ์/ ... /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๓๗๓

สำนักพระราชวัง

๗ มกราคม ๒๕๖๐

พระราชทานเพลิงศพ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล) อดีตเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม ณ เมรุชั่วคราววัดวรดิตถาราม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

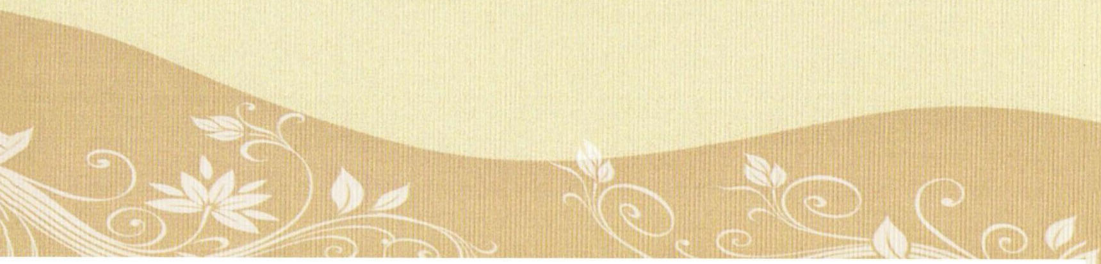
วันพฤหัสบดี ที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ เวลา ๑๕.๐๐ น. พระราชทานผ้าไตร ๕ ไตร ทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุล แล้วพระราชทานเพลิง.

พิชยา/ พิมพ์ / / ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล) เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

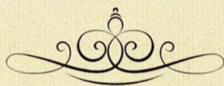
สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี สังข์เอียด อนาวิโล เปรียญธรรม ๔ ประโยค) อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตราด อดีตเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม ณ เมรุชั่วคราว วัดวรดิตถาราม บ้านท่าเรือจ้าง ตำบลวังกระแจะ อำเภอเมือง จังหวัดตราด วันพฤหัสบดีที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นเกียรติอันสูงสุดแก่ผู้วายชนม์อย่างหาที่สุดมิได้

หากความทราบโดยญาณวิถีถึงดวงวิญญาณของพระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี สังข์เอียด อนาวิโล เปรียญธรรม ๔ ประโยค) ได้ด้วยประการใด ในสัมปรายภพ คงมีความปลาบปลื้มซาบซึ้งเป็นล้นพ้นในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติยศอันสูงยิ่ง ในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

ขอถวายพระพร

พระวิมลเมธาจารย์ และคณะสงฆ์จังหวัดตราด

คำนำ

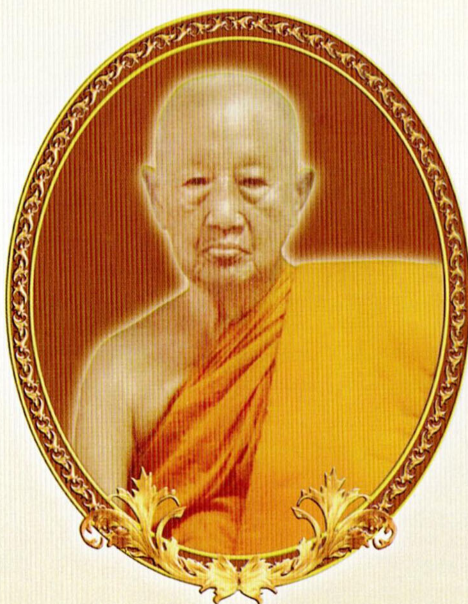
พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล) เป็นพระสาวกรูปหนึ่งที่ดำรงชีวิตแบบผู้ประเสริฐ เป็นผู้มีปฏิปทาคือทางก้าวเดินในทางธรรมอันแกล้วกล้า มีศรัทธาไม่หวั่นไหว ตั้งแต่วันอุปสมบท จนในที่สุดก็ได้บรรลุถึงเป้าหมายแห่งชีวิตของนักบวช คืออุดมธรรม ซึ่งเป็นธรรมอันยอดเยี่ยม ตามความสามารถและบุญญาบารมี เป็นประดุจน้ำที่เต็มแก้ว จะเทใส่เข้าไปเท่าใดก็มีแต่จะล้นเอ่อออกมาเท่านั้น ส่วนที่ล้นเอ่อไหลออกมานอกแก้วนั้นก็นำออกไปเพื่อประโยชน์ในการสงเคราะห์อนุเคราะห์ตามส่วนแห่งเมตตาที่เต็มเปี่ยม

หนังสือ มรณานุสรณ์ เล่มนี้ จึงเป็นหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ อันเป็นวาระสุดท้ายแห่งขันธ์ที่กำลังจะมอดไหม้ ซึ่งแสดงให้เห็นความไม่จีรังยั่งยืนของชีวิต แต่ในทางตรงกันข้าม กลับแสดงความจีรังยั่งยืนของธรรม เพราะอาศัยชีวิตเป็นบันไดให้ก้าวถึง โดยอาศัยกรรมและวิบากที่ดีนำทางเข้าสู่เส้นชัย เป็นคติเตือนใจทั้งในขณะมีชีวิตอยู่และปล่อยวางแต่โดยที่สุดแล้ว ก็มีความดีปรากฏเด่นให้ชาวโลกได้ดูชมทั้งธรรมและจริยา

หนังสือเล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือของศิษย์ กรรมใดที่เคยล่วงเกิน เหล่าศิษย์ขอน้อมกราบด้วยเศียรเกล้า ขอหลวงพ่อได้โปรดงดโทษที่ล่วงเกินนั้น เพื่อการสำรวมระวังและตั้งสติให้ดีในกาลต่อไป

คณะศิษยานุศิษย์

๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

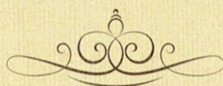
ถวายเป็นมุทิตาสักการะ

พระธรรมวุฒาจารย์

(ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔)

อดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตราด ธรรมยุต

อดีตเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
พลเอก
นายกรัฐมนตรี

ประวัติโดยสังเขป

พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ. ๔)

วัดวรดิตถาราม อำเภอเมือง จังหวัดตราด

ชาติภูมิ

นามเดิม ทองดี นามสกุล สังข์เอียด เกิดเมื่อวันอาทิตย์ แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘-๘ ปีขาล ตรงกับวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ บ้านท่าเลื่อน หมู่ที่ ๑ ตำบลตะกาง อำเภอเมือง จังหวัดตราด บิดาชื่อ หลอม สังข์เอียด มารดาชื่อ เตื่อง สังข์เอียด (อนันต์ เป็นบุตรคนแรก) มีพี่น้องรวมกัน ๕ คน คือ

๑. พระธรรมวุฒาจารย์
๒. เด็กชายพลุ้ย สังข์เอียด (เสียชีวิตแต่วัยเยาว์)
๓. เด็กชายยังไม่มีชื่อ (เสียชีวิตแต่วัยเยาว์)
๔. นางบุญเหลือ สังข์เอียด
๕. พระธรรมเมธี (บังเอิญ สังข์เอียด ป.ธ.๙) เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี
๖. นางทองสุข สังข์เอียด

อุปสมบท

วันเสาร์ที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๐ เวลา ๑๕.๒๓ น. ตรงกับแรม ๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีกุน ณ วัดคิรีวิหาร ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยมีพระราชวินัยเวที วัดคิรีวิหาร (ขณะนั้นยังเป็นพระมหาถาวร ป.ธ. ๗) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระไฮ้ นิรงฺคโณ วัดคิรีวิหาร เป็นพระกรรมวาจาจารย์ บวชคู่กับพระเจริญ อตฺถจารี (เจริญ บุญชู) ได้รับฉายานามว่า **“อนาวิโล”**

พ.ศ. ๒๔๙๐ สอบไล่ได้นักธรรมตรี ณ วัดคิรีวิหาร คณะจังหวัดตราด

พ.ศ. ๒๔๙๒ สอบไล่ได้นักธรรมโท ณ วัดคิรีวิหาร คณะจังหวัดตราด

พ.ศ. ๒๔๙๓ สอบไล่ได้นักธรรมเอก ณ วัดคิรีวิหาร คณะจังหวัดตราด

วันจันทร์ที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ พระอุปัชฌายะได้ส่งเข้าไปศึกษาพระปริยัติธรรม ณ วัดบวรนิเวศวิหาร พร้อมกับเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (ขณะยังเป็นสามเณรจุนท์) โดยได้ลงเรือสำราญวารี ที่บ้านท่าเรือจ้าง จังหวัดตราด เดินทางถึงวัดบวรนิเวศวิหาร วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ พฤษภาคม และพักอยู่กับพระครูประสาทพุทธปริตร (แจ่ม ธมฺมสาโร)

วิทยฐานะ

หลังได้อุปสมบทแล้ว ได้ศึกษาพระปริยัติธรรม โดยสอบได้ชั้นต่างๆ ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๙๐ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนวัดคิรีวิหาร จังหวัดตราด

พ.ศ. ๒๔๙๒ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท สำนักเรียนวัดคิรีวิหาร จังหวัดตราด

พ.ศ. ๒๔๙๓ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดคิรีวิหาร จังหวัดตราด

พ.ศ. ๒๕๐๐ สอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร

พ.ศ. ๒๕๐๒ สอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค สำนักเรียนวัดบวรนิเวศวิหาร

งานการปกครองคณะสงฆ์

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม อำเภอเมือง จังหวัดตราด

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นเจ้าคณะอำเภอจันทบุรี-ตราด (ธรรมยุต)

พ.ศ. ๒๕๑๙ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะจังหวัดตราด (ธรรมยุต)

พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตราด (ธรรมยุต)

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นพระครูฐานานุกรมของสมเด็จสังฆราชเจ้า
กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ **"ที่พระครูสมุห์"**

พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นพระครูสัญญาบัตร
ในราชทินนาม ที่ **"พระครูครุนาถสมาจาร"**

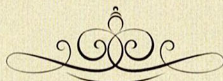
พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ
ชั้นสามัญ ในราชทินนามที่ **"พระวินัยบัณฑิต"**

พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ
ชั้นราช ในราชทินนามที่ **"พระราชวินัยเวที"**

พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ
ชั้นเทพ ในราชทินนามที่ **"พระเทพเมธาจารย์"**

พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ
ชั้นธรรม ในราชทินนามที่ **"พระธรรมวุฒาจารย์"**

ในวาระสุดท้ายพระเดชพระคุณพระธรรมวุฒาจารย์ได้มรณภาพด้วยอาการหัวใจขาดเลือดเฉียบพลัน ณ โรงพยาบาลตราด เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๑ น. สิริอายุ ๙๐ ปี ๒ เดือน ๒๓ วัน

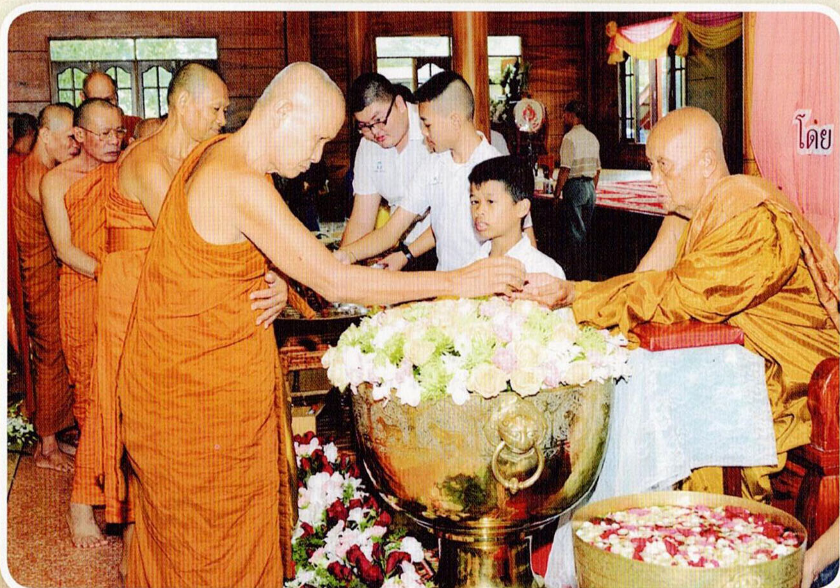

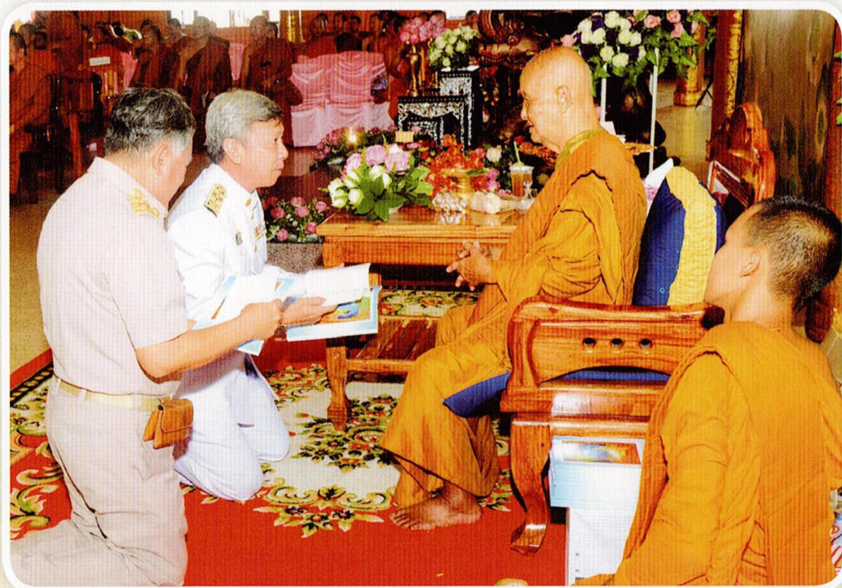
งานอายุวัฒนมงคล ครบ ๙๐ ปี

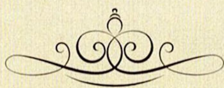
งานอายุวัฒนมงคล ครบ ๙๐ ปี

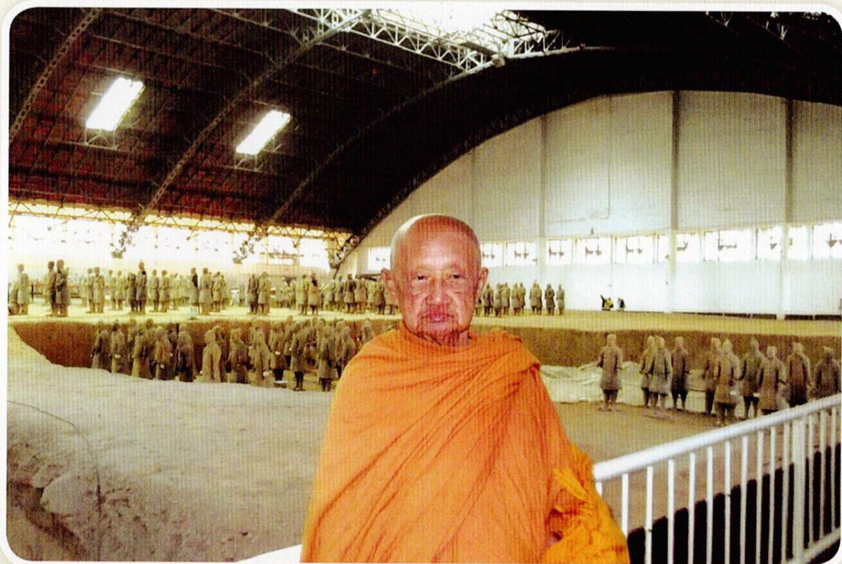

ผู้ว่าราชการจังหวัดตราด
น้อมสักการะในวันคล้ายวันเกิด

พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ. ๔)

ทัศนะศึกษาเมืองจีน

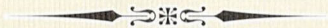

สำรวจตน

พระวินัยบัณฑิต วัดวรดิตถาราม

อำเภอเมือง จังหวัดตราด

บรรยายแก่ข้าราชการทหาร ลูกจ้าง คนงาน และนักเรียน
ของฐานทัพเรือสัตหีบ หน่วยสมทบและหน่วยใกล้เคียง
ณ บ้านแหลมธรรมชาติ อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด
วันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

การบรรยายวันนี้ขอตั้งบาลีว่า

อตฺตนา โจทยตฺตานํ ปฏิมํเสตมตฺตนา

การบรรยายธรรม คือการเตือนตนและพิจารณาหรือสำรวจตนเพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา เพิ่มวิชาความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่และชีวิตความเป็นอยู่ให้ก้าวหน้าไปในทางดียิ่งขึ้นตามลำดับ

มนุษย์เรานี้มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบอยู่ด้วยกันทุกคน เว้นคนพิกลพิการพาลชนคนเยาว์วัยยังเป็นเด็กเล็กอยู่ นอกจากนี้แล้วจะปฏิเสธว่าไม่มีหน้าที่ไม่ได้ จะต้องมีอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งวันนี้พบเห็นล้วนแต่ผู้มีหน้าที่การงานทั้งนั้น ตั้งแต่ข้าราชการทหารไปจนถึงนักเรียน ฉะนั้น ใครมีหน้าที่อย่างไร จะต้องมีสติระลึกนึกเตือนตนอยู่เสมอ ซึ่งมีมหาสมณภาษิตว่า **สติ สพฺพตฺถ ปตฺถิยา** แปลว่า สติจำปรารถนาในที่ทั้งปวง คือต้องหมั่นรำลึกไม่ประมาทเลินเล่อเผลอตัว

คฤหัสถ์ชนจะมีหน้าที่การงานอย่างไรก็ตาม เมื่อต้องการให้ความเป็นอยู่เป็นไปกับชาวโลกเขาได้ อย่างน้อยต้องมีทิฏฐิธรรมิกัตถะ คือประโยชน์ที่เห็นผลทันตาในชาตินี้ มี ๔ ประการ คือ **อุฏฐานสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยความอุตสาหะพากเพียรพยายาม ๑ **อารักขสัมปทา** ถึงพร้อมด้วยการดูแลรักษา ๑ **กลฺยาณมิตฺตตา** ความเป็นผู้มีเพื่อนดีงาม ๑ **สมชีวิตา** เลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ๑ ฉะนั้น ข้าราชการทหาร ลูกจ้างคนงาน และนักเรียน รู้ตัวอย่างนี้แล้ว จงบากบั่นปฏิบัติภารกิจของตนให้ดำเนินไปด้วยดี เมื่อการงานสำเร็จเรียบร้อยดีย่อมนำมาซึ่งความปีติอิ่มเอมใจตนเอง ผู้อื่นเห็นหรือทราบเข้าก็พลอยยินดี นำไปยกย่องสรรเสริญให้คนต่อ ๆ ไปได้ทราบบ้าง เป็นการช่วยตนสร้างเกียรติให้กระจายกว้างขวางยิ่งขึ้น

แต่หลักมีอยู่ว่า การงานที่ทำสำเร็จนั้นก็ดี การศึกษาวิชาความรู้ก็ดี ต้องพิทักษ์รักษาไว้ หมั่นนึกหมั่นตรองหมั่นทบทวน ไม่เช่นนั้นแล้ว เนิ่นนานเข้าอาจจะเลือนไปเสื่อมไปหายไป แต่ถ้าหมั่นทบทวนอยู่บ่อย ๆ ย่อมมีแต่พัฒนาขึ้นตามลำดับ เพราะอาจมองเห็นว่าที่ดีนั้นยังไม่สมบูรณ์ ก็จะปรับปรุงให้ดีมากขึ้น พร้อมกันนี้ จำเป็นมากที่คนเราต้องมีสหายคู่คิดมิตรคู่ใจ เพราะเพื่อนที่ดีเพื่อนแท้นั้น ย่อมให้ความอุปการะเกื้อหนุนตามสมควร แนะนำชี้แจงแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ให้มีความรักใคร่สนิทสนมไว้วางใจ ยินดีร่วมสุขร่วมทุกข์ตามเหตุการณ์ อีกประการหนึ่ง เมื่อได้เครื่องอุปโภคบริโภคมาแล้ว จงใช้จ่ายแต่พอสมควร อย่าให้เบียดกรอนัก และอย่าให้ฟุ้งเฟ้อนัก

ตามที่บรรยายมานี้เป็นการเตือนตน คือมีสติระลึกนึกตักเตือนตนเอง มีเพียงสติอย่างเดียวคือมีเพียงเตือนตนอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ ต้องมีสัมปชัญญะ การรู้ตัวด้วย สัมปชัญญะนี้คือการสำรวจตรวจสอบ ในที่นี้หมายถึงการสำรวจตรวจสอบตนเองว่า หน้าที่การงาน การศึกษาเล่าเรียนนั้น ๆ ตนทำได้ดีเพียงไร สำรวจตัวเองว่าขณะนี้เราเป็นใคร เราขยันเราขี้เกียจหรือไม่ ในตัวเรานี้มีอะไรบกพร่อง มีอะไรต้องเสริมเพิ่มอีก เราวางตัวเหมาะสมไหม

คนเรานั้น ต้องมีสมานัตตตา ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอ คือเสมอต้นเสมอปลาย คบหาผู้ใหญ่ควรวางตัวอย่างไร คบหาเพื่อนฝูงควรวางตัวอย่างไร คบหาผู้น้อยควรวางตัวอย่างไร คือเมื่อจะเข้าหาผู้ใหญ่ เราจะต้องอ่อนน้อมถ่อมตน มีอปจายนะ คือคารวะอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่นั้นท่านจำเป็นจะต้องมีคนช่วยเหลือ บางอย่างลำพังท่านเอง ไม่สามารถทำได้กำลังไม่พอก็มี เมื่อมีผู้น้อยคอยรับภาระสนองงานก็ทำให้ท่านเบาใจ ท่านจะนึกเอ็นดูให้การสนับสนุนหน้าที่การงานให้ดีมีหน้ามีตายิ่งขึ้นกับเพื่อนฝูง เราก็วางตัวให้สมกับเพื่อนกัน มีนิวาตะ คือไม่เบ่ง ไม่พองลมดั่งอึ่งอ่าง จะทำให้เพื่อนตีห่าง เมื่อวางตัวสนิทสนมกลมเกลียวกับเพื่อนได้มากเพียงไร ย่อมได้รับความเมตตาจากเพื่อนมากเพียงนั้น พระบรมศาสดาตรัสไว้แปลเป็นภาษาไทยว่า เมื่อมีความต้องการ สหายเป็นผู้นำสุขมาให้ ดังนี้เป็นต้น

สำหรับผู้น้อยนั้นก็จำเป็นมาก เราจะต้องวางตัวให้เขานับถือ ให้ความรักความเอ็นดูเขา เปรียบเหมือนลูกหลานอันสนิทของตน คนรู้จักคบผู้น้อยพอเหมาะพอควร ย่อมทำให้เขายำเกรงด้วย ย่อมรับใช้ช่วยเหลือด้วยน้ำใสใจจริง พระพุทธองค์ทรงตรัสหลักยึดน้ำใจผู้อื่นไว้ ๔ ประการ เรียกว่า **สังคหวัตถุ** คือ

(๑) **ทาน** การให้สิ่งของอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยของนั้นสมควรแก่เขา จะทำให้เขาสมหวังขอบบุญขอบคุณขอบอกขอบใจ หวังจะตอบแทนบุญคุณในเมื่อโอกาสมาถึง

(๒) **ปิยวาจา** เจรจาด้วยถ้อยคำที่ไม่บาดหู ไม่ระคายเคือง เรียกว่าหวานหูไม่รู้หาย

(๓) **อัตถจริยา** ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น คือแม้จะไม่ได้ช่วยเหลือเขาตรง ๆ ก็ต้องวางตัว ปฏิบัติตน ให้คนอื่นเอาเยี่ยงอย่างได้ เช่นจัดที่พักอาศัยเรียบร้อยสะอาดสะอ้าน มองดูแล้วระรื่นชื่นตา เสื้อผ้าสะอาดหมดจด เก็บพับไว้เป็นที่เป็นทาง ไม่วางเกะกะปะทะนัยน์ตา น่า

รำคาญ เหล่านี้เป็นต้น ย่อมเป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็น อาจนำไปเป็นแบบอย่างหรือแนะนำพร่ำสอนลูกหลาน ผู้น้อยในบังคับบัญชา บางทีอาจถึงกับยกตัวอย่าง ฉะนั้น อัตถจริยา นี้จึงสำคัญมาก เนื่องจากว่าการศึกษาของคนเรานั้น หลักใหญ่ ๆ มีอยู่ ๒ อย่าง คือ (๑) ศึกษาตามคำสั่งสอนตลอดถึงตำรับตำรา (๒) การสำเหนียกสังเกตด้วยตนเอง หลักอื่น ๆ เนื่องไปจากหลักทั้ง ๒ นี้ทั้งนั้น

(๔) **สมานัตตตา** ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอ คือวางตัวเหมาะสมทุกกาลเทศะ ก่อนนี้เคยเป็นอย่างไร เดี๋ยวนี้และข้างหน้าก็เป็นอย่างนั้น ไม่มีเปลี่ยนแปลง ภาษิตไทยว่า เสมอต้นเสมอปลาย คงเส้นคงวา

หลักธรรมคือสังควัตถุทั้ง ๔ ประการนี้ ย่อมเป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติเป็นที่เคารพนับถือของผู้อื่น ไม่ก่อการทะเลาะเบาะแว้งกัน ย่อมสงเคราะห์เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจือจานกัน ย่อมมีน้ำใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามัคคีกลมเกลียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะนำมาซึ่งสันติสุขทั้งส่วนตัวและส่วนรวม มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นก็สามารถผนึกกำลังยังเหตุการณ์นั้น ๆ ให้ลุล่วงไปด้วยดี

ขอย้ำอีกหน่อยว่า การสำรวจตนนั้นต้องสำรวจความประพฤติด้วย คือตรวจดูว่าเรามีจรรยามารยาทเรียบร้อยเข้ากับผู้อื่นได้ไหม ท่านผู้รู้หลักผู้ดีจะติเตียนเราในเรื่องความประพฤติได้ไหม การสำรวจตนนั้น ต้องสำรวจทั้งภายนอกและภายใน โดยเฉพาะภายในนั้นสำคัญยิ่งนัก เพราะมันจักออกมาภายนอกให้บุคคลอื่นเห็น ซึ่งเขาอาจคาดคะเนได้ว่าจิตใจเป็นอย่างไร ยิ่งบุคคลอยู่ในกลุ่มรับผิดชอบร่วมกันจะเป็นผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใต้บังคับบัญชาก็ตาม ต้องฝึกฝนให้เกิดความอดทนในระเบียบแบบแผน ซึ่งท่านทั้งหลายทราบกันดีอยู่แล้ว

อนึ่ง เดือนธันวาคมนี้เป็นเดือนสุดท้ายของปี อีกไม่กี่วันจะขึ้นศกใหม่แล้ว จึงควรสำรวจตรวจตนเองเป็นพิเศษว่าเราได้บำเพ็ญคุณงามความดีอะไรไว้บ้าง อย่าเข้าข้างตัวจับตัววางไว้กลางโต๊ะ แล้วจัดการพิจารณาตรวจตราดูให้ละเอียดละออ ถ้าสอดส่องด้วยกล้องจุลทัศน์ดูแล้วเห็นเรียบร้อยดีงาม ก็ย่อมเกิดความปลาบปลื้มใจว่าเรานี้ยิ้มได้ เป็นไปกับชาวโลกเขาได้แล้วก็นำเอาเป็นแนวทางดำเนินในอนาคต ถ้าตรวจรอบคอบแล้ว ยังเห็นบกพร่อง ก็ต้องรีบเร่งปรับปรุงแก้ไขให้อยู่ในร่องในรอย อย่าปล่อยเลยตามเลย จริงอยู่เรื่องมันเลยมาแล้ว แต่อย่าให้แล้วไปเฉย ๆ ต้องหักเหจิตใจให้เข้ากรอกเข้าซองของสาธุชน ซึ่งแปลว่าคนดี คนยังประโยชน์อันงามให้สำเร็จ เราจะได้เห็นได้ยินกันอยู่เสมอเวลาพระมาเทศน์มาบรรยายธรรม เมื่อท่านบรรยายจบแล้ว ผู้ฟังซึ่งเป็นคฤหัสถ์มักจะสาธุขึ้นพร้อม ๆ กัน นั่นก็หมายถึงว่าท่านนำเอาธรรมมาเปิดเผยให้เราฟัง และธรรมทั้งหลายไม่มีอันตรายกับใครทั้งสิ้น มีแต่เป็นประโยชน์ตามสมควรแก่ผู้ฟังและแก่ผู้ปฏิบัติ ผู้ฟังจึงแสดงความยินดีด้วยคำว่า สาธุ

เราท่านทั้งหลายลองนึกวาดภาพดูว่า ถ้าในหมู่เรานี้มีใครสักคนหนึ่งเกิดเอะอะโวยวายขึ้นมาที่ประชุมนี้จะเป็นอย่างไร ผู้ที่ไม่ได้ก่อเรื่องวุ่นวายก็จะพลอยวุ่นวายไปด้วย ไม่เป็นอันฟังธรรมกัน ผู้เทศน์ผู้บรรยายก็อาจเคลื่อนย้ายตัวเองลงจากธรรมาสน์พลอยยุ่งยากใจไปด้วย เพียงเอะอะมะเทิ่งคนเดียวเท่านั้นยังโกลาหลอลหม่านกันทั่วหน้า ฉะนั้น การที่เราท่านทั้งหลายต่างนั่งสงบเสงี่ยมเจียมตัวเจียมใจอย่างนี้ จัดว่าเข้าลักษณะสาธุชนคนดีทั้งสิ้น

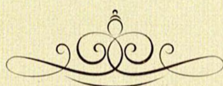
การเตือนตนการสำรวจตนที่เป็นคฤหัสถ์ทั่วไป ต้องอยู่ในกรอบของศีล ๕ คือ อย่าโหดร้าย มือไวใจเร็ว ขี้ปด หมดสติ พร้อมกันนั้นต้องมี **กัลยาณธรรม** คือเมตตากรุณา สัมมาอาชีวะ สทารสันโดษ สัจจะ สติ อีกอย่างหนึ่ง ควรให้กายวาจาใจ อยู่ในหลัก ๓ ประการ ไม่ทำชั่ว ๑ ทำความดี

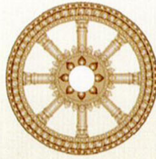

ให้เต็มบริบูรณ์ ๑ ทำใจให้ขาวผ่อง ๑ ทั้ง ๓ นี้ เป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา เมื่อผู้ใดปฏิบัติตนอยู่ในกรอบขอบเขตดังนี้ ไม่จำเป็นต้องพูดถึงอบายมุข คือทางแห่งความเสื่อม ความหายนะ

อานิสงส์ของการเตือนตนสำรวจตรวจสอบตนนั้น ว่ากันที่เห็นง่ายๆ ดีกว่า อย่าไปอ้างถึงสวรรค์วิมานอะไรเลย เดี๋ยวจะพากันฝันหวานวาดวิมานกลางหาว นั่งตาลอยมีใบหน้ายิ้มน้อย ๆ คนผ่านมาเห็นก็ชักจะสงสัยว่านี่หลุดมาจากคลองสานหรือเปล่า อานิสงส์ที่เห็นง่าย ๆ ก็คือตนเองย่อมเป็นผู้มีสติดีมีการระมัดระวังตัวดี ย่อมเป็นผู้มีความรอบคอบ ใจคอเยือกเย็นสุขุม มีความเห็นอกเขาอกเรา มีความเป็นเอกภาพกับผู้อื่นได้สบาย และย่อมมีมิตรสหายติดตามมา ยามต้องการความช่วยเหลือก็มีผู้เต็มใจช่วยเหลือด้วยน้ำจิตน้ำใจอันแท้จริง ใหม่ ๆ ก็อาจระมัดระวังตัวอยู่บ้าง แต่เมื่อปฏิบัติจนเคยชินแล้ว ไม่ต้องพะวงในการสำรวจระวัง เพราะมันอยู่ในกรอบจนติดนิสัยเสียแล้ว เหมือนคนรักษาศีล แรก ๆ ก็ต้องพยายามระวังกลัวศีลจะด่างจะพร้อย จะทะลุจะขาด แต่พอเคยชินจนติดเป็นนิสัยเสียแล้ว ไม่ต้องไประวัง เพราะศีลรักษาเราเสียแล้ว

ได้บรรยายธรรมว่าด้วยการเตือนตน สำรวจตน ก็พอสมควรแก่เวลา ขออวยพรให้ท่านทั้งหลายประสบอิฐผลที่น่าปรารถนา ส่วนอนิฐผลให้แคล้วคลาด อย่าได้แผ้วพาน ให้พานพบมิ่งขวัญตลอดปี ๒๕๓๖ นี้ และต่อ ๆ ไปทั่วกัน เทอญ.

ธรรมบรรยาย

อุทิศถวาย

พระราชวินัยเวที ธานุตฺตโร

(ถาวร มุสิกรัตน์ ป.ธ. ๗)

อดีตผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี-ระยอง-ตราด (ธรรมยุต)

อดีตเจ้าคณะอำเภอจังหวัดจันทบุรี-ตราด (ธรรมยุต)

และอดีตเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม อำเภอเมือง จังหวัดตราด

๓๑ มีนาคม ๒๕๔๙

ธรรมบรรยาย

พระเทพเมธาจารย์

อุทิศถวาย

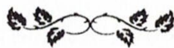
พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระอุปัชฌาย์

พระราชวินัยเวที ฐานุตฺตโร (ถาวร มุสิกรัตน์ ป.ธ.๗)

อดีตผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี-ระยอง-ตราด (ธรรมยุต)

อดีตเจ้าคณะอำเภอจังหวัดจันทบุรี-ตราด (ธรรมยุต) และ

อดีตเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม อำเภอเมือง จังหวัดตราด

บัดนี้ จักได้บรรยายธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้พระบรมศาสดาของเราชาวพุทธทุกท่าน เป็นเครื่องประเทืองสติปัญญาแก่ท่านทั้งหลาย พระพุทธเจ้าของเรานั้น ทรงเป็นบุคคลเลิศล้ำยิ่งนัก พระองค์ทรงเปี่ยมล้นไปด้วยเมตตากรุณาต่อสัตว์โลกอย่างหาที่สุดมิได้ การที่พระองค์ทรงแสดงธรรมอย่างละเอียดลออถี่ยิบก็ดี การที่พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยสำหรับเป็นแนวปฏิบัติแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาก็ดี ล้วนแล้วเปี่ยมไปด้วยเมตตากรุณาทั้งนั้น ผู้ใดได้ดีก็ทรงอนุโมทนาพลอยยินดีด้วยและยกย่องว่าเป็นผู้ดีเลิศในทางนั้น เช่นทรงยกย่องพระสารีบุตรว่า เป็น

ยอดแห่งภิกษุผู้มีปัญญาเสมอด้วยพระองค์ ทรงยกย่องว่าเป็นธรรมเสนาบดี เป็นนายทัพแห่งธรรม ทรงยกย่องพระมหาโมคคัลลานะว่า เป็นยอดแห่งภิกษุผู้มีฤทธิ์ มีความสามารถในการก่อสร้าง เหล่านี้เป็นต้น ผู้ทำไม่ดีก็ทรงเตือน ทรงปราม หรือลงโทษตามสมควรแก่โทษ

ลำดับนี้ จะชี้แจงให้เข้าใจถึงคำว่า **"พุทธศาสนิกชน"** ซึ่งเราได้ยินได้ฟังกันอยู่เสมอ ส่วนมากเข้าใจกันเพียงว่า ผู้นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งก็ถูกโดยปริยายหนึ่ง แต่ความจริงคำนี้แปลว่า ชนผู้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพราะคำว่า ศาสนานั้นแปลว่าคำสั่งสอน คือตั้งใจฟังให้เข้าใจคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ โดยใช้ปัญญาพิจารณาถึงคำสั่งสอนที่ได้ยินได้ฟังนั้นว่า พระองค์ทรงมีความมุ่งหมายอย่างไร เช่นทรงสั่งสอนเรื่องพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เราต้องทำความเข้าใจในพรหมวิหารทั้ง ๔ นั้น ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง คือเมตตาได้แก่ความรัก ความหวังดี ความปรารถนาดี เรารักตัวเรา เรามีความสุขสบาย ก็อยากให้ผู้อื่นมีความสุขสบายอย่างเรา หมายถึงความสุขสบายในทางดีทางชอบ ประกอบด้วย คุณธรรม จริยธรรม ไร้ฉันทาคติ คือลำเอียงรักเฉพาะพวกพ้องของตัว แผ่เมตตาไมตรีจิตให้ไพศาลหาประมาณมิได้ ที่เรียกว่า เมตตาอัปปมัญญา ก่อนอื่นเราต้องแผ่ให้

ตัวเราและญาติสนิทมิตรสหายไปก่อน เรียกว่า เมตตาพรหมวิหาร คือธรรมที่มีอยู่ในใจของผู้ใหญ่ กรุณา ได้แก่มุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์พ้นร้อน ถ้าสามารถช่วยได้ก็ลงมือช่วย หรือเรียกร้องให้ผู้อื่นมาช่วยกัน ถ้าไม่สามารถช่วยได้ ก็ตั้งจิตคิดให้เขาพ้นจากทุกข์ยากเดือดร้อนนั้น หมายถึงผู้ที่ได้รับทุกข์นั้น ไม่ผิดกฎหมายบ้านเมืองไม่ผิดระเบียบประเพณีอันดีงามที่สืบทอดกันมา อันเป็นระเบียบแบบแผนที่สังคมนิยมสืบเนื่องกันมาแต่โบราณกาล แต่ถ้าผู้เดือดร้อนนั้น ทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ผิดระเบียบประเพณีของท้องถิ่นของสังคมที่นิยมนับถือกันมาอย่างนี้ไม่ควรช่วยเหลือ ช่วยเหลือไม่ได้ ขืนช่วยเหลือเราก็จะกลายเป็นผู้สมรู้ร่วมคิด กลายเป็นผู้ผิดไปด้วย จะเป็นญาติสนิทมิตรสหายลูกหลานเหลนอะไรก็ตาม ต้องปล่อยให้เป็นเรื่องของกรรม คือเหตุที่เขาก่อขึ้นเอง เขาก็ต้องรับผลจากเหตุที่เขาก่อขึ้นนั้น เช่นเขาฉกชิงวิ่งราว เจ้าหน้าที่จับกุมได้ เราต้องวางใจเป็นกลาง คือทำใจเป็นอุเบกขา จึงจะถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา มุทิตา ได้แก่ ความยินดีด้วยกับผู้ที่ได้ดี ด้วยน้ำใสใจจริง ไม่ใช่ประจบสอพลอ ไม่มีความริษยาในความได้ดีของเขา ทุกวันนี้รู้สึกสับสนในธรรมข้อนี้ของพระพุทธเจ้าอยู่มาก คือ ผู้ใดได้ดีมีหน้ามีตา ได้รับการยกย่องสรรเสริญเพราะเขาทำดีทำชอบ ก็มีบางผู้บางคนริษยาไม่อยากให้เขาได้ดี

เกินตัว หาเรื่องไม่ดีไม่งามใส่ไคล้เขาให้เสียหายด้วยวิธีที่ไม่ชอบมาพากลต่าง ๆ นานา อีกอย่างหนึ่ง คนได้ดีในทางชั่วผิดทุจริตต่าง ๆ พากันยกย่องสรรเสริญชมเชยว่า เขาเก่งรู้จักเอาตัวรอด รู้จักใช่เล่ห์เหลี่ยมตลบตะแลงสร้างเนื้อสร้างตัวได้ อย่างนี้ผิดหลักพระพุทธศาสนา ผิดทั้งผู้ได้ดีเพราะทุจริตนั้นและผู้พลอยยินดี จะถูกก็เพราะพวกไม่ดีเหล่านั้นเท่านั้น แต่ผิดทางธรรมทางศาสนา บางทีอาจผิดกฎหมายด้วย เราชาวพุทธที่ดีทั้งหลาย ได้พบเข้าจะทำอย่างไร ? พระพุทธองค์ทรงแนะนำให้ทำใจวางเฉยเสีย อย่าแสดงความยินดีด้วย จะทำให้คนชั่วได้ใจ ทะนงตนหลงละเลิงยิ่งขึ้น อาจเป็นถึงนักเลงหัวไม้ แผ่อิทธิพลอันธพาลกว้างขวาง สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ไม่ยำเกรงกฎหมายบ้านเมือง ฉะนั้น พระบรมศาสดาของเรา จึงทรงแนะให้วางใจเป็นอุเบกขาเสีย อนึ่งลูกหลานของเราประกอบสัมมาอาชีวะ สร้างเนื้อสร้างตัวเป็นหลักฐานมั่นคงได้แล้ว นอกจากเราจะพลอยยินดีด้วยแล้ว พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า คนอย่างนี้วางใจได้ ทำใจเป็นอุเบกขาได้แล้ว คำว่า "อุเบกขา" นี้ แปลว่า เข้าไปเพ่งดู เข้าไปสอดส่องดู หมายถึงเอาใจเข้าไปเพ่งดู สอดส่องดูด้วยใจ เช่นเห็นว่า ผู้นั้นทุจริตผิดทำนองคลองธรรม เราขืนช่วยก็จะพลอยผิดไปด้วย ก็ต้องวางใจเป็นกลางเสีย เห็นว่าผู้นั้นสมบูรณ์พูนสุข สร้างหลักฐานได้ในทาง

ที่เหมาะสมถูกต้องมั่นคง ก็วางใจเป็นอุเบกขาได้ เรียกว่า สบายใจได้ หมดกังวล หมดห่วงใย

คำว่า พรหมวิหาร ที่กล่าวมานี้ แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ คือผู้ใหญ่ต้องมีธรรมเหล่านี้อยู่ประจำใจ คำว่า ผู้ใหญ่นั้น ท่านแจกไว้ ๓ ประเภท เรียกว่า วุฒิ คือ ความเจริญ คือ ชาติวุฒิ ผู้ใหญ่โดยกำเนิด เช่น พระมหากษัตริย์ ๑ คุณวุฒิ ผู้ใหญ่โดยคุณธรรม เช่นภิกษุ มารดาบิดา ครูบาอาจารย์ที่ท่านตั้งอยู่ในธรรม ๑ วัยวุฒิ ผู้ใหญ่โดยวัย คือมีอายุมาก เช่นมารดาบิดา ครูอาจารย์ผู้เฒ่าผู้แก่ ๑ ผู้ใหญ่ทั้ง ๓ ประเภทนี้ มีพรหมวิหารธรรมตามหลักพุทธศาสนา จัดเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี แม้ผู้มีอายุน้อย แต่มีหลักธรรมเหล่านี้ประจำใจ ก็เรียกว่า ผู้ใหญ่ คือผู้ใหญ่โดยธรรม ที่เรียกว่า คุณวุฒิ จัดเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีเช่นกัน

จะว่าเรื่องศรัทธาต่อ ศรัทธา แปลว่า ความเชื่อ ความเชื่อนี้ต้องระวังให้มาก เชื่อง่ายก็กลายเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญางมงายไป ถูกต้มถูกตุ๋นถูกหลอก ฉะนั้น ศรัทธานี้ต้องมีปัญญาความรู้เข้ากำกับ พินิจพิจารณ์ดูให้รู้จริงว่า ควรเชื่อได้หรือไม่ สิ่งที่ควรเชื่อมีหลักอยู่ ๔ อย่าง คือ **กัมมสัทธา** เชื่อกรรม กรรมคือการทำ การพูด การคิดว่า จะให้ผลอย่างไร ๑ **วิปากสัทธา** เชื่อผลของกรรม คือผลที่ได้รับในปัจจุบันเนื่องมาจากกรรมคือเหตุที่ทำไว้ ๑ **กัมมสกตาสัทธา**

เชื่อว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน คือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การที่เขามีความเป็นอยู่อย่างนั้น ๆ ก็เพราะผลที่เขาทำไว้ ๑ **ตถาคต-โพธิสัทธา** เชื่อการตรัสรู้ของพระตถาคต คือของพระพุทธเจ้า เชื่อว่า พระองค์ได้ตรัสรู้จริง ถ้าไม่จริงแล้วพระองค์จะเอาอะไรมาสั่งสอนพวกเราเล่า ๑ ใช้ปัญญาพิจารณาทบทวนดูให้ลึกซึ้งถ้วนถี่ว่าหลักทั้ง ๔ นี้จริงไหม? เชื่อได้ไหม? ก็จะเห็นได้อย่างปรุโปร่งว่าเป็นหลักตายตัว เชื่อได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ จัดเป็น **อจลศรัทธา** เชื่อได้อย่างหนักแน่นแน่วแน่ไม่แปรเปลี่ยน ระวังเรื่องมงคลตื่นข่าวกันไว้ให้ดี ซึ่งมีปรากฏอยู่บ่อย ๆ เช่นลือว่าน้ำที่นั่นศักดิ์สิทธิ์ ใครดื่มแล้วหายโรคหายภัยไข้เจ็บ พวกตื่นข่าวก็พากันไป แล้วก็ล้วนแต่เหลวกลับมาแทบทั้งสิ้น พวกเชื่อง่ายนี่แหละ ตกเป็นเครื่องมือของพวก ๑๘ มงกุฎ พวกนี้ยังหากินกันได้อยู่ร่ำไป เพราะพวกด้อยความสำนึกมีอยู่เกือบทั่วทุกหัวระแหง จึงเป็นเหยื่ออันโอชะของพวกแก๊งมิจฉาชีพ กว่าจะรู้ตัวก็สายเสียแล้ว ฉะนั้น ศรัทธาความเชื่อชนิดนี้ ท่านจึงเรียกว่า **จลศรัทธา คือความเชื่อที่ง่อนแง่นไม่มั่นคง** สมเป็นโลกิยศรัทธาเสียจริง ๆ มีพุทธภาษิตว่า **สุขา สทฺธา ปติฏฺฐิตา** ศรัทธาตั้งมั่นแล้วนำสุขมาให้ หมายถึง ความเชื่อที่ใช้สติปัญญาพิจารณาใคร่ครวญเข้าประกอบอย่างที่เรียกว่า **โยนิโสมนสิการ เห็นว่าเชื่อได้แน่ไม่แปรเปลี่ยน** มีแต่จะเชื่อให้หนักแน่นยิ่งขึ้นและ

มีความปลอดโปร่งโล่งใจ ขอย้ำอีกหน่อยว่าได้ยินได้ฟังหรือได้เห็นอะไรไม่แจ่มแจ้ง อย่าด่วนเชื่อ ต้องมีสติสำนึกเตือนตนไว้เสมอว่า ระวัง ๆ ต้องพินิจดูให้ดีให้รอบคอบ อย่าให้เสียทีเขาได้ จึงจะเป็นความเชื่อที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธเจ้า

จะว่าถึงพระรัตนตรัย หรือพระไตรรัตน์ เราทราบกันอยู่ว่า ในพระพุทธศาสนามีหลักอยู่ ๓ ประการ เรียกว่า พระรัตนตรัย คือ พระพุทธ ๑ พระธรรม ๑ พระสงฆ์ ๑ ในที่นี้จะขยายให้ชัดสักหน่อย พระพุทธนั้น หมายถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้านี้ กว่าพระองค์จะสำเร็จเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรในพระชาติปัจจุบันถึง ๖ ปี ในธรรมวิภาคเล่ม ๑ กล่าวไว้ว่า ท่านผู้สอนประชุมชนให้ประพฤติชอบด้วย กาย วาจา ใจ ตามพระธรรมวินัย ที่เรียกว่า พระพุทธศาสนา ชื่อว่า พระพุทธเจ้า เดิมพระองค์มีพระนามว่า สิทธัตถะ เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ พระเจ้าแผ่นดิน เมืองกบิลพัสดุ์ ในชมพูทวีป คือประเทศอินเดีย และพระนางสิริมหามายา พระองค์เสด็จออกผนวชเมื่อพระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา เมื่อผนวชแล้วก็เที่ยวศึกษาเล่าเรียนตามสำนักอาจารย์ต่าง ๆ เช่นสำนักอาฬารดาบส กาลามโคตร อุทกดาบส รามบุตร ศึกษาจนจบความรู้ของอาจารย์ ก็ทรงเห็นว่า นี่ยังไม่ใช่ทางสัมมาสัมโพธิญาณ ภายหลังพระองค์

ตั้งใจค้นคว้าด้วยพระองค์เอง จนได้บรรลุถึงความบริสุทธิ์ ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธะ นักปราชญ์ของเราวางหลักย่อไว้ว่า สุ จิ ปุ ลิ สุ คือ สุตะ ได้แก่ การฟัง ตั้งใจฟังให้เกิดความรู้ความเข้าใจ พระองค์ตั้งใจฟังคำสั่งสอนของท่านอาจารย์เหล่านั้นด้วย โยนิโสมนสิการ จิ คือ จินตะ ได้แก่การตั้งใจค้นคว้า พระองค์ตั้งใจค้นคว้าด้วยพระองค์เอง จนได้ประสบผลสำเร็จสมพระมโนรถ ปุ คือ ปุจฉา การไต่ถามสอบถามถึงข้อที่สงสัยให้หายความข้องใจ ซึ่งพระองค์ได้ทรงไต่ถาม เพื่อหาความรู้จากอาจารย์เหล่านั้น ลิ คือ จารึกหรือจดบันทึก พระองค์ได้จำคำสอนของพระอาจารย์ทั้งหลาย แต่ก็ไม่สามารถบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ทรงบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณด้วยการคิดค้นคว้าด้วยพระองค์เอง สิ่งที่พระองค์ทรงค้นคว้าจนได้บรรลุถึงความบริสุทธิ์นั้น เรียกว่า พระธรรม คือสภาวะความเป็นจริงที่มีอยู่ในโลกนี้ หรือมีประจำอยู่ในโลกนี้นี่เอง มองย้อนดูตัวเอง ก็มีอยู่ในตัวเรานี้เอง มิใช่มีอยู่ที่อื่น และพระธรรมนี้ ย่อมรักษาผู้ประพฤติปฏิบัติตามไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว เช่น คนมีสติอยู่กับตัว ก็ย่อมไม่ประพฤติผิด คนมีหิริก็ย่อมมีความละอายใจ ไม่ทำผิดทำชั่ว ดังนี้เป็นต้น พระสงฆ์ได้แก่หมู่ชนผู้ฟังธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว เกิดศรัทธาความเชื่อ ปสาทะ ความเลื่อมใส แล้วปฏิบัติตามคำสอนจนถึงได้บรรลุความบริสุทธิ์ ละกิเลสได้

สิ้นเชิงบ้าง เป็นเอกเทศบ้าง เป็นชั้น ๆ กัน แล้วก็นำความรู้ที่เรียกว่าธรรมะ นั้น แนะนำให้ผู้อื่นรู้ตามด้วย ตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบันนี้ พระสงฆ์นี้มี ๒ จำพวก ท่านผู้บรรลุอริยธรรมชั้นพระโสดาบันเป็นอย่างต่ำ เรียกว่า อริยสงฆ์ ท่านที่ไม่ได้บรรลุอริยธรรม แต่รวมกันทำสังฆกรรม เช่นลงอุโบสถ รับกฐิน ให้การอุปสมบทกุลบุตร เป็นต้น เรียกว่า สมมติสงฆ์

จะว่าเรื่องการทำบุญต่อไป การที่ญาติโยมทั้งหลายมาทำบุญกันที่วัดในวันพระก็ดี มาทำบุญในงานต่าง ๆ ก็ดี นิมนต์พระไปทำบุญที่บ้านเป็นต้นก็ดี เป็นการทำที่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธ-ศาสนา ทั้งนั้น เพราะหลักแห่งการทำบุญ ที่เรียกว่าบุญกิริยาวัตถุมีหลักโดยย่อ ๓ ประการด้วยกัน คือ ทานมัย สีลมัย ภาวนามัย

ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน ข้อนี้จะได้บุญเต็มที่ ต้องมีเจตนาดี ตั้งใจดี พอใจในสิ่งของที่จะบริจาคและผู้ที่รับทานของตน เรียกว่า **บุรพเจตนา** ขณะบริจาคก็พอใจในทานนั้นว่าทานของเราเหมาะสมกับผู้รับ เรียกว่า **มุญจนเจตนา** ครั้นบริจาคไปแล้ว ก็ยังปลื้มใจในทานและผู้รับทานของตนนั้น เรียกว่า **อปราปรเจตนา** ฉะนั้น ผู้ให้ทานจะถวายทาน อย่าสักแต่ว่าให้หรือให้ส่ง ๆ ไปดุจทิ้งเสีย อย่างนี้ได้บุญน้อย เหมือนนางปัญจ-ปาปา แปลว่า ผู้มีความขี้เหร่ ๕ แห่ง

ใจความของเรื่องมีว่า ในอดีตกาล ลูกสาวของคนยากจนคนหนึ่งอยู่ในเมืองพาราณสี กำลังเคล้าดินเหนียวจะฉาบทาฝาบ้านอยู่ ในขณะนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่ง เข้าไปในเมืองเพื่อบิณฑบาตดินเหนียวเพื่อเอาไปฉาบเงื้อมที่อยู่ของท่าน ได้เข้าไปยืนไม่ไกลลูกสาวคนยากจนนั้น นางเห็นเข้าก็โกรธจ้องเขม็งมองดูพลางถามว่า "สมณะ ท่านยังไม่ได้ดินเหนียวดอกหรือ?" ว่าแล้วก็เอาดินเหนียวไปวางลงในบาตรของท่าน ในอาการประชด พระปัจเจกพุทธเจ้ารับดินเหนียวนั้นไป ลูกสาวคนยากจนนั้น ครั้นสิ้นชีวิตจากอัตภาพนั้นแล้ว ไปเกิดเป็นลูกสาวคนยากจนคนหนึ่งในบ้านที่อยู่ใกล้ประตูด้านทิศตะวันออกเมืองพาราณสี (เป็นลูกสาวคนยากจน ๒ ชาติติดกัน) นางเกิดมาเป็นคนขี้เหร่ ๕ แห่ง คือมือ เท้า ปาก นัยน์ตา และจมูก ของนางขี้เหร่ผิดปกติ ทั้งนี้เพราะนางโกรธพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วจ้องดูด้วยอาการดูหมิ่นในชาติก่อนนั้นเอง มหาชนจึงให้สมญานางว่า "ปัญจปาปา" แต่ร่างกายของนางมีผัสสะอันดียิ่ง คือมีผัสสะเหมือนดั่งทิพย์ น่าสัมผัสแตะต้อง อันนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการถวายดินเหนียวแด่พระปัจเจกพุทธ-เจ้าในชาติก่อน จะเล่าเรื่องให้ฟัง

ครั้งนั้นนานมาแล้ว ในเมืองพาราณสีแห่งชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียในปัจจุบันนี้ มีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์หนึ่งมี

พระนามว่า “พกะ” ในคืนวันหนึ่งพระองค์ปลอมเป็นสามัญชน เสด็จตรวจพระนคร ได้เสด็จไปถึงที่นางปัญจปาปากำลังเล่นอยู่กับเด็กชาวบ้าน นางไม่ทราบว่า ผู้นั้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เข้าใจว่าเป็นเด็กที่กำลังเล่นอยู่ จึงตรงเข้าไปจับพระหัตถ์ของพระราชา พระราชารู้สึกเหมือนถูกสัมผัสทิพย์มาแตะต้อง ไม่สามารถดำรงอยู่ในสภาวะของพระองค์ได้ อำนาจดำกฤษณาในผัสสะครอบงำพระทัยของพระองค์ จึงตรัสถามนางว่า “เธอเป็นลูกสาวของใคร” นางทูลว่า “ของคนที่อยู่ใกล้ประตูพระนคร” ตรัสถามต่อไปด้วยความพิศมัย ก็ได้ทรงทราบว่า นางยังไม่มีสามี จึงตรัสว่า “ฉันอยากได้เธอ เธอไปขออนุญาตมารดาบิดาเสีย” นางกลับไปบอกมารดาบิดา ท่านก็อนุญาต นางจึงกลับไปทูลพระราชาให้ทรงทราบ พระราชาจึงเสด็จสู่เรือนของนางพร้อมกับนาง แล้วก็ทรงแต่งงานนอกพิธีการกับนาง พอเช้าตรู่ก็รีบเสด็จกลับพระราชนิเวศน์ ตั้งแต่นั้นมา พระองค์ไม่มีความประสงค์จะทอดพระเนตรพระสนมอื่น ๆ ปลอมพระองค์ไปในที่นั้น ในเวลาค่ำคืนเป็นนิตย์ พระองค์ได้ทรงพยายามที่จะนำนางเข้าสู่พระราชนิเวศน์เพื่อทรงอภิเษกเป็นอัครมเหสีโดยอุบายต่าง ๆ จนสำเร็จ ตั้งแต่ทรงอภิเษกให้นางเป็นพระอัครมเหสีแล้ว ไม่ทรงเหลียวแลพระสนมเหล่าอื่น นางสนมทั้งหลายก็โกรธริษยาพระนาง ต่าง

พากันคอยหาความผิดอยู่เนืองนิตย์ ในคืนวันหนึ่ง ขณะที่พระนางกำลังบรรทมหลับอยู่ ทรงสุบิน (ฝัน) ว่า พระองค์จะได้เป็นพระอัครมเหสีของพระราชา ๒ พระองค์ จึงทูลความฝันนั้นให้พระราชทรงทราบ เมื่อเหล่านางสนมทราบเรื่อง จึงให้ค่าจ้างแก่หมอผู้ทำนายฝัน ให้ทำนายไปในทางเสียหาย หมอเหล่านั้น เมื่อพระราชามีพระราชดำรัสถาม ก็กราบบังคมทูลว่า "ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม เหตุที่พระราชเทวีทรงสุบินว่า "ได้ประทับบนคอช้างเผือกนั้น เป็นบุรพนิมิตแห่งการสวรรคตของพระองค์ และเหตุที่พระราชเทวีทรงสุบินว่า "ทรงประทับอยู่บนคอช้าง เอาพระหัตถ์ลูบพระจันทร์นั้นเป็นบุรพนิมิตแห่งการนำพระราชาผู้เป็นข้าศึกต่อพระองค์มา" พระราชาตรัสถามว่า "ทีนี้เราควรทำอย่างไร?" ก็กราบบังคมทูลว่า "ขอเดชะ ไม่ควรปลงพระชนม์พระเทวีนั้น แต่ควรเชิญพระนางลงในเรือแล้วปล่อยไปในแม่น้ำ" พระราชาทรงปฏิบัติตาม ในขณะพระนางปัญจปาปาถูกปล่อยไปนั้น พระราชาพระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า "ทีปาวาริกะ" กำลังสรงสนานอยู่ในแม่น้ำตอนใต้ ทอดพระเนตรเห็นพระนางปัญจปาปาในเรือที่ลอยมานั้น ตรัสถามว่า "เจ้าเหมือนปีศาจ เจ้าชื่ออะไร?" พระนางยิ้มแล้วตอบถึงการที่พระนางเป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าพกะ พระเจ้าทีปาวาริกะชักสนพระทัย เข้าไปที่เรือ

ที่พระนางประทับนั่งอยู่นั้น เอื้อมพระหัตถ์ไปแตะพระนาง ก็ทรงเกิดความกำหนัดยินดีด้วยอำนาจตัณหาในผัสสะขึ้น จึงนำพระนางสู่ราชนิเวศน์ ทรงอภิเษกพระนางให้เป็นพระอัครมเหสี เหล่านางสนมเดิมของพระองค์หมดความหมายไปตาม ๆ กัน ฝ่ายพระเจ้าพกะพระราชสวามีเดิมของพระนางทรงทราบก็ทรงมีพระดำริว่า "เราจะไม่ให้นางแก่พระเจ้าทีปาวาริกะ" แล้วได้กรีฑาทัพไปตั้งที่ท่าน้ำตรงข้ามกับพระเจ้าทีปาวาริกะ ทรงส่งพระราชสาส์นไปว่า "พระเจ้าทีปาวาริกะ จะให้ภรรยาหรือจะรบ" ฝ่ายพระเจ้าทีปา-วาริกะ คงจะทรงทราบข่าวมาก่อนแล้ว จึงได้ทรงตระเตรียมการรบไว้สำหรับรับมืออย่างพร้อมเพรียง พวกอำมาตย์ของพระราชา ทั้ง ๒ พระองค์ ปรึกษากันว่า "การตายเพราะอาศัยสตรีไม่สมควรเลย พระนางนี้ควรเป็นของพระเจ้าพกะ เพราะพระองค์เป็นพระราชสวามีมาก่อน และควรเป็นของพระเจ้าทีปาวาริกะ เพราะพระองค์ทรงได้พระนางในเรือ ควรที่พระนางจะประทับอยู่ในพระราชมนเทียรของพระราชาองค์ละสัปดาห์" เมื่อตกลงกันแล้ว จึงได้กราบบังคมทูลพระราชาทั้ง ๒ พระองค์ ให้ทรงยินยอมผ่อนผันกัน พระราชาทั้ง ๒ พระองค์ทรงพอพระราชหฤทัย รับสั่งให้สร้างพระนคร ๒ พระนครที่ท่าริมฝั่งแม่น้ำตรงข้ามกัน ฝั่งละพระนคร ครั้นสร้างเสร็จแล้วก็ประทับอยู่ ณ พระนครของแต่ละพระองค์ พระนาง

ปัญจปาปา ได้ดำรงตำแหน่งพระอัครมเหสีของพระราชาทั้ง ๒ พระองค์นั้น แหม ! นี่ถ้าพระนางไม่โกรธพระปัจเจกพุทธเจ้าจ้องดูด้วยอาการดูหมิ่น ถวายดินเหนียวด้วยความเคารพ ด้วยความเต็มใจ มือ เท้า ปาก นัยน์ตา และจมูก คงไม่พิกลพิการผิดปกติ และได้รับผลบุญครึ่ง ๆ กลาง ๆ อย่างนี้แน่นอน น่าจะเป็น "เบญจกัลยาณี" เหมือนนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นแน่ ฉะนั้น ผู้จะให้ทานควรทำจิตใจให้ผ่องใสในทานที่ตนบริจาค และในผู้รับทานของตนในวาระทั้ง ๓ ดั่งกล่าวมา.

สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล คือมีความประพฤติทางกายและวาจาเรียบร้อยดีงาม ศัพท์ว่า "สีล" นี้ แปลว่า ปกติ ก็ได้ แปลว่า เย็น ก็ได้ แปลว่า หนัก ก็ได้ แปลว่า ธรรมชาติ ก็ได้ แปลว่าเครื่องหมาย ก็ได้ แปลว่า ดับ ก็ได้ ที่แปลว่า ปกติ นั้น คือ คนเรานั้นมีปกติไม่ฆ่ากัน ไม่ทำร้ายกัน ถ้าฆ่ากันทำร้ายกัน ก็เรียกว่า ผิดปกติ ปกติคนเราไม่ฉกชิงวิ่งราวปล้นสะดมกัน ถ้าฉกชิงวิ่งราวปล้นสะดมกัน ก็เรียกว่า ผิดปกติ ธรรมดาชาวบ้านย่อมมีครอบครัว ถ้ามีโดยถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณีนิยม ก็เรียกว่า ปกติ ถ้ามีโดยฉุดคร่าอนาจาร ก็เรียกว่า ผิดปกติ คำจริงเราไม่ต้องปรุงแต่ง ความเป็นจริงมีอยู่อย่างไร ก็กล่าวไปอย่างนั้น หมายถึงความจริงที่ควรพูด เป็นไปในทางประสานสามัคคี อ่อนหวาน อ่อนโยน

สำเนียงเสนาะเพราะโสตประสาท ผู้ฟังได้ยินแล้วชื่นใจ ผู้พูดออกไปก็สบายใจ พูดเป็นหลักเป็นฐานไม่เหลวไหล อย่างนี้เรียกได้ว่า ปกติ ถ้าพูดตรงกันข้าม ก็เรียกว่า ผิดปกติ ธรรมดาคนเราไม่เสพของมึนเมา ใครเคยเห็นเด็กเล็กเสพของมึนเมาบ้างไหม? รับรองไม่มีแน่ พอโตขึ้นชักอยากลองเสพ ก็เลยกลายเป็นผิดปกติในข้อนี้ไป ที่แปลว่า เย็น คือคนมีศีลเป็นคนเยือกเย็นสุขุม มีเมตตาอารีอารอบประกอบไปด้วยไมตรีจิต ที่แปลว่า หนัก คือคนมีศีลย่อมมีจิตใจหนักแน่น อย่างที่เรียกกันว่า ใจหนักเหมือนหิน คำว่าหินเป็นภาษาไทย ภาษาบาลีเรียกว่า สิลา ฉะนั้น ศัพท์ว่าสิลาที่แปลว่าหินนั้น ก็คือศีลนั่นเอง มาจากรากศัพท์เดียวกัน ที่แปลว่า ธรรมชาติ คือธรรมชาติของศีลเป็นอยู่อย่างไร ก็เป็นอยู่อย่างนั้น คนมีศีลก็คือคนที่เป็นอยู่อย่างธรรมดาหรือธรรมชาติ ไม่ไปก่อความยุ่งยากแก่ตนและผู้อื่น ฉะนั้น คำนี้ก็คือปกติดั่งกล่าวมาแล้วนี้เอง ที่แปลว่า เครื่องหมาย คือคนมีศีลมีเครื่องหมายให้คนอื่นรู้ คนอื่นเห็นแล้วชื่นชมอยากเอาเยี่ยงอย่าง เช่นสมัยพระพุทธเจ้าแรกตรัสรู้ใหม่ ๆ แรกมีพระสาวก ใหม่ ๆ ในเช้าวันหนึ่ง ท่านพระอัสสชิ ออกบิณฑบาต อุปติสสะมาณพซึ่งบวชเป็นปริพาชก ได้เห็นกิริยาของพระอัสสชิในการเดินมีกิริยาเรียบร้อยทุกย่างก้าว เกิดความสนใจเป็นพิเศษ ถึงกับเดินติดตามท่านไป เมื่อเห็นท่านนั่งในที่ใกล้น้ำใน

ลักษณะที่จะฉันจังหัน จึงไปตักน้ำมาถวาย ในที่สุดก็ถามท่านขึ้นว่า "พระคุณเจ้าบวชจากสำนักใคร ใครเป็นครูอาจารย์ของพระคุณเจ้า ท่านสอนอย่างไร" นี่ถือเอาโดยความ พระอัสสชิถ่อมตนว่า "พึ่งบวช ยังไม่มีความรู้มากนัก ไม่สามารถบอกได้ทั่วถึง" อุปติสสะมาณพ กล่าวว่า "ไม่ต้องบอกลึกซึ้งถี่ถ้วน บอกแต่ใจความสำคัญก็พอ นอกนั้นข้าพเจ้าจะพิจารณาเอง" พระอัสสชิ จึงบอกว่า "เราบวช แต่สำนักพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอนว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เกิดแต่เหตุ สิ่งนั้นก็ดับไปเพราะเหตุ" อุปติสสะมาณพฟังเพียงเท่านี้ ก็รู้ตลอดปรุโปร่ง สำเร็จเป็นพระโสดาบัน คือบรรลุโสดาปัตติผล เมื่อสอบถามทราบว่า พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่ไหนแล้วลาพระ อัสสชิว่า "พระคุณเจ้ากลับไปก่อนเถิด ข้าพเจ้า มีเพื่อนที่ตกลง กันไว้ว่า ใครบรรลุโมกขธรรมก่อน ขอผู้นั้นจงกลับมาบอกแก่กัน" แล้วได้กลับไปสำนักสัญชัยปริพาชกอาจารย์ของตน บอกกับโกลิตะ-มาณพผู้เป็นเพื่อนกัน โกลิตะมาณพ พอฟังเพื่อนบอกเสร็จก็ บรรลุโสดาปัตติผลตามไปด้วย แล้วพากันเข้าหาสัญชัยผู้อาจารย์ ชวนอาจารย์เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทำอย่างไรอาจารย์ก็ไม่ยอมไป ท่านลาอาจารย์และพาบริวารของตน ๒๕๐ คน ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ที่เวฬุวันซึ่งเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนา ขอตัดความว่า นี่แหละ เป็นเครื่องหมายของศีล พระอัสสชิท่านมีกิริยาอาการเรียบร้อย

ใครเห็นแล้วก็เลื่อมใส ท่านพระอัสสชินี้ ท่านมิได้เป็นผู้มีกิริยามารยาทเรียบร้อยเท่านั้น ท่านเป็นพระอรหันต์ด้วย ที่แปลว่าดับนั้นคือดับความเดือดร้อน เรียกสั้นๆ ว่า ดับทุกข์ทางใจ คือผู้บรรลุเป็นพระอริยบุคคลจนถึงดับกิเลสนิพพานได้ ก็เพราะมีศีลเป็นพื้นฐาน ฉะนั้น ที่แปลว่า ดับ จึงเป็นการถูกต้องอีกประการหนึ่ง นิพพานที่แปลว่า ออกจากเครื่องร้อยรัด หมายถึงกิเลสเครื่องร้อยรัดใจ เมื่อออกจากเครื่องรัดเสียได้ ความทุกข์ยากลำบากทางใจมันก็ดับไป อ้อ! อุปติสสะมาณพนั้น ต่อมาเรียกกันว่า พระสารีบุตร เพราะมารดาของท่านชื่อสารี ส่วนโกลิตะมาณพ ก็คือพระโมคคัลลานะ เพราะมีมารดาชื่อโมคคัลลี ทั้ง ๒ ท่านนี้ เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาและเบื้องซ้ายตามลำดับ

ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการอบรมใจให้เกิดขึ้นให้มีขึ้นให้เป็นขึ้น คือให้เกิดความสงบ ให้มีความสงบ ให้เป็นความสงบ หมายถึงบำเพ็ญสมถภาวนา คืออบรมใจให้สงบ ให้เป็นสมาธิ และเจริญวิปัสสนาภาวนา คือให้เกิดความเห็นแจ้งชัดทะลุปรุโปร่ง เช่น พิจารณาผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น ให้เห็นตามความเป็นจริงของมัน จะได้ไม่ติดอยู่กับมันจนเกินไป เพียงเราบริหารให้มันเป็นไปตามสมควร การที่ทายกทายิกาพากันทำบุญในทุกวันนี้ เห็นครบทั้ง ๓ ประการเป็นส่วนมาก มีน้อยคนที่เพียงแต่ทำทานแล้วก็รีบ

กลับ ไม่ทันได้สมาทานศีล ที่ถวายทานแล้วสมาทานศีลแล้วกลับไม่ทันได้อบรมภาวนาให้เกิดกุศลขึ้นก็มี ส่วนผู้บำเพ็ญทั้ง ๓ อย่างเรียกว่าบำเพ็ญกุศลด้วย ศัพท์ว่า กุศล นี้ แปลว่า ฉลาด หรือรู้ ฉะนั้น ผู้ตั้งใจฟังตั้งใจคิดธรรมที่ได้ฟังนั้น ก็ย่อมจะเกิดความรู้ความเข้าใจธรรมได้บ้าง ตามกำลังสติปัญญาของตน เคยเห็นพระฟังธรรมเทศนาแล้วร้องไห้ ภายหลังจึงได้ทราบว่า ปีติความอิ่มใจเกิดขึ้นจนยับยั้งไม่ได้ เพราะธรรมข้อนั้นถูกใจท่านเหลือเกิน ฉะนั้นการทำบุญจึงนำความสุขมาให้ ยิ่งทำทั้งบุญบำเพ็ญทั้งกุศล นอกจากจะเกิดความสุขใจแล้ว ยังได้ความรู้ธรรมเพิ่มขึ้นอีกด้วย การทำบุญทุกอย่าง อย่าให้อกุศลมีช่องเกิดขึ้นได้ เช่นอย่าให้มีของมึนเมาเข้ามาอย่าให้มีการเล่นเกิดขึ้น เป็นชาวบ้าน ธรรมดารักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์เรียกว่า ทำบุญถูกหลักของบุญ ทำบุญถูกวิธีของการทำบุญ

บุญกิริยาวัตถุที่กล่าวมามี ๓ ประการ ถ้าจะกล่าวโดยพิสดารก็มี ๑๐ ประการ ๗ ประการหลังแยกออกมาจาก ๓ ประการนั้นเอง คือ **อปจายนมัย** บุญสำเร็จด้วยการประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ที่ควรอ่อนน้อม สงเคราะห์เข้าในสีลมัย เวยยาจาวัจมัย บุญสำเร็จด้วยการช่วยขวนขวาย หมายถึงช่วยเหลือในทางที่เป็นประโยชน์ก็สงเคราะห์ลงในสีลมัย **ปัตติทานมัย** บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญคนไทยเราสมัยก่อน ผู้มีโอกาสไปทำบุญที่วัดแล้ว เมื่อกลับมาบ้าน

ผ่านบ้านผู้อื่นเห็นเขาเข้าก็จะบอกดัง ๆ ว่านำบุญมาฝาก นี่เป็นลักษณะการให้ส่วนบุญอย่างหนึ่ง สงเคราะห์เข้าในทานมัย ส่วนผู้รับส่วนบุญที่เขาให้นั้น จะตอบไปว่า ขออนุโมทนา เป็นการขอบคุณผู้ที่ให้ส่วนบุญนั้น นี่เป็น**ปัตตานุโมทนามัย** บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาส่วนบุญที่เขาให้ สงเคราะห์เข้าในภาวนามัย ธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม คือเมื่อฟังธรรมะเกิดความรู้ความเข้าใจธรรมดียิ่งขึ้น อาจสำเร็จเป็นพระอริยบุคคล นี่ก็สงเคราะห์เข้าในภาวนามัย ธัมมเทสนามัย บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม หรือบรรยายธรรมเป็นต้น คือนำธรรมมาขยายอธิบายให้ผู้อื่นฟัง อันนี้สงเคราะห์เข้าในทานมัย ข้อสุดท้าย**ทิฏฐุชุกัมม์** บุญสำเร็จด้วยการทำความเห็นให้ตรง เท่ากับอบรมจิตใจให้เข้าใจความจริง อันนี้ก็สงเคราะห์ลงในภาวนามัย ๗ ข้อหลังนี้ คือ อปจายนมัย เวยยาวัจจมัย ปัตติทานมัย ปัตตานุโมทนามัย ธัมมสวนมัย ธัมมเทสนามัย และทิฏฐุชุกัมม์ กระจายมาจาก ทานมัย สีลมัย และภาวนามัย ซึ่งได้อธิบายในตอนนั้น ๆ แล้ว ฉะนั้นใน ๗ ข้อหลังนี้จึงขอชี้แนะให้เข้าใจไว้เพียงนี้

จักบรรยายคำว่า อริยสัจ ๔ ซึ่งผู้ฟังส่วนมากเข้าใจว่าเป็นธรรมลึกซึ้งเหลือเกิน ปฏิบัติยากมาก ความจริงคำว่าอริยสัจนี้มีอยู่ในตัวเราทุก ๆ คนนี้แหละ แต่เราไม่รู้ไม่ทราบ พระพุทธเจ้าทรงรู้

ทรงทราบอริยสัจ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ศัพท์ว่า อริยสัจ แปลว่า ความจริงอย่างประเสริฐ เป็นความจริงที่ไปจากข้าศึก หรือ ปลอดจากข้าศึก ข้าศึกในที่นี้ ได้แก่กิเลสที่เกิดขึ้นที่ใจของแต่ละบุคคล อริยสัจทั้ง ๔ ข้อนี้ มีเหตุมีผลต่อเนื่องกันไป คือสมุทัยเป็นเหตุ ทุกข์เป็นผล คือสมุทัยเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ขึ้น มรรคดับทุกข์เสียได้ ได้รับผลคือนิโรธ ความดับทุกข์ดับตัณหาได้สิ้นเชิง สมุทัยตัวเหตุให้เกิดทุกข์นั้น มี ๓ อย่างด้วยกัน เรียกว่า ตัณหา คือ กามตัณหา ๑ ภวตัณหา ๑ วิภวตัณหา ๑ กามตัณหาได้แก่ความตะเกียกตะกายอยากจะเอาให้ได้ คือเมื่ออยากได้ก็ไขว่คว้าดิ้นรนจะเอาให้ได้ดั่งใจ ไม่เฉพาะเรื่องเพศเท่านั้น อยากได้อะไรก็แล้วแต่ จัดเป็นกามตัณหาทั้งนั้น ภวตัณหา แปลว่า อยากเป็น คืออยากเป็นนั่น อยากเป็นนี่ ด้วยความพยายามตะเกียกตะกายจะเป็นให้ได้ ขวนขวายหาวิธีการด้วยประการต่าง ๆ ผิดชอบชั่วดีไม่รับรู้ ขอให้ได้เป็นสมอยากก็แล้วกัน ครั้นได้เป็นแล้วก็เดือดร้อนอีกชั้นหนึ่ง คือต้องระวังไว้ หวงไว้ อย่าให้พ้นไปอย่าให้หลุดไป ฉะนั้น ผู้ที่อยากได้ก็ตาม อยากเป็นก็ตาม จึงเปลืองทุนรอนมากกว่าปกติ ต้องเอาเงินไปใช้อีลุ่ยฉุยแฉก ส่วนวิภวตัณหา ความไม่อยากเป็น หรือเป็นอยู่แล้วอยากพ้น ไม่รับผิดชอบ ทั้ง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบอยู่ เมื่อไม่อยากรับผิดชอบ ก็ต้องหาวิธีที่ถูกทางถูกต้อง จึงจะพ้นทุกข์

นี้ได้

ทุกข์ในอริยสัจ ๔ นี้ หมายถึงทุกข์ทางใจ เราจะได้เห็นชัดว่า กามตัณหาก็ดี ภวตัณหาก็ดี วิภวตัณหาก็ดี ล้วนเกิดจากในใจทั้งนั้น เดือดร้อนใจทั้งนั้น จะพ้นจากตัณหาตัวก่อความเดือดร้อน ๓ ตัวนี้ได้ ต้องปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ คือ สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ ทำการงานชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ สัมมาวายามะ เพียรชอบ สัมมาสติ ระลึกชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นชอบ

สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบนั้น คือเห็นทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ถูกต้องแจ่มชัดในใจว่า เป็นอย่างนี้จริง ๆ ไม่ใช่สมมติ สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ คือดำริออกจากกาม ๑ ดำริในการไม่พยาบาท ๑ ดำริในการไม่เบียดเบียนผู้อื่นสัตว์อื่น ๑ สัมมาวาจา เจรจาชอบ คือพูดความจริงที่มีประโยชน์ ๑ พูดประสานสามัคคี ๑ พูดไม่ระคายหูผู้ฟัง ๑ พูดเป็นหลักเป็นฐานไม่เหลวไหลเพ้อเจ้อ ๑ สัมมา-กัมมันตะ การงานชอบ คือทำการงานไปในทางไม่ฆ่าสัตว์ เบียด-เบียนสัตว์และผู้อื่นให้เดือดร้อน ๑ ไม่ฉ้อโกงเขา ๑ ไม่ประพฤติผิดทางกาม ๑ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบนั้น คือเว้นจากการเลี้ยงชีวิตในทางที่ไม่เหมาะไม่ควร สัมมาวายามะ เพียร-ชอบ คือเพียรระวังบาปไม่ให้เกิดขึ้น ๑ เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว

๑ เพียรให้กุศลเกิดขึ้น ๑ เพียรรักษากุศลคุณงามความดีที่เกิดขึ้นแล้วไว้ ๑ สัมมาสติ ระลึกชอบ คือระลึกว่า กายนี้ก็สักแต่ว่ากาย ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา ๑ เวทนานี้ ก็สักแต่ว่าเวทนาจะสุขทุกข์อย่างไรก็ไม่ใช่สัตว์ บุคคลตัวตนเราเขา ๑ จิตนี้ก็สักแต่ว่าจิต จะเศร้าหมองผ่องใสอย่างไร ก็ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา ๑ ธรรมที่เกิดขึ้นกับใจจะเป็นบุญเป็นกุศลหรืออกุศลอย่างไร ก็สักแต่ว่าธรรม ไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา ๑ (หรือระลึกเรื่องที่ล่วงมาแล้ว หรือรู้ตัวอยู่เสมอ และระลึกล่วงหน้าได้) สัมมาสมาธิ ตั้งใจมั่นไว้ชอบ คือเจริญปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน เมื่อปฏิบัติตามองค์มรรคทั้ง ๘ ประการนี้ให้มีกำลังเท่าเทียมเสมอกันได้ ย่อมพ้นจากทุกข์ ดับตัณหาได้สิ้นเชิง เมื่อมรรคเกิดขึ้นกำจัดตัณหาได้เด็ดขาด ทุกข์ก็หมดไปเอง กลายเป็นนิโรธ ที่แปลว่า ดับ ก็คือดับทุกข์นั่นเอง

คนเราจะมีทรัพย์ภายนอกไว้จับจ่ายใช้สอย ต้องอาศัยทรัพย์ภายในเป็นหลักสำคัญ ในอังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต กล่าวถึงอริยทรัพย์ คือทรัพย์ภายในดีกว่าทรัพย์ภายนอก เช่น เงินทอง เพชร นิล จินดา เป็นต้น น่าจะลองตริตรองกันดูว่า ทรัพย์ภายในมีอะไรบ้าง เหตุไฉนพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ดีกว่าทรัพย์ภายนอก ทรัพย์ภายในนั้นมี ๗ ประการด้วยกันคือ.-

๑. สัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ

๒. สีล รักษากายวาจาให้เรียบร้อย

๓. หิริ ความละอายใจต่อบาปทุจริต

๔. โอตตัปปะ สะดุ้งกลัวต่อผลของบาป

๕. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ยินได้ฟังมาก

๖. จาคะ สละปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้ปัน

๗. ปัญญา รอบรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ มีคุณมีโทษอย่างไร

เมื่อได้หลักอย่างนี้แล้ว ลองพิจารณาแต่ละศัพท์ดู ข้อที่ ๑ สัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ได้กล่าวมาแล้วจะไม่พูดซ้ำอีก ข้อ ๒ สีล รักษากายวาจาให้เรียบร้อยก็กล่าวมาแล้ว ขอต่ออีกสักนิด คือกายวาจาจะเรียบร้อยได้ ย่อมเนื่องมาจากใจ การประพฤติกายวาจาเรียบร้อยนี้ เรียกว่า จริยธรรมก็ได้ เพราะคำว่า จริยะ นั้น แปลว่า ความประพฤติ มีธรรมต่อท้าย คือประพฤติธรรมนั่นเอง แต่ต้องไม่ลืมว่า มีใจเป็นต้นเหตุ คือใจสั่งให้ทำกายวาจาให้เรียบร้อยดีงาม ข้อ ๓ หิริ ความละอายใจตนเองในเรื่องบาปเรื่องชั่วช้าทุจริตต่าง ๆ กระเดียมใจ เหมือนหญิงสาวขยะแขยงต่อสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ข้อ ๔ โอตตัปปะ สะดุ้งกลัว เกรงกลัวต่อผลบาปทุจริต เมื่อพลาดพลั้งลงไป ก็กลัวผลไม่ดีนั้นจะตามสนองให้ได้รับความ

เดือดร้อน ข้อ ๕ พาหุสัจจะ จะเรียกว่า พหูสูตก็ได้ คือเป็นผู้ได้ยินได้ฟังมามาก ก็ย่อมจำได้มากเป็นธรรมดาของท่านผู้ใขว่คว้าหาความรู้ แต่ผู้ที่ไม่คิดแสวงหาความรู้ ได้ยินได้ฟังก็สักแต่ว่าได้ยินได้ฟังเท่านั้น แม้จะจำไม่ได้ ก็ยังได้ชื่อว่า สดับตรับฟังมามาก นักปราชญ์ราชบัณฑิตทั้งหลาย เมื่อท่านฟังอะไรแล้ว ท่านจะจดจำ บางท่านไปไหนเอาสมุดดินสอปากกาไปด้วย ช่วยบันทึกความจำ ยิ่งเป็นธรรมด้วยแล้ว ยิ่งถูกอกถูกใจท่านมากทีเดียว แม้ศิลปวิทยาความรู้รอบตัวนานาประการ ที่ควรรู้ควรศึกษาท่านจะแสวงหาจากแหล่งวิทยาต่าง ๆ เป็นการเพิ่มพูนวิชาการให้มากยิ่งขึ้น ไม่เลยละโอกาสที่ประสบพบเห็น จึงถือได้ว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ธรรมและวิทยาการมาก เหมาะกับคำว่า พาหุสัจจะ หรือพหูสูต ข้อ ๖ จาคะ แบ่งปันเสียสละสิ่งของของตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นที่ควรแบ่ง-ปันให้ คือพิจารณาดูให้แน่ใจเสียก่อนว่าเป็นบุคคลควรสละให้ปันหรือไม่ ของของเรานั้นเหมาะแก่เขาไหม มีพระพุทธภาษิตว่า พึงเลือกให้ทาน อย่าให้ส่ง ๆ หรือแก่บุคคลที่ไม่ควรให้ จะกลายเป็นการสนับสนุนให้กลายเป็นคนเกียจคร้านหรือมีกำลังแล้ว จะเที่ยวก่อบาปกรรมทำเข็ญ หรือย้อนทำร้ายเราก็อาจเป็นได้ ข้อ ๗ ปัญญา รอบรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ สิ่งไหนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและแก่ตน สิ่งไหนไร้ประโยชน์ ก็ไม่

แตะต้อง ถือเอาสงวนไว้แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ คำว่าถือเอาสงวนไว้มิได้หมายถึงเอาของของผู้อื่น เพราะมีพระพุทธสุภาษิตว่า อย่าขอของรักของเขา จะพาให้ผิดใจกัน ฉะนั้น จึงหมายถึงให้เป็นของส่วนกลาง อริยทรัพย์ ๗ ประการนี้ เมื่อเทียบกับทรัพย์ภายนอกแล้ว ย่อมดีกว่าหรือเปรียบมิได้ เช่นคนมีศรัทธาเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อจะไม่หลงงมงาย ไม่เสียเงินทองโดยใช่เหตุ ถ้างมงายเชื่อง่าย อาจจะถูกหลอก ถูกลวง ถูกต้ม ถูกตุ๋น ทำให้เสียทรัพย์ภายนอก คนมีศีลกิริยาเรียบร้อย อาจเป็นเหตุให้ทรัพย์ภายนอกหลั่งไหลเข้ามาก็ได้ หิริ ความละอายต่อใจต่อทุจริตต่าง ๆ แต่บางคนถือว่า มีเงินเสียอย่าง จะต้องไปอายใคร ไม่กลัวผลของความชั่วมันจะย้อนเข้าหาตัว หากมันย้อนกลับมา ยิ่งทำชั่วมากขึ้นอีก เช่นเอาเงินยัดคนนั้นป้อนคนนี้ บางทีเสียเงินเปล่าเขาช่วยไม่ได้ อย่างนี้ทรัพย์สินมีแต่จะร่อยหรอลงไปเรื่อย ๆ พาหุสัจจะ นี้ดีนักญาติโยมทั้งหลาย คนเรามีความรู้ไปไหนไม่อดตาย ชาวเยอรมนีคนหนึ่งมาพักอยู่ที่ห้องข้าง ๆ บนกุฎิดารากร วัดบวรนิเวศวิหาร (พักชั่วคราว) แกมาเมืองไทยด้วยจักรยานคันเดียว ไปถึงไหนรับจ้างสอนหนังสือพิเศษที่นั่น ได้เงินพอเป็นค่าอาหารค่าเดินทางก็ลาเดินทางต่อ ตอนจะจากออกเมืองไทยบอกว่า จะไปประเทศออสเตรเลีย รับจ้างเลี้ยงแกะ เลี้ยงจิงโจ้ หาเงินเป็นค่าอาหารค่าเดินทางกลับประเทศ

เยอรมนี ครูอาจารย์ต่าง ๆ ของเราก็มีไม่น้อยเหมือนกันที่ทำดั่งนี้ นี่เห็นไหมล่ะ ทรัพย์ภายในคือพาหุสัจจะ ได้โปรดให้เขาได้รับความสะดวกสบายไม่ขัดข้อง ล่วงความทุกข์ยากไปได้อย่างมีเกียรติ จาคะ ให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้ที่ควรให้ปัน เท่ากับสร้างลูกหนี้เอาไว้ หมายถึงหนี้น้ำใจ เชื่อได้หลายสิบเปอร์เซ็นต์ว่า ผู้ได้รับแบ่งปันจะไม่ลืมบุญคุณ เมื่อมีโอกาสจะตอบสนอง ยิ่งข้อปัญญายิ่งสำคัญนัก ผู้มีทรัพย์เป็นจำนวนมากใช้เงินทองทรัพย์สินอย่างไร้ปัญญา ทรัพย์ทั้งหลายมีแต่หมดไป ๆ บางทีถึงกับเที่ยวขอทานเขา อย่างนี้เรียกว่ามีเงินทองเสียเปล่า เงินทองเหล่านั้นช่วยอะไรไม่ได้ เพราะขาดปัญญาในการใช้ จึงย่อยยับทันตาเห็น ส่วนผู้มีปัญญา ในขั้นแรกไม่มีทรัพย์สินอะไร แต่อาศัยที่รู้จักใช้ความคิดความอ่าน เก็บเล็กผสมน้อยค่อยเป็นค่อยไป ก็มีแต่ทวีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ นี้เรียกว่ารู้จักใช้ความคิด ที่เรียกว่า ปัญญา จึงมีแต่ความเจริญก้าวหน้าแต่ฝ่ายเดียว เห็นไหมล่ะ ทรัพย์ภายในเกื้อหนุนทรัพย์ภายนอกอย่างเหลือคณานับ

ขอพูดถึงหน้าที่การงานอีกสักอย่าง เกิดมาเป็นมนุษย์ ทุกคนต้องมีหน้าที่การงาน เว้นผู้เสียจริตผิดปกติ เริ่มแต่มารดาบิดาเป็นต้นไป มารดาบิดามีหน้าที่รับผิดชอบต่อลูกหลานของตน ต้องคอยแนะนำชี้แจงถูกผิดชั่วดีให้ลูกหลานเข้าใจตั้งแต่น้อยคุ้มใหญ่ให้

เขารู้จักรับผิดชอบในกิจกรรมที่มอบให้ทำ ถ้าอะไร ๆ ก็มาลงที่มารดาบิดาต้องทำเองเสียหมด ลูกหลานก็ไม่เป็นงานเป็นการ ทำอะไรไม่เป็น เคยเลี้ยงเด็กคนหนึ่ง ทำอะไรไม่เป็น หุงข้าวก็ไม่เป็น สืบสาวราวเรื่องได้ความว่า ตอนอยู่บ้านแม่และพี่สาวทำทั้งนั้น แกบอกว่า แม้แต่ล้างถ้วยชามก็ไม่เคย พี่เขาเอาไปทำหมด พี่เขากลัวว่า ทำของแตกแล้วแม่จะดุจะลงโทษเขา ตอนไปอยู่ด้วยกันใหม่ ๆ บางวันนั่งร้องไห้บนกำแพง ก็ปล่อยให้แกรู้จักแก้ไขตัวเอง ไม่ดุไม่ด่าไม่ว่าอะไรทั้งนั้น อยู่มาไม่นานเท่าไร ทำเป็นหมด หุงข้าวต้มแกงทำได้ทั้งนั้น ซักรีดเสื้อผ้าเอง ตลอดถึงให้ไปหาโรงเรียนเอง แกก็ไปหาที่เรียนเองได้ ไม่ใช่ใจไม้ไส้ระกำอะไรหรอก เพียงต้องการให้แกรู้จักช่วยตัวเอง ถ้าขัดข้องก็จะช่วยตามสมควร แต่แกก็สามารถช่วยตัวเองได้จนเรียนจบ เข้าทำงานรัฐวิสาหกิจ ต่อมามีครอบครัวก็สามารถเลี้ยงครอบครัวได้สะดวกสบายพอสมควรแก่อัตภาพ สมัยอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร เลี้ยงเด็กผิดกับอาจารย์อื่น ๆ คือห้ามชกต่อยทุบตีกันอย่างเด็ดขาด ถ้าขืนชกต่อยกัน ลงโทษทั้งคู่โดยไม่ถามใครผิดใครถูก ถกเถียงกันด้วยปากไม่ห้าม แต่อย่าให้ดังนักก็แล้วกัน ถ้าเด็กทำผิดร่วมกัน คนที่เป็นหลานโดนหนักกว่าเด็กอื่น คือเอาหลานไปเลี้ยง ๒ คน ปัจจุบันเขามีเงินเดือนเรือนหมื่นทั้งคู่ และเราไม่เคยขอเงินเขาแม้แต่บาทเดียว ปรากฏ

ว่าอยู่วัดบวรนิเวศวิหาร ๑๙ ปี ลูกศิษย์ไม่เคยชกต่อยกันให้เห็น สมัยอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เด็กทุกคนจะมาจากไหนก็แล้วแต่ เมื่อมาเจอกฎพิลึกพิลั่นอย่างนี้ ต่างเห็นอกเห็นใจกัน ไม่อยากให้เพื่อนถูกลงโทษ โดยเฉพาะตัวเองก็พลอยติดร่างแหไปด้วย

การที่มารดาบิดาส่งเสริมลูกหลานเข้าศึกษาเล่าเรียนตามกฎตามเกณฑ์ก็ดี ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียนสูงขึ้นก็ดี จะปล่อยให้เป็นหน้าที่ของครูอาจารย์ทางโรงเรียน ทางวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยอย่างเดียวไม่ได้ ต้องคอยสอดส่องอยู่เสมอด้วย เพราะทางโรงเรียน ทางวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย แต่ละห้องมีเด็ก มีนิสิตนักศึกษามากคน อาจดูแลได้ไม่ทั่วถึงนัก และพอพ้นเวลาเรียนต่างคนต่างกลับที่พักอาศัย พ้นหน้าที่ของครูอาจารย์ ครูอาจารย์ไม่ได้อยู่กับลูกศิษย์ทั้งวันทั้งคืน นี่แหละผู้ปกครองทางบ้านจึงต้องเอาใจใส่เด็กของตนอยู่เนืองนิตย์ เว้นเฉพาะตอนไปศึกษาในสถานศึกษาเท่านั้น ที่มีเรียนภาคกลางคืน ผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ให้มากยิ่งขึ้น เพราะกลางคืนย่อมมีอันตรายแก่เด็กมากกว่ากลางวัน เช่นถูกพวกกุ๊ยพวกนักเลงตามรังควานเป็นต้น ครูอาจารย์ก็เหมือนกัน ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้ดีให้สมบูรณ์ให้สมกับคำว่า "ครู" ที่แปลว่าหนักแน่น คือมีจิตใจหนักแน่นอดทน ไม่ขาดขันติความอดกลั้นอดทนควรใช้สติปัญญา ควรระลึกถึงสอดส่องดูแลลูกศิษย์ รับ

ผิดชอบเต็มที่ในขณะที่ลูกศิษย์ยังอยู่ในสถานที่เรียน ทางบ้านก็ดี ทางโรงเรียนก็ดี ควรมีกิจกรรมให้เด็ก ๆ ทำเป็นพิเศษ เช่นทำสวนครัว ที่เด็กแกทำแล้ว แกรู้สึกภูมิใจ ทำให้แกเห็นมารดาบิดาครูอาจารย์เหมือนเทวดามาโปรด รักผู้ปกครองและครูอาจารย์ยิ่งขึ้น รักเพื่อนนักเรียนนักศึกษาด้วยกัน เห็นน้ำจิตน้ำใจของกันและกัน ลูกหลานก็มีหน้าที่เหมือนกัน เช่นทำความสะอาด หรือสุดแต่ผู้ใหญ่จะให้ทำอะไร ถ้าเราไม่ทำ นั่นถือว่า ไม่ปฏิบัติหน้าที่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา นอกจากมีหน้าที่เรียนแล้ว ก็ควรปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ด้วยที่ทางครูทางโรงเรียนมอบให้ทำตามความสามารถ พอเหมาะพอควรแก่กำลังของตน ถ้าไม่ทำ ก็จัดว่า ไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตน ข้าราชการทุกผู้ทุกนามทุกแผนกทุกฝ่ายทุกระดับ เมื่อเข้ารับหน้าที่ในแต่ละวัน ต้องสนองหน้าที่การงานให้คุ้มกับราชภัฏ ที่แปลว่า พระราชาทรงเลี้ยง ที่เราเรียกกันว่า เงินเดือน การหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติหน้าที่ เป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง การใช้หน้าที่ที่ตนมีอยู่ในทางที่ผิด เช่นข่มขู่ประชาชนผู้มาติดต่อการงาน ทำการงานเฉื่อยช้า ยัดความผิดให้ผู้อื่นเรียกร้องค่าน้ำร้อนน้ำชา เป็นการเอาเปรียบชาวบ้าน เพราะราชภัฏเหล่านั้นมาจากภาษีอากรของชาวบ้านทั้งนั้น ยังจะมาเอานั่นเอานี่จากเขาอีก ทำให้เขาต้องเสีย ๒ ต่อ ๓ ต่อ เคยเจอตำรวจชั้นประทวนขอเหล้าชาวบ้านกินต่อหน้าทั้ง ๆ ที่พระนั่ง

อยู่ ไม่ใช่พระเด็ก ๆ คืออาตมาเองทั้งที่เป็นเจ้าคณะจังหวัด ทั้งที่เป็นพระราชาคณะ คือเจ้าคุณ คือเจ้าเมืองฝ่ายพระ หรือผู้ว่าราชการพระ บางคนพูดเคาะผู้หญิงต่อหน้าต่อตาพระ ไม่มีหิริความละอายใจเสียเลย เป็นตำรวจแบบเสียเหลี่ยมตำรวจ ขาดคุณธรรม ขาดจริยธรรม ไม่รู้จักกาลเทศะ เจ้าหน้าที่ทุกคนต้องเป็นคนเรียบร้อยจึงจะน่าเลื่อมใสศรัทธา ต้องมีสัมมาคารวะ รู้จักกาลเทศะ รู้จักบุคคล และต้องสำนึกอยู่เสมอว่า เราไม่ได้เป็นข้าราชการเจ้าพนักงานไปจนแก่เฒ่า อย่างมากอายุ ๖๐ ปี ก็ออกไปเป็นประชาชนธรรมดาแล้ว เหมือนคนธรรมดาทั่วไป ฉะนั้น เมื่อยังมีหน้าที่รับผิดชอบอยู่ จงทำให้เต็มกำลังความสามารถ ให้ลูกหลานอวดเพื่อนได้ว่าผู้ใหญ่ของตนดีอย่างนั้นดีอย่างนี้ ได้รับความดีความชอบต่าง ๆ จะได้เป็นเยี่ยงอย่างของลูกหลานอนุชนคนรุ่นหลังทำให้อนุชนของเรามีบรรทัดทางเดินที่ดีงาม การปฏิบัติหน้าที่แต่ละอย่างนั้น ก็คือการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งนั่นเอง ตรงตามหลักของศาสนาต่าง ๆ ทุกศาสนาถือว่า ผู้ไม่ปฏิบัติหน้าที่ หรือปฏิบัติแบบคดในข้องอในกระดูก เป็นการปฏิบัติผิดธรรมคำสั่งสอนของพระศาสดาแห่งศาสนานั้น ๆ ไม่เฉพาะพุทธศาสนาเท่านั้น

เป็นภิกษุสามเณร นอกจากบิณฑบาตโปรดสัตว์แล้ว ต้องทำวัตร เช้า-เย็น ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย บำเพ็ญกรรมฐาน

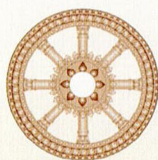
นอกจากนี้ยังต้องนำธรรมที่ศึกษาเล่าเรียนมานั้น ออกเผยแผ่ให้แพร่หลายให้ญาติโยมได้รู้เห็นบ้าง ญาติโยมบางท่านได้ฟังพระเทศน์พระบรรยายธรรม เกิดศรัทธาความเชื่อ ความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ยิ่งช่วยจรรโลงพระศาสนาให้เจริญก้าวหน้าไม่เสื่อมซา บางท่านบางคนได้ฟังแล้ว นำไปปฏิบัติและยังแนะนำให้ผู้อื่นได้รู้ได้เข้าใจตามไปด้วย ชื่อว่า ปฏิบัติตามรอยบาทพระพุทธองค์ ศาสนาจะดำรงคงอยู่ได้ก็เพราะพระภิกษุสามเณรเรานี้แหละ เป็นแกนนำที่สำคัญยิ่ง เพราะมีหน้าที่โดยตรง ส่วนญาติโยมทั้งหลายนั้น เป็นพหูกิจจา พหูกรณียา หาโอกาสอย่างพระเณรได้ไม่ง่ายนัก ต้องทำมาหาเลี้ยงครอบครัว ต้องช่วยชาติโดยประการต่าง ๆ เช่นเสียภาษีอากรเพื่อบำรุงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ฉะนั้น การที่พระเณรศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมของพระบรมศาสดาแล้ว ต้องประพฤติปฏิบัติตามด้วย ต้องนำออกเผยแผ่แด่ญาติโยมทายกทายิกาสาธุชนทั้งหลายด้วย จึงจะชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ ไม่เสียทีที่ได้อบรมศึกษาเล่าเรียน ถ้าพระเณรรูปใด เกี่ยงว่าเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส ฉันแล้วนอน นอนแล้วลุกขึ้นมาฉัน หรือตั้งวงคุยกันเรื่องนอกวัดนอกวา อย่างนี้เรียกว่าบวชผลาญข้าวสุกชาวบ้าน บวชเปื้อนศาสนา บวชมารกวัดแท้ ๆ ไม่ทำหน้าที่ของความเป็นพระเป็นเณรให้ถูกต้องเหมาะสมกับสภาวะของตน พระเณรอย่างนี้ญาติโยมของ

ตนรู้เข้าก็ไม่สบายใจ ละอายใจพรรคพวกเพื่อนฝูง ไม่ได้รับความสดชื่นเบิกบานใจตามที่ต้องการที่จัดการบวชให้ ครูบาอาจารย์ตลอดถึงวัด ก็ได้รับความสะเทือนไปด้วย ฉะนั้นในเมื่อเราบวชเข้ามาแล้วสมควรอย่างยิ่ง ที่จะทำแต่ในสิ่งที่ดีงาม นำชื่อเสียงมาสู่ตนสู่เพื่อนสหธรรมิกอุปัชฌาย์อาจารย์วัดวาอาราม ญาติพี่น้องชายหญิงมิตรสหายทั้งหลาย ทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีความภาคภูมิใจสมเป็นศรีของพระศาสนา พูดมาแต่ละเรื่องพอเป็นแนวทางศึกษาและปฏิบัติได้ สมควรแก่เวลาขอจบเพียงเท่านี้

ขออำนาจกุศลบุญราศี ที่คณะศิษยานุศิษย์ ญาติมิตรและผู้เคารพนับถือพระเดชพระคุณ ได้พร้อมใจกันบำเพ็ญอุทิศถวาย จงอำนวยอิฐวิบาก วิบูลมนูญผล แด่พระเดชพระคุณ จงทุกประการตลอดไป.

ขออำนาจกุศลจริยา ในสามัคคีธรรม และกตัญญูกตเวทิตาธรรม จงเป็นพลวปัจจัยให้สำเร็จผลที่น่าปรารถนา แก่ท่านผู้มาร่วมบำเพ็ญกุศลครั้งนี้โดยทั่วกัน ส่วนอนิฏฐผล อันไม่น่าปรารถนา อย่าได้มาแผ้วพานตลอดนิตยกาล เทอญ.

๏ สิ้น ๏

กายนครเทศนา

พิมพ์เป็นที่ระลึกพิธีบำเพ็ญกุศลอุทิศถวาย

พระราชวินัยเวที ธานุตฺตโร

(ถาวร มุสิกรัตน์ ป.ธ.๗)

ปีที่ ๓๘

ณ วัดวรดิตถาราม อำเภอเมือง จังหวัดตราด

๓๑ มีนาคม ๒๕๕๐

กายนครเทศนา

พระเทพเมธาจารย์

วัดวรดิตถาราม อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด

แสดงในงานศพพระวิสุทธิญาณเถระ (หลวงปู่สมชาย ฐิตวิริโย)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อฏฺฐีนํ นครํ กตํ มํสโลหิตเลปนํ

ยตฺถ ชรา จ มจฺจุ จ มาโน มกฺโข โอหิโตติ

ในโอกาสนี้ จักแสดงพระธรรมคำแนะนำชี้แจงแสดงเหตุผลทางพระพุทธศาสนา มาบรรยายสนองศรัทธาความเชื่อปสาทะความเลื่อมใสในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่คณะสงฆ์ธรรมยุตจังหวัดจันทบุรี มีพระเทพสารสุธี เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ นายพนัส แก้วลาย ผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี เป็นประธานฝ่ายฆราวาส พร้อมด้วยภิกษุสามเณรแม่ชี และทายกทายิกาทั้งหลายทุกฝ่าย ซึ่งต่างมีความเสียดายอาลัยรักท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิญาณเถระ หรือที่คณะศิษย์และผู้คุ้นเคยสนิทสนมกับท่านเรียกขานท่านว่า หลวงปู่สมชาย ฐิตวิริโย ประธานสงฆ์แห่งวัดเขาสุกิม มาละสังขารไปเสียเมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๘ เวลาประมาณ ๑๐ นาฬิกาเศษ ณ โรงพยาบาลวิชัยยุทธ กรุงเทพ-

มหานคร การละสังขารของท่าน ได้ทราบถึงพระเนตรพระ-กรรณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คณะศิษย์และผู้เกี่ยวข้องติดต่อวัดเทพศิรินทราวาส เพื่อนำศพท่านตั้งบำเพ็ญกุศลชั่วคราว เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ น้ำหลวงสรงศพ และพระราชทานหีบทองทึบบรรจุศพตามระเบียบที่ท่านควรได้ ฉะนั้น ผู้เกี่ยวข้องจึงร่วมกันนำศพมาคอยน้ำหลวง ณ ศาลากวีนิรมิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ๓ วัน ต่อมาพระบาทสมเด็จ-พระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ๗ วันถวายด้วย

ครั้นพิธีหลวงผ่านพ้นไปแล้ว คณะศิษยานุศิษย์และผู้เกี่ยวข้องคุ้นเคยทั้งหลายทุกฝ่าย จึงพร้อมใจกันเชิญสรีระของท่านคืนยังวัดเขาสุกิม ที่ท่านเป็นประธานของวัด ในวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๘ เวลา ๑๕.๓๐ น. คณะเคลื่อนศพได้เชิญศพมาถึงวัด นำหีบศพขึ้นบนแท่นที่เตรียมรับไว้ที่ชั้น ๒ ของศาลา ๖๐ ปี ซึ่งมี ๔ ชั้นด้วยกัน และเวลา ๑๙.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ ต่อจากนั้น พระสงฆ์ ๘ รูป สวดพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์

ผู้บรรยายธรรมรู้จักคุ้นเคยกับท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิ-ญาณเถระมานานพอสมควร เรียกขานแบบกันเองว่าท่านอาจารย์ ได้รู้จักท่านในสมัยที่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระ-ราชวินัยเวที จานุตฺตโร (ถาวร มุสิกรัตน์) ผู้ช่วยเจ้าคณะจังหวัด

จันทบุรี ระยอง ตราด (ธรรมยุต) เจ้าคณะอำเภอจังหวัดจันทบุรี ตราด (ธรรมยุต) เจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม อำเภอเมือง จังหวัดตราด อาพาธหนัก เข้ารับการรักษาเยียวยาที่โรงพยาบาลจังหวัดตราด เป็นเวลา ๕๐ วัน ในระยะนั้น ท่านอาจารย์ไปเยี่ยมบ่อย ๆ เกือบจะทุกวัน ด้วยความเลื่อมใสในพระเดชพระคุณ และทางจังหวัดจันทบุรี ขาดพระอุปัชฌาย์ในฝ่ายธรรมยุต เพราะพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระเทพ-สุทธิโมลี เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี ระยอง ตราด (ธรรมยุต) เจ้าอาวาสวัดจันทนาราม อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ฝ่ายธรรมยุต มรณภาพเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒ ทางจังหวัดจันทบุรี เมื่อมีกุลบุตรจะขอบรรพชาอุปสมบท ต้องไปนิมนต์พระเดชพระคุณ-ท่านเจ้าคุณพระราชวินัยเวที วัดวรดิตถาราม จังหวัดตราด มาให้การบรรพชาอุปสมบท ครั้นเช้าตรู่วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ พระเดชพระคุณมรณภาพลง ทั้งจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด จึงขาดพระอุปัชฌาย์ฝ่ายธรรมยุตลง

ในระยะที่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชวินัยเวที อาพาธรักษาในโรงพยาบาลจังหวัดตราดนั้น พระเถระผู้ใหญ่วัดบวรนิเวศวิหาร ทราบตลอด เนื่องจากศิษย์ที่พระเดชพระคุณส่งเข้าศึกษาภาษาบาลีในวัดบวรนิเวศวิหาร มีผู้บรรยายธรรมนี้สมัยยังเป็นเปรียญ ท่านเจ้าคุณพระพรหมมุนี (จุนท์) สมัยเป็น

เปรียญ และเจ้าคุณพระเทพสารสุธี สมัยเป็นเปรียญเช่นกัน ได้แจ้งท่านผู้ใหญ่อยู่เสมอ ครั้นท่านผู้ใหญ่แน่ใจว่า พระเดชพระคุณแม้จะหายก็คงปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ไม่ไหว จึงให้ผู้บรรยายธรรมนี้เข้ารับการอบรมหน้าที่พระอุปัชฌาย์ เพื่อจะได้ออกไปช่วยพระเดชพระคุณในหน้าที่พระอุปัชฌาย์และหน้าที่การงานต่าง ๆ เพราะขณะนั้น คณะสงฆ์ธรรมยุตจังหวัดตราดยังไม่มีผู้มีอายุพรรษาเป็นพระอุปัชฌาย์ได้ ครั้นออกไปรับหน้าที่พระอุปัชฌาย์ ทางคณะสงฆ์โดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก แห่งวัดมกุฏกษัตริยาราม เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต ทรงตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์คณะธรรมยุต จึงต้องปฏิบัติหน้าที่พระอุปัชฌาย์ทั้งจังหวัดตราดและจังหวัดจันทบุรี ในตอนนี้ยิ่งมีความคุ้นเคยกับท่านอาจารย์มากขึ้น เพราะท่านพากุลบุตรไปขอบรรพชาอุปสมบท และพาไปด้วยตนเอง นึกไม่ออกว่าท่านเคยให้ใครไปแทน เว้นกำหนดวันเวลาและขอฉายา แต่ในวันอุปสมบทท่านจะนำไปเอง บางครั้งนำไปขออุปสมบทถึงจังหวัดตราด บางครั้งนิมนต์อุปัชฌาย์มาให้อุปสมบทที่จังหวัดจันทบุรี จึงมีความรู้สึกว่า ท่านอาจารย์เคร่งครัดเรื่องการอุปสมบทมาก และการปกครองในวัดเขาสุกิมเองก็เคร่งครัดมาก เพราะวัดเขาสุกิมมีพระภิกษุสามเณรมาก แม่ชีแม่ดำมาก อุบาสกและคนงานชายก็มาก ท่านจึงจัดเป็นเขตให้อยู่

ฝ่ายละเขต เขตพระภิกษุสามเณรอยู่ตอนกลาง ทางด้านซ้ายขาเข้าเป็นเขตฝ่ายชาย ทางด้านขวามือขาเข้าเป็นเขตแม่ชีแม่ดำ เป็นเขตฝ่ายหญิง และห้ามไปมาหาสู่กันตามลำพัง จะไปหากันที่กุฏิที่อยู่อาศัยไม่ได้ ต้องสนทนาปราศรัยกันที่ศาลาส่วนกลาง และสองต่อสองก็ไม่ได้ ต้องเป็นคณะสองสามองค์สองสามคนขึ้นไป เป็นการปกครองแบบพระพุทธเจ้า และห้ามสูบบุหรี่ รองเท้าก็ไม่ให้ใช้ ขอให้สังเกตดู พระภิกษุสามเณรวัดเขาสุกิมไปไหน ๆ ไม่สวมรองเท้า เว้นแต่ไปต่างประเทศนั่นต้องปฏิบัติตามกฎตามระเบียบของประเทศนั้น ๆ

วัดเขาสุกิมเจริญรุ่งเรืองที่สุดในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดใกล้เคียง เพราะท่านอาจารย์หนักแน่นในการให้การอบรมกัมมัฏฐาน จนชื่อเสียงกระฉ่อนไปทั่วประเทศ และไปถึงต่างประเทศด้วย เช่น ประเทศสาธารรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือ สปป.ลาว รู้จักท่านอาจารย์กันมากทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ มีจำนวนไม่น้อยที่ขอผ่านแดนเข้ามากราบนมัสการถึงท่านโดยตรง ท่านเองก็เคยไปจำพรรษาที่ สปป.ลาว ใช่แต่ในด้านปฏิบัติกัมมัฏฐานเท่านั้น ด้านอื่น ๆ ท่านอาจารย์ก็เห็นเป็นสำคัญทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลกเช่นมีการขุดสระขนาดใหญ่ ๆ ขึ้นหลายสระ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ชาวสวนในฤดูแล้ง สระน้ำของวัดเขาสุกิมเลี้ยงชาวสวนทุเรียนเงาะ มังคุด ลางสาดฯ ได้เป็นพัน ๆ ไร่ อาจถึงหมื่นไร่

กระมัง? สร้างโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษา โรงพยาบาล ภายในเขตสงฆ์ ก็สร้างตึกใหญ่ ๆ หลาย ๆ ชั้น สำหรับเก็บครุภัณฑ์และวัตถุโบราณต่าง ๆ เพื่อรับรองผู้มาพักอาศัยในคราวประชุม และร่วมบำเพ็ญบุญกุศลในเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ งานคล้ายวันเกิดของท่านอาจารย์เอง ซึ่งก็ตรงกับเทศกาลสงกรานต์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมาขอใช้ศาลา ๖๐ ปี ประชุมอบรมเป็นประจำทุกปี และโดยมากก็ขอโอกาสอาราธนาท่านอาจารย์เมตตาถวายคำแนะนำเรื่องกัมมัฏฐาน ท่านมีอัธยาศัยไมตรีดีเพียบพร้อม ได้ทราบว่า มีผู้ใหญ่ชาวคริสต์ ชาวอิสลาม บางท่านมาสนทนาปราศรัยแบบกันเอง เรียกว่าท่านมีมนุษย์สัมพันธ์ดีเยี่ยมท่านหนึ่ง ฝ่ายชาวพุทธเห็นจะไม่ต้องกล่าวถึงมาก เพราะอัธยาศัยไมตรีต่อบุคคลอื่นนี้เอง จึงเป็นเหตุมีผู้เลื่อมใสมากขึ้นเรื่อย ๆ มีนำวัตถุโบราณต่าง ๆ มาถวายเป็นจำนวนมาก ทั้งของไทย ของจีน ของมอญ ของพม่า ของลาว ของเขมรฯ ซึ่งผู้ที่มาวัดเขาสุกิมได้ชมของต่าง ๆ แล้ว มักพากันอุทานว่า บารมี ๆ ท่านมีบารมีมากจริง ๆ แต่ตัวท่านเองก็หนีสามัญลักษณะหรือไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไม่พ้น ในระยะ ๔ ปีกว่าร่วม ๕ ปีมานี้ โรคภัยต่างรุมเร้าท่านขนาดหนัก จนท่านต้องละสังขารไปดังกล่าว ผู้เคารพนับถือต่างเศร้าโศกอาลัยถึง ขณะท่านอาพาธอยู่นั้น ทางนายแพทย์ต่างท่านต่างก็ช่วยกัน

เยียวยาอย่างสุดความสามารถ และก็สุดความสามารถจริง ๆ คือพยามัจจุราชยังท่านให้ไปสู่ปรโลก แต่ท่านคงไปสู่โลกที่เป็นสุคติแน่นอน เพราะท่านทำแต่กรรมดีฝ่ายเดียวจนตลอดชีวิต แต่สังขารของท่านต้องเป็นไปตามหลักสามัญลักษณะ คือมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไป ดังจะได้อธิบายคาถาที่เป็นนิกเขปบทยกขึ้นไว้ในเบื้องต้นว่า

อฏฺฐีนํ นครํ กตํ มํสโลหิตเลปนํ
ยตฺถ ชรา จ มจฺจุ จ มาโน มกฺโข จ โอหิโต

แปลตามสำนวนบาลีว่า สรีระอันกรรมทำให้เป็นนครแห่งกระดูกทั้งหลาย ฉาบด้วยเนื้อและโลหิต เป็นที่ตั้งลงแห่งชรา มรณะ มานะ มักขะ ขยายความลำดับต่อไปว่า เหมือนคนทั้งหลายยกไม้ต่าง ๆ ขึ้นเป็นโครง เอาเถาวัลย์ผูกมัดไว้แล้วฉาบด้วยดินเหนียว ทำให้เป็นเรือนภายนอก คือเมืองอันเรียกว่านคร เพื่อประโยชน์แห่งการปลูกบุพพัณชาติและอปรัณชาติเป็นต้นลงฉันใด แม้สรีระนี้ที่เป็นไปภายใน ก็ฉันนั้นที่กรรมยังกระดูก ๓๐๐ ท่อนให้ยกขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเมือง มีเส้นเอ็นรึงรัดผูกมัดไว้ ฉาบทาด้วยเนื้อและเลือด มีหนังหุ้มห่ออยู่ เพื่อประโยชน์แก่การตั้งลงแห่งชรา ซึ่งมีความทรุดโทรมเป็นลักษณะ ๑ มีมัจจุคือความตายเป็นลักษณะ ๑ มีมานะคือความเมาเพราะอาศัยความถึงพร้อมด้วยความระหง คือความได้สัดส่วนเป็นต้น เป็นลักษณะ ๑ และมักขะ มีการ

ทำกรรมที่เขาทำดีแล้วให้ฉิบหาย เป็นลักษณะ ๑ เพราะอาพาธอันเป็นไปทางกายทางใจเห็นป่านนี้นั้น ตั้งลงแล้วในสรีระนี้ นอกจากนี้ไม่มีอะไร ที่จะเข้าถึงความเป็นของที่จะพึงถือเอาได้ มีนิทานในธรรมบทกล่าวไว้โดยใจความว่า "นัยว่า ในวันหนึ่ง พระนางรูปนันทา ซึ่งเป็นพระน้องนางต่างพระมารดา แต่พระบิดาเดียวกันของพระพุทธองค์ ทรงดำริว่า เจ้าพี่ใหญ่ของเรา ทรงสละสิริราชสมบัติแล้วออกทรงผนวชเป็นพระพุทธเจ้าผู้เลิศในโลก แม้พระโอรสของพระองค์ทรงพระนามว่า พระราหุล ก็ทรงผนวชแล้ว แม้เจ้าพี่นันทะของเราก็ทรงผนวชแล้ว และแม้พระมารดาของเราก็ทรงผนวชแล้ว เมื่อคณะพระญาติมีประมาณเท่านี้ทรงพากันผนวชแล้ว เราจะทำอะไรในเรือนนี้เล่า เราจักบวชบ้าง" พระนางจึงเสด็จเข้าไปสู่สำนักภิกษุณีสงฆ์ทั้งหลายแล้วทรงผนวช พระนางทรงผนวชเพราะความสิเนหาในพระญาติเท่านั้น มิได้ทรงผนวชด้วยศรัทธา พระนางมีรูปพระโฉมโสภายิ่งนัก จึงปรากฏพระนามว่า รูปนันทา แปลว่า มีรูปน่าชื่นชม พระนางได้ทรงสดับว่า รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เช่นเดียวกัน จึงไม่เสด็จไปเผชิญพระพักตร์พระศาสดา เพราะทรงเกรงว่า "พระศาสดาจะทรงตรัสโทษในรูปของเรา ซึ่งดูน่าเลื่อมใสอย่างนี้ ชาวพระนครสาวัตถีถวายทานแต่เช้าตรู่ สมาทานอุโบสถแล้ว ห่มผ้าสะอาด มือถือ

ของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้น ในเวลาเย็นประชุมกันฟังธรรมในพระเชตวัน แม้ภิกษุณีสงฆ์ผู้เกิดฉันทะในพระธรรมเทศนาของพระบรมศาสดา ก็พากันเข้าสู่วิหารเพื่อฟังธรรม ชาวพระนครสาวัตถีเหล่านั้น ครั้นฟังธรรมแล้วก็พากันเข้าไปสู่พระนครและกล่าวแต่คุณกถาของพระศาสดาพลางเดินเข้าไป พระนางรูปนันทาสดับคำพรรณนาคุณของพระศาสดาจากสำนักพวกภิกษุณีและพวกอุบาสิกา จึงทรงดำริว่า "ชนทั้งหลายพากันกล่าวชมเจ้าพี่ของเรานักหนา ถ้าในวันหนึ่งพระองค์จะตรัสโทษในรูปของเรา จะตรัสได้สักเท่าไร ถ้ากระไร เราพึงไปกับพวกภิกษุณี ไม่แสดงให้ปรากฏ เฝ้าพระตถาคตฟังธรรมแล้วพึงกลับมา" พระนางจึงตรัสบอกแก่พวกภิกษุณีว่า "วันนี้ข้าพเจ้าจะไปสู่ที่ฟังธรรม" พวกภิกษุณีมีใจยินดีว่า นานนักหนาที่พระนางรูปนันทาทรงมีพระประสงค์จะเสด็จไปสู่ที่บำรุงพระศาสดาเกิดขึ้นแล้ว วันนี้พระศาสดาทรงอาศัยพระนางรูปนันทานี้แล้ว จักทรงแสดงธรรมเทศนาอันวิจิตร แล้วพาพระนางไปตั้งแต่เวลาที่ออกไป พระนางดำริว่า "เราจักไม่แสดงตนให้ปรากฏ" แต่พระศาสดาก็ทรงทราบทรงดำริว่า "รูปนันทาจะมาสู่ที่บำรุงของเรา ธรรมเทศนาเช่นไรหนอ จักเป็นที่สบายของเธอ ทรงตระหนักในพระทัยว่า รูปนันทานั้นหนักในรูป มีความพอใจในอัตภาพอย่างรุนแรง การบรรเทาความเมาในรูปด้วยรูปนั่นแหละ เป็นที่สบายของเธอ ดุจบ่งหนามด้วยหนาม

ฉะนั้น ในเวลาที่พระนางเสด็จเข้าไปสู่วิหารพร้อมด้วยภิกษุณีสงฆ์ทั้งหลาย ทรงยืนข้างหลังพวกภิกษุณี ถวายบังคมพระศาสดาด้วยเบญจางคประดิษฐ์ นั่งในระหว่างพวกภิกษุณี ทรงแลดูพระศาสดาตั้งแต่พระบาท ทรงเห็นพระสรีระของพระศาสดาวิจิตรแล้วด้วยลักษณะทุกประการ รุ่งเรืองด้วยอนุพยัญชนะมีพระรัศมีวาหนึ่งแวดล้อมแล้ว ทรงแลดูพระพักตร์อันมีสิริดุจพระจันทร์เพ็ญ ได้ทรงเห็นรูปหญิงคนหนึ่งยืนอยู่ในที่ใกล้เป็นหญิงที่พระศาสดาทรงนิรมิตขึ้นให้เป็นหญิงมีรูปสวยยิ่งนักผู้หนึ่งอายุราว ๑๖ ปี นุ่งผ้าแดงประดับประดาด้วยอาภรณ์อันงดงามถือพัดยืนถวายงานพัดในที่ใกล้พระองค์ พระนางทรงแลดูหญิงนั้นแล้วแลดูอัตภาพของตนเอง รู้สึกว่า ตนเหมือนนางกาที่ยืนอยู่หน้านางพญาหงส์ทอง พระศาสดาทรงทราบว่า พระนางรูปนันทาทรงสิเนหาในรูปนั้นอย่างรุนแรง เมื่อจะแสดงธรรม จึงทรงแสดงรูปหญิงนั้น ให้ล่วงภาวะไปโดยลำดับ พระนางรูปนันทาได้ทอดพระเนตรจับอยู่ ก็เกิดจิตเบื่อหน่ายหน่อยหนึ่งว่า "รูปนี้ไม่เหมือนเมื่อก่อนหนอ" ต่อมาพระองค์ก็ทรงนิรมิตหญิงนั้น ให้แก่เฒ่าชราไปจนฟันหัก ผมหงอก หลังโกง มีซี่โครงขึ้นเหมือนกลอนเรือน มีไม้เท้ายันไปข้างหน้างกงันอยู่ พระนางแลดูแล้วก็ทรงเบื่อหน่ายยิ่งนัก ทีนั้นพระศาสดาทรงแสดงรูปหญิงนั้นให้เป็นรูปถูกพยาธิครอบงำ ในขณะนั้นเองหญิงนั้นทิ้งไม้เท้าและพัดใบตาล ร้องเสียงขรมล้มลงบนพื้น

จมลงในมูตรและกรีสของตนกลิ้งเกลือกไปมา พระนางรูปนันทาทรงเห็นหญิงนั้นแล้ว ก็ทรงเบื่อหน่ายเต็มที่ พระทศพลทรงแสดงมรณะ คือการตายของหญิงนั้น และหญิงนั้นถึงความเป็นศพพองขึ้นในขณะนั้นนั่นเอง เป็นต้น พระนางทรงดำริว่า "หญิงนี้ถึงความแก่ ถึงความเจ็บ ถึงความตายในที่นี้นั่นเอง ความแก่ ความเจ็บ ความตาย จักมาถึงแก่อัตภาพนี้อย่างนั้นเหมือนกัน" ท่านกล่าวไว้ว่า ภพทั้ง ๓ ปรากฏแก่พระนางดุจถูกไฟเผาลนและดุจซากศพอันเขาผูกไว้ที่คอ จิตมุ่งดิ่งต่อกัมมัฏฐาน พระศาสดาทรงทราบว่า พระนางทรงคิดเห็นอัตภาพโดยความเป็นสภาพไม่เที่ยงแล้ว จึงพิจารณาดูว่า พระนางจะสามารถทำที่พึ่งแก่ตนเองได้หรือไม่หนอ? ได้ทรงเห็นว่าพระนางจักไม่อาจ การที่พระนางได้ปัจจัยภายนอกเสียก่อนจึงเหมาะ

ฉะนั้น เมื่อพระองค์ทรงแสดงธรรมด้วยอำนาจธรรมเป็นที่สบายแก่พระนาง จึงได้ตรัสว่า "นันทา เธอจงดูกายอันกรรมยกขึ้น อันอาดูร ไม่สะอาด เปื่อยเน่า ไหลออกอยู่ข้างนอก ไหลออกอยู่ข้างล่าง ที่พาลชนทั้งหลายปรารถนากันนัก สรีระของเธอนี้ก็ฉันนั้น เธอจงเห็นธาตุทั้งหลายโดยความเป็นของสูญ อย่ากลับมาสู่โลกนี้อีก เธอคลายความพอใจในภพแล้ว จักเป็นอุปสันตบุคคลเที่ยวไป" นัยว่าพระผู้มีพระ-ภาคทรงปรารภพระนางรูปนันทาภิกษุณี ได้ตรัสพระคาถา

เหล่านี้ พระนางรูปนันทาส่งพระญาณไปตามกระแสพระธรรมเทศนา ได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว ลำดับนั้น พระพุทธองค์เมื่อจะตรัสสุญตกัมมัฏฐาน เพื่อต้องการอบรมวิปัสสนาเพื่อมรรคผลทั้ง ๓ ยิ่งขึ้นไปแก่พระนาง จึงตรัสว่า "นันทาเธออย่าทำความเข้าใจว่า สาระในสรีระนี้มีอยู่ เพราะสาระในสรีระนี้แม้เพียงเล็กน้อยก็ไม่มี สรีระนี้อันกรรมยกกระดูก ๓๐๐ ท่อนขึ้นสร้างให้เป็นนครแห่งกระดูกทั้งหลาย" เทศนานัยย่อใจความว่า ร่างกายอันเปรียบด้วยนครนี้ ถูกกรรมปรุงแต่งขึ้นแล้ว ฉาบทาด้วยเนื้อและเลือด เป็นที่หยั่งลงแห่งธรรม ๔ ประการ คือ ชรา อันมีความทรุดโทรมไปเป็นลักษณะ ๑ มัจจุ มีความตายเป็นลักษณะ ๑ มานะ อันมีความมัวเมาเพลิดเพลิน เพราะอาศัยความสง่างามเป็นต้น เป็นลักษณะ ๑ และมักขะอันมีการทำกรรมที่เขาทำดีแล้วให้ฉิบหาย เป็นลักษณะอีก ๑ ซึ่งสาธุชนทั้งหลายเมื่อประสบเข้าแล้วพึงบรรเทาด้วยอัปปมาทธรรม คือมีสติคอยระลึกตักเตือนอยู่เสมอ จักได้ไม่เผลอให้ชราธรรมเป็นต้น เข้าครอบงำจิตใจได้ เมื่อธรรม ๔ ประการนี้เกิดขึ้นแล้ว พึงพิจารณาให้เห็นว่า "ธรรมทั้ง ๔ นี้มีสภาวะที่ไม่เที่ยง ประกอบไปด้วยทุกข์ และอนัตตาหาตัวตนมิได้ ไม่อยู่ในอำนาจของใคร ย่อมมีอันเป็นไปตามธรรมดาของมัน จิตที่รู้เท่าทันอย่างนี้ จักไม่เศร้าโศกหม่นหมองกลับจะมองเห็นเป็นสภาวะน่าดู น่าชม อบรมให้เกิดปัญญา

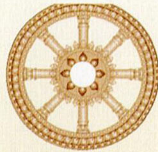
ตรองหาทางปฏิบัติกำจัดกิเลสน้อยใหญ่ให้หมดไปจากขันธ-สันดานในที่สุด พระนางรูปนันทาพิจารณาตามพระพุทธพจน์ก็ได้บรรลุอริยผล สำเร็จเป็นพระอรหันต์

การที่คณะเจ้าภาพร่วมกันบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิญาณเถระ (หลวงปู่สมชาย จิตวิริโย) ประธานสงฆ์แห่งวัดเขาสุกิม เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทิตาธรรม คือระลึกรู้พระคุณและตอบแทนพระคุณท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เสมือนกับในคิหิปฏิบัติข้อหนึ่งว่า เมื่อมารดาบิดาล่วงลับไปแล้ว บุตรธิดาพึงบำเพ็ญบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ขอบุญกุศลที่ท่านทั้งหลายร่วมกันบำเพ็ญนี้ จงสำเร็จแด่ดวงวิญญาณของท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิญาณเถระ ขอดวงวิญญาณของท่านอาจารย์ได้โปรดทราบ แล้วอนุโมทนา เป็นปัตตานุโมทนาสนองตอบแทนคณะเจ้าภาพ ขอให้เจ้าภาพประสบแด่ความสุขความเจริญงอกงามไพบูลย์ในสิ่งที่พึงประสงค์อันประกอบไปด้วยสีลสามัญตา ทิฐิสามัญตา จงทั่วกัน

ที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา ขออำนาจคุณความดีที่ท่านทั้งหลายประกอบมา จงดลบันดาลให้ผ่านพ้นอุปสรรคอุปัท-วันตรายนานาไปด้วยดี ขอคุณพระศรีพระรัตนตรัยโปรดดลใจให้ท่านทั้งหลายมีอัปปมาทธรรมประจำจิตใจเป็นนิตยกาลตลอดไป ต่อแต่นี้คณะสงฆ์อัฏฐวรรคจักได้สวดสาธยายพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์โปรดดวงวิญญาณของท่านอาจารย์เปรียบเสมือน

พระพุทธองค์ทรงเสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาชั้นดาวดึงส์พิภพตลอดไตรมาสฉะนั้น พระธรรมเทศนากายนครคาถาสนองศรัทธาปสาทะคณะเจ้าภาพศพท่านเจ้าคุณพระวิสุทธิญาณเถระ สมควรแก่เวลา เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

ผลมหัศจรรย์แห่งการสมาทานศีลฯ

อนุสรณ์ตรุษไทย

วัดวรดิตถาราม อำเภอเมือง จังหวัดตราด

๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

ผลมหัศจรรย์แห่งการสมาทานศีล

ภิกษุณีชื่อ **เอกุโปสถิกา** ได้เล่าประวัติการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏของตนไว้ว่า “นับถอยหลังจากภัทรกัปนี้ไป ๙๑ กัป ได้มีพระพุทธเจ้าได้ทรงบังเกิดขึ้นในโลกมาแล้ว ๗ พระองค์ คือ **พระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้า, พระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้า, พระเวสภูสัมมาสัมพุทธเจ้า, พระกกุสันธสัมมาสัมพุทธเจ้า, พระโกนาคมนสัมมาสัมพุทธเจ้า, พระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระสัมมาสัมพุทธเจ้า**ของเราทั้งหลายในยุคปัจจุบันนี้

ในพระศาสนาของพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ดิฉันได้เกิดเป็นนางกุมภทาสี (หญิงคนใช้) ดิฉันได้เห็นพระบรมกษัตริย์ทรงพระนามว่า พันธุมะ ซึ่งเป็นพระพุทธบิดาผู้ครองนครพันธุมดี ในวันพระที่มาถึงทุกครั้ง ท้าวเธอพร้อมด้วยเสนามาตย์ข้าราชบริพารทั้งหลาย จะทรงละราชกิจมาสมาทานรักษาอุโบสถศีลด้วยความร่าเริง ดิฉันจึงคิดในใจว่า อุโบสถศีลนี้น่าจะเป็นของวิเศษเป็นแน่ ไม่เช่นนั้นคงไม่มีใครสนใจรักษา บุคคลเหล่านี้พากันพักการงานของตนไว้ พากันสมาทานรักษาอุโบสถศีลกันมากมายเห็นปานนี้ น่าอัศจรรย์เหลือเกิน ต้องเป็นสิ่งดีวิเศษแน่นอน ตัวเราเองเกิดมาชาตินี้เป็นหญิงคนใช้ เป็นคนยากไร้ ประสบความทุกข์ต่าง ๆ อยู่เวลานี้ คงเป็นเพราะเราไม่เคยทำบุญมาในชาติก่อนเป็นแน่ อย่ากระนั้นเลย เราควร

สมาทานรักษาอุโบสถศีล เพื่อหนีภัยในการเวียนว่ายตายเกิดจะดีกว่า เมื่อคิดดังนี้แล้ว ดิฉันจึงทำใจให้ร่าเริง สมาทานรักษาอุโบสถศีลในพระศาสนาของพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนั้น เพราะการรักษาอุโบสถศีลนั้น ดิฉันได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานอยู่อันสวยงาม มีหมู่เทพอัปสรแสนนางเป็นบริวาร ดิฉันมีรูปงามเกินนางเทพอัปสรเหล่าอื่นทั้งปวง ดิฉันได้เป็นอัครมเหสีของท้าวสักกเทวราช ๖๔ พระองค์ ได้เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๖๓ พระองค์ ดิฉันเป็นผู้มีผิวพรรณงดงามปานดังทองคำ ได้ท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพทั้งหลาย ไม่ว่าจะไปเกิดในชาติใดภพใด ดิฉันได้เป็นผู้เลิศในที่ทุกสถานทุกชาติภพ นี้ผลแห่งการรักษาอุโบสถศีลของดิฉัน ดิฉันได้พาหนะช้าง พาหนะม้า และยานรถ ได้ทุกสิ่งทุกอย่างมากมาย ได้ภาชนะที่ทำด้วยทอง เงิน แก้วผลึก แก้วปทุมราช ได้ผ้าฝ้าย ผ้าเปลือกไม้ และผ้าที่มีราคาสูง ได้ข้าว น้ำ ของเคี้ยว ที่อยู่อาศัย ได้เรือนยอด ปราสาทและมณฑปถ้วนทุกสิ่ง ได้เครื่องหอมชนิดดี ได้ดอกไม้ จุณสำหรับลูบไล้ทุกประการ นี้ผลแห่งการรักษาอุโบสถศีลที่ดิฉันได้รักษาดีแล้ว

มาในชาตินี้ ดิฉันมีอายุได้ ๗ ขวบ ออกบวชแล้ว ยังไม่ทันถึงครึ่งเดือนก็ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์หมดสิ้นอาสวกิเลส บัดนี้การเวียนว่ายตายเกิดในภพใหม่ชาติใหม่ของดิฉันไม่มีอีกแล้ว นี้เป็นผลที่ดิฉันได้สมาทานรักษาอุโบสถศีลตลอดระยะเวลา ๙๑ กัปนั้น ดิฉันไม่เคยไปเกิดในทุคติเลย”

ความยิ่งใหญ่แห่งการสมาทานศีล

ผลของอุโบสถศีลตามที่เอกุโปสถิกาภิกษุณีได้รับนั้น เป็นความยิ่งใหญ่มหัศจรรย์มาก เรื่องนั้นเป็นคำบอกเล่าประวัติส่วนตัวของพระสาวิการูปหนึ่ง ต่อไปให้ท่านทั้งหลายศึกษาผลแห่งอุโบสถศีลจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้า ตามที่พระองค์ได้ทรงเล่าความยิ่งใหญ่แห่งอุโบสถศีลไว้ในพระไตรปิฎกในที่หลายแห่งว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุโบสถศีลประกอบด้วยองค์ ๘ ที่บุคคลสมาทานรักษาดีแล้วย่อมมีผลยิ่งใหญ่ มีอานิสงส์มหาศาล มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งนัก มีผลแผ่ไพศาลมาก พระองค์ได้ทรงเน้นความยิ่งใหญ่แห่งอุโบสถศีลไว้ยิ่งใหญ่จริง ๆ ทรงขยายองค์ ๘ ของอุโบสถ ดังนี้

รักษาอุโบสถคือคติพระอรหันต์ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ วัดพระเชตวันอารามของท่านอนาถ-ปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่บุคคลอยู่จำแล้วย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีผลแผ่ไพศาลนั้น เป็นอย่างไร คือ อริยสาวกในศาสนานี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า

๑. พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางศัสตราวุธในสัตว์ทั้งหลายแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่ง

ประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางศัสตราวุธ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม้นี้ เราชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้

๒. พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับเอาแต่ของที่เขาให้ หวังเฉพาะของที่เขาให้เท่านั้น ไม่เป็นขโมย เป็นอยู่สะอาดตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับเอาแต่ของที่เขาให้ หวังเฉพาะของที่เขาให้เท่านั้น ไม่เป็นขโมย เป็นอยู่สะอาดตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม้นี้ เราชื่อว่า ได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย อยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๒ นี้

๓. พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ อยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรม อันเป็นกิจของชาวบ้านอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็ละประพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ อยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้านอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม้นี้ เราชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย อยู่จำอุโบสถองค์ที่ ๓ นี้

๔. พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักเชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลกอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการพูดเท็จ

พูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักเชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลกอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม้นี้ เราชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย อยู่จำอุโบสถตามองค์ที่ ๔ นี้

๕. พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากการเสพของมึนเมา คือสุราเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการเสพของมึนเมา คือสุราเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม้นี้ เราชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย อยู่จำอุโบสถตามองค์ที่ ๕ นี้

๖. พระอรหันต์ทั้งหลายฉันมื้อเดียว ไม่ฉันตอนกลางคืน เว้นขาดจากการฉันในเวลาวิกาลตลอดชีวิต แม้เราก็บริโภคมื้อเดียว ไม่บริโภคกลางคืน เว้นขาดจากการบริโภคในเวลาวิกาลอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม้นี้ เราชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย อยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์แปดตามองค์ที่ ๖ นี้

๗. พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากการฟ้อนรำขับร้องประโคมดนตรี ดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล การทัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ของหอมและเครื่องประทินผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งร่างกายตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี ดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล เว้นการทัดทรง ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้

ของหอมและเครื่องประทินผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งร่างกายตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม้นี้ เราชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย อยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์แปดตามองค์ที่ ๗ นี้

๘. พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ นอนบนที่นอนต่ำตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ นอนบนที่นอนต่ำตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนี้ในวันนี้ เพราะองค์แม้นี้ เราชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย อยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์แปดตามองค์ที่ ๘ นี้

ภิกษุทั้งหลาย อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่บุคคลอยู่จำแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีผลแผ่ไพศาลนั้น เป็นอย่างนี้แล

พระอรหันต์เป็นพระอริยบุคคลระดับสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป้าหมายสูงสุดในการประพฤติธรรมในทางพระพุทธศาสนา ก็เพื่อให้ได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ เมื่อได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็เป็นอันเสร็จกิจในพระพุทธศาสนา สิ้นอาสวกิเลสแล้ว เป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว ไม่ต้องทนทุกข์ทรมานในการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป เสวยนิพพานสุขอันเป็นบรมสุข พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงผลอันยิ่งใหญ่แห่งอุโบสถไว้ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้เป็นพระอรหันต์ทั้งหลาย ย่อมประพฤติมั่นอยู่ในอุโบสถ ๘ ประการตลอดชีวิต

อุโบสถ ๘ ประการนี้ เป็นคุณสมบัติของพระอรหันต์ เกิดขึ้นแก่พระอรหันต์ทั้งหลายโดยมรรค เป็นอุโบสถศีลที่บริสุทธิ์ตลอดชีวิตของท่าน พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า ชาวบ้านผู้สมาทานรักษาอุโบสถศีล ชื่อว่าได้ดำเนินตามอย่างพระอรหันต์ชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง

การสมาทานศีลเลิศกว่าสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ

บรรดาคนร่ำรวยที่สุดในโลก แม้จะได้ชื่อว่ามหาเศรษฐีของโลกก็ตาม จะมีทรัพย์สินเงินทองมหาศาลสักเพียงใด ความร่ำรวยของมหาเศรษฐีเหล่านั้น เมื่อนำไปเทียบกับสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิแล้ว ก็เป็นของเล็กน้อย สมบัติของมหาเศรษฐีในโลกรวมหมดทั้งโลกย่อมไม่เทียบเท่าสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิเลย แต่สมบัติของพระเจ้าจักรพรรดินั้น เมื่อนำไปเทียบกับผลของอุโบสถศีลแล้วก็เทียบกันไม่ได้เช่นกัน พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า สมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิย่อมไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งผลของอุโบสถ เพราะสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิเป็นของเล็กน้อย เหตุว่า สมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิเป็นสมบัติของมนุษย์ ความสุขก็เป็นของมนุษย์ เป็นสมบัติหยาบ ๆ เป็นความสุขหยาบ ๆ แต่ผลของอุโบสถศีลนั้น เป็นเหตุให้ได้สมบัติทิพย์ ความสุขก็เป็นทิพย์ ช่วงระยะเวลาในการเสวยสมบัติมนุษย์และสมบัติทิพย์ก็ไม่เท่ากัน การเสวยสมบัติมนุษย์ใช้เวลาอย่างมากไม่เกิน ๑๐๐ ปี แต่การเสวยสมบัติทิพย์นั้น เป็นเวลา

เนิ่นนานเหลือเกิน มนุษย์ชายหญิงทั้งหลายผู้สมาทานรักษาอุโบสถศีล ย่อมได้ชื่อว่าทำความดี อันมีความสุขเป็นกำไร ไม่มีใครติเตียน เมื่อสิ้นชีพไปแล้ว ย่อมเข้าถึงสวรรค์ ๖ ชั้น ชั้นใดชั้นหนึ่ง”

อายุของสวรรค์ ๖ ชั้น

๑. ชั้นจาตุมหาราชิกา ๕๐ ปีมนุษย์ เป็นวัน ๑ กับคืน ๑ ของเขา, มีอายุขัย ๕๐๐ ปีทิพย์ เท่ากับ ๙ ล้านปีโลกมนุษย์

๒. ชั้นดาวดึงส์ ๑๐๐ ปีมนุษย์ เป็นวัน ๑ กับคืน ๑ ของเขา, มีอายุขัย ๑,๐๐๐ ปีทิพย์ เท่ากับ ๓๙ ล้านปีโลกมนุษย์

๓. ชั้นยามา ๒๐๐ ปีมนุษย์ เป็นวัน ๑ กับคืน ๑ ของเขา, มีอายุขัย ๒,๐๐๐ ปีทิพย์ เท่ากับ ๑๔๔ ล้านปีโลกมนุษย์

๔. ชั้นดุสิต ๔๐๐ ปีมนุษย์ เป็นวัน ๑ กับคืน ๑ ของเขา, มีอายุขัย ๔,๐๐๐ ปีทิพย์ เท่ากับ ๕๗๖ ล้านปีโลกมนุษย์

๕. ชั้นนิมมานรดี ๘๐๐ ปีมนุษย์ เป็นวัน ๑ กับคืน ๑ ของเขา, มีอายุขัย ๘,๐๐๐ ปี เท่ากับ ๒,๓๐๔ ล้านปีโลกมนุษย์

๖. ชั้นปรนิมมิตวสวัดดี ๑,๖๐๐ ปีมนุษย์ เป็นวัน ๑ กับคืน ๑ ของเขา, มีอายุขัย ๑๖,๐๐๐ ปีทิพย์ เป็นอายุทิพย์เท่ากับ ๙,๒๑๖ ล้านปีโลกมนุษย์เรา

การสมาทานศีลของชาวพุทธประเทศศรีลังกาในอดีต

ประเทศศรีลังกานั้น ได้ไปเยือนเมื่อวันที่ ๔-๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ และเคยเขียนเกี่ยวกับประเทศนี้มาบ้างแล้ว คราวนี้ได้พบหลักฐานเพิ่มขึ้นอีก เห็นควรบันทึกไว้ จึงนำมาเล่าเฉพาะที่เกี่ยวกับศีล จากหนังสือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ประเทศศรีลังกาในอดีต ราว ๆ พุทธศตวรรษที่ ๓ ประมาณ พ.ศ. ๓๐๐ พระพุทธศาสนาได้ไปเจริญรุ่งเรืองในประเทศศรีลังกามากกว่าประเทศใด ๆ ผู้ที่นำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในประเทศศรีลังกายุคนั้น ก็คือพระมหินทเถระและพระนางสังฆมิตตาเถรี ผู้เป็นพระราชโอรส-ธิดาของพระเจ้าอโศกมหาราช ในยุคของพระเจ้าอโศกมหาราชนั้น เป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากที่สุด

พระเจ้าอโศกทรงเป็นองค์พุทธมามกะ ทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ทรงรับพระพุทธศาสนาไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อถึงวันพระทุกครั้ง พระเจ้าอโศกทรงถือว่า เป็นวันบำเพ็ญมหากุศล เป็นวันพัฒนาจิตใจที่สำคัญมาก ในวันพระทุกครั้งพระองค์จะทรงประกาศห้ามฆ่าสัตว์การตอนสัตว์ ห้ามตี ห้ามทรมานสัตว์ ห้ามทำการประมง ให้ทุกคนเข้าวัดรักษาศีลฟังธรรม (ในจังหวัดตราด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙ เราออกมาจำพรรษาที่วัดวรดิตถาราม ก็เห็นชาวพุทธ

ปฏิบัติอย่างนี้ คือไม่ใช้พาหนะวันพระ เรือรับจ้างจะงดรับจ้าง ผู้ใดมีความจำเป็นมากจะไปส่งฟรี งดการฆ่าสัตว์ ดักสัตว์ จับสัตว์เพื่อเป็นอาหาร ต้องหาไว้ก่อนวันพระ ในวันพระจะไม่มีเนื้อหมูขาย ไม่ทราบมาเสื่อมไปเมื่อประมาณปีใด น่าเสียดายยิ่งนัก)

ยุคพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในประเทศศรีลังกานั้น ได้มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขปกครองประเทศ ทรงมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนายิ่งนัก ทรงให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ทรงชักชวนประชาชนพลเมืองให้ประพฤติอยู่ในศีลในธรรม วันพระเป็นวันหยุดราชการ ศิลาจารึกชื่อพหุลละ ในสมัยต้น ๆ ได้กล่าวว่า งานทุกชนิดจะต้องหยุดในวันพระวันอุโบสถ ปรากฏว่า พระมหากษัตริย์แห่งประเทศศรีลังกาหลายพระองค์ได้ทรงสมาทานรักษาอุโบสถศีลในวันพระเป็นประจำ และได้ทรงชักชวนให้ประชาชนของพระองค์ปฏิบัติตามด้วย ดังเช่น

พระเจ้าศรัทธาดิส ประมาณ พ.ศ. ๔๖๖-๔๘๔ พระองค์ได้เสด็จมาประทับอยู่ที่ราชเลนะ ที่เจติยบรรพต ทรงรักษาอุโบสถศีลและปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิภาวนาอยู่ในถ้ำตลอดวันอุโบสถ

พระเจ้าวสภะ ประมาณ พ.ศ. ๖๗๐-๗๑๔ พวกโหราจารย์ได้ทำนายไว้ว่า พระองค์จะมีพระชนมายุอยู่ในราชสมบัติได้เพียง ๑๒ ปีเท่านั้น เรื่องนี้พระองค์เก็บไว้เป็นความลับอย่างเข้มงวด ได้เสด็จไปถามพระสงฆ์ว่า มีวิธีใดบ้างที่จะต่ออายุให้

ยืนยาวต่อไปได้ พระสงฆ์ได้ถวายพระพรว่า มีอยู่ทางเดียว มหาบพิตร แล้วได้อธิบายถึงวิธีที่จะต่ออายุให้ยืนยาวว่า พระองค์จะต้องปฏิบัติอย่างนี้คือ จะต้องถวายเครื่องกรองน้ำ เรียกว่า ธรรมกรก แก่พระสงฆ์ สร้างกุฏิวิหาร พยาบาลภิกษุอาพาธ ซ่อมแซมถาวรวัตถุที่ปรักหักพัง รักษาศีล ๕ เป็นประจำ และเมื่อถึงวันพระต้องสมาทานรักษาอุโบสถศีล ถ้ากระทำได้ดังนี้ จะต่อพระชนมายุของพระองค์ให้ยืนยาวต่อไปได้ พระเจ้าวสภะ ได้ทรงปฏิบัติตามที่พระสงฆ์แนะนำทุกประการ และทรงทำได้ยิ่งกว่านั้นเสียอีก ปรากฏว่า ในเวลาต่อมา พระเจ้าวสภะ ทรงครองราชสมบัติอยู่นานถึง ๔๔ ปี

พระเจ้าอุปดิสที่ ๑ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพุทธทาส พระองค์เป็นผู้มั่นคง ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ทรงสมาทานรักษาอุโบสถในวันพระเป็นประจำ เดือนละ ๔ ครั้ง ทรงมีศรัทธาต่อพระสงฆ์อย่างลึกซึ้ง คือพระองค์ทรงเสวยอาหารจากโรงทานมหาปาลีซึ่งเป็นของพระสงฆ์ตลอดพระชนม์ชีพ อันเป็นอาหารที่เหลือจากพระสงฆ์ฉันแล้ว แต่พระองค์จะต้องปฏิบัติพระสงฆ์ก่อนรอให้พระสงฆ์ฉันเสร็จเสียก่อนแล้วจึงค่อยเสวยพระกระยาหารต่อภายหลัง

พระเจ้าทาโฐปดิสที่ ๒ ประมาณ พ.ศ. ๑๑๙๓-๑๒๐๑ พระองค์มีพระราชศรัทธาในการสมาทานรักษาอุโบสถศีลและทรงสดับพระธรรมเทศนาเสมอ

พระเจ้าอัคโพธิที่ ๕ ประมาณ พ.ศ. ๑๒๖๐-๑๒๘๕ พระองค์ทรงเป็นนักประชาธิปไตยยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์ศรีลังกาองค์อื่น ๆ คือ พระองค์ทรงสมาทานรักษาอุโบสถศีลพร้อมกับชักชวนประชาชนพลเมือง พสกนิกรทั้งหมดของพระองค์

พระเจ้าอัคโพธิที่ ๘ ประมาณ พ.ศ. ๑๓๔๔-๑๓๔๕ ในวันขึ้น-แรม ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และแรม ๑๕ ค่ำ พระองค์ได้ทรงห้ามนำปลา เนื้อ และสุราเข้าไปในเมือง และให้ทุกคนสมาทานรักษาอุโบสถศีลและประกอบศาสนกิจต่าง ๆ ในวันอุโบสถ และเป็นวันหยุดราชการด้วย

จากจดหมายเหตุของภิกษุฟาเหียนที่บันทึกไว้ จึงทำให้ได้ทราบว่า ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐ นั้น วันขึ้น-แรม ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และแรม ๑๕ ค่ำ เป็นวันหยุดราชการ

การสมาทานศีลของชาวพุทธประเทศศรีลังกาปัจจุบัน

ศีล ๕ ธรรมดาซึ่งเป็นนิจศีลนั้น ชาวศรีลังกาได้สมาทานรักษากันเป็นประจำ เช่นเดียวกับชาวพุทธไทย แต่อุโบสถศีลนั้น ในวันพระ เราจะได้เห็นเด็กชาวพุทธศรีลังกาจำนวนมากพากันสมาทานรักษาอุโบสถศีลร่วมกับผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสรรเสริญยิ่งนัก คือในวันพระขึ้น-แรม ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ อุบาสกอุบาสิกาผู้ใจบุญทั้งหลายจะพากันไปรักษาอุโบสถศีลที่วัด และจะมีเด็กเล็ก ๆ อายุ ระหว่าง ๑๐-๑๑ ขวบ ไปรักษาอุโบสถศีลกับผู้ใหญ่ด้วย ทั้งเด็กทั้ง

ผู้ใหญ่จะนุ่งขาวห่มขาว พากันไปวัดที่อยู่ใกล้บ้านของตน ทุกคนจะถือดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระด้วย

เมื่อบูชาพระพุทธปฏิมาเสร็จแล้ว พวกเขาก็จะพากันสมาทานรักษาอุโบสถศีลในตอนเช้า และหลังจากรับอุโบสถศีลจากพระสงฆ์แล้ว พวกเขาจะพากันไปพักอยู่ตามบริเวณวัด บางทีก็มาอยู่บนธรรมศาลา บางพวกก็ไปพักอยู่ตามบริเวณเจดีย์ บางพวกก็ไปอยู่ตามโคนต้นไม้ที่มีร่มเงา บางพวกก็อ่านหนังสือธรรมะ บางพวกก็อ่านหนังสือพระอภิธรรม บางพวกก็อ่านหนังสือสติปัฏฐานสูตร บางครั้ง พวกเขานั่งรวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ และจะมีคนหนึ่งอ่านหนังสือให้ฟัง หรือบางครั้งพวกเขาจะรวมกลุ่มตอบปัญหาธรรมะกันและกัน เรียกว่าธรรมสากัจฉา สนทนาธรรมกัน บางคนจะนั่งในที่เงียบสงัดและเจริญวิปัสสนา และบางคนก็นั่งนับลูกประคำอยู่คนเดียวในที่เงียบสงัด

ในวันพระทั้งวัน พวกเขาจะอยู่ประจำในวัด บางคนไปวัดก็จะนำเอาอาหารไปรับประทานตอนเพลด้วย พอตกกลางคืนเวลา ๒ ทุ่ม ก็จะมีพระสงฆ์ไปแสดงธรรมโปรดทายกทายิกาเหล่านั้น สิ่งที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งก็คือ จะมีนักเรียนชายหญิงหนุ่มสาวพากันไปสมาทานอุโบสถศีลและประพฤติปฏิบัติธรรมเช่นคนอื่น ๆ เป็นเรื่องน่าอัศจรรย์มาก

ความรู้ที่ว่า การเข้าวัดทำให้เป็นคนครึหรือล้าสมัยนั้นจะไม่มีเลยในประเทศศรีลังกา ชาวศรีลังกามีความมั่นคงรัก

หวงแหนพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งและสุดชีวิต จะดูได้ตั้งแต่เยาวชนทั้งหลายที่รู้จักไปรักษาอุโบสถกับผู้ใหญ่ ผลดีที่เยาวชนเหล่านั้นจะได้รับอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งเวลาสอบไล่ นักเรียนส่วนมากจะรู้สึกเบาใจ เมื่อถึงเวลาสอบวิชาพระพุทธศาสนา ก็สอบผ่านเสมอ

ในตอนเช้าวันรุ่งขึ้น ผู้สมาทานรักษาอุโบสถศีลทั้งหมดจะทำพิธีปวารณาศีลกัน คือสมาทานศีล ๕ และบอกคืนอุโบสถศีลไว้ก่อน จะสมาทานเฉพาะวันพระ เมื่อทุกคนสมาทานศีล ๕ จากพระสงฆ์เสร็จแล้ว จึงจะกลับบ้านเรือนของตน ๆ ประกอบอาชีพตามปกติต่อไป

สิ่งปรักหักพังทั้งหลายในวัดร้าง ห้ามขุดค้นหาของเก่าเพื่อถือเอาเป็นของส่วนตัวอย่างเด็ดขาด หากมีผู้ล่วงละเมิดใครพบเห็นเข้าจับกุมได้ทุกคน จะเป็นเจ้าหน้าที่หรือชาวบ้านธรรมดา ก็จับกุมได้ แม้ในทุกวันนี้ก็เป็นเช่นนั้น ชาวศรีลังกานับถือพระพุทธศาสนาเปอร์เซ็นต์น้อยกว่าประเทศไทย คือประมาณ ๖๕ เปอร์เซ็นต์ แต่เขาเคร่งครัดกว่าไทยมากนักเรียกว่า เทียบกันแทบไม่ติดทีเดียว ตัวอย่างเด็กเล็ก ๆ รักษาอุโบสถดังกล่าวแล้ว

ที่ประเทศอินโดนีเซีย ชาวพุทธจะสวดมนต์กันเก่ง ๆ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะพวกหนุ่มสาว นำสวดมนต์ไหว้พระได้ทุกคน และทำด้วยความพอใจ ถือเป็นเกียรติอย่างสูง ฉะนั้น ในงานวิสาขบูชาทุกวัด พวกหนุ่มสาวจะมากกว่าคนมี

อายุสูง และทำกันด้วยความเรียบร้อยดีงาม ไม่ส่งเสียงเอะอะนอกเรื่อง มุ่งพระรัตนตรัยเป็นที่ตั้ง ต่างฟังเสียงของกันและกัน เห็นความพร้อมเพรียงของเขาแล้ว อดชื่นชมเสียมิได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะดั้งเดิมนั้น นับถือพระพุทธศาสนาแบบเข้าสายเลือดก็เป็นได้ เพราะมีปุโรบุดู (บรมพุทโธ) ซึ่งเป็นพระเจดีย์ที่มหัศจรรย์ ๑ ใน ๗ ของโลก แต่ถูกพวกต่างศาสนาทำลายชาวพุทธจนหมดประเทศ ส่วนเจดีย์ทำลายไม่ได้ เพราะถือเป็นสมบัติของโลก ปัจจุบันนี้ ศาสนาพุทธกลับฟื้นฟูขึ้นแล้ว ฉะนั้น ผู้มีสายเลือดพุทธ จึงพยายามช่วยกันพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ที่จะให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้น.

พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของชาวพุทธเรานั้น ทรงสั่งสมบารมีด้วยความยากลำบากถึงสี่อสงไขย ยิ่งด้วยแสนมหากัป นับตั้งแต่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์นามว่า **"สุเมธดาบส"** และได้รับคำพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าพระนามว่า **"ทีปังกร"** ว่าจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต และได้เป็นไปตามที่พระพุทธเจ้าพระนามว่า **"ทีปังกร"** ทรงพยากรณ์ไว้ คือในพระชาติสุดท้ายได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีจนสำเร็จสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระบรมศาสดาจารย์ของพุทธสาวกทั้งหลาย และได้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเป็นพระโลกนาถอยู่ ๔๕ พรรษา จึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ในเวลา ๔๕ พรรษานั้น ได้ทรงประทับอยู่ในที่ต่าง ๆ ดังนี้

พรรษาที่ ๑ ประทับ ณ อิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี

พรรษาที่ ๒ ประทับ ณ เวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์

พรรษาที่ ๓ ประทับ ณ กรุงราชคฤห์

พรรษาที่ ๔ ประทับ ณ กรุงราชคฤห์

พรรษาที่ ๕ ประทับ ณ กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เมืองเวสาลี

พรรษาที่ ๖ ประทับ ณ มกุลบรรพต แคว้นมคธ เหนือกรุงราชคฤห์

พรรษาที่ ๗ ประทับ ณ ดาวดึงสภพ แสดงธรรม โปรดพระพุทธมารดา

พรรษาที่ ๘ ประทับ ณ เภสกฬาวัน ภัคคชนบท

พรรษาที่ ๙ ประทับ ณ โฆสิตาราม กรุงโกสัมพี

พรรษาที่ ๑๐ ประทับ ณ โคนต้นสาละ ป่าปาลิเลยยกะ

พรรษาที่ ๑๑ ประทับ ณ หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อ เอกนาลา แคว้นมคธ

พรรษาที่ ๑๒ ประทับ ณ ควงไม้สะเดา เมืองเวรัญชา

พรรษาที่ ๑๓ ประทับ ณ จาลิกบรรพต เมืองจาลิกา

พรรษาที่ ๑๔ ประทับ ณ พระเชตวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี

พรรษาที่ ๑๕ ประทับ ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์

พรรษาที่ ๑๖ ประทับ ณ อัคคฬวเจดีย์ เมืองอาฬวี

พรรษาที่ ๑๗ ประทับ ณ เวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์

พรรษาที่ ๑๘ ประทับ ณ จาลิกบรรพต เมืองจาลิกา

พรรษาที่ ๑๙ ประทับ ณ จาลิกบรรพต เมืองจาลิกา

พรรษาที่ ๒๐ ประทับ ณ เวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์

พรรษาที่ ๒๑-๔๔ ประทับ ณ เมืองสาวัตถี ระหว่าง พระเชตวันมหาวิหาร และมิคารมาตะปราสาท

ในบุพพารามสลับกัน มิได้ระบุว่าพรรษาใดประทับที่พระเชตวันมหาวิหาร และพรรษาใดประทับที่มิคารมาตะปราสาทในอุทยานบุพพาราม เพียงแต่มีกล่าวว่า ประทับ ณ บุพพาราม ๖ พรรษา นอกนั้นประทับ ณ เชตวันมหาวิหาร

พรรษาที่ ๔๕ ประทับ ณ เวฬุวคาม ใกล้กรุงเวสาลี แคว้นวัชชี อันเป็นพรรษาสุดท้าย ครั้นออกพรรษาแล้ว เสด็จโปรดเวไนยสัตว์ตามคามนิคมต่าง ๆ ตามเส้นทางสู่กรุงกุสินาราจนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ สาลวโนทยานแห่งกรุงกุสินาราของมัลลกษัตริย์ ผู้ครองกรุงกุสินารา.

พระเทพเมธาจารย์
รวบรวม

สีลาธิบาย

คำว่า **ศีล** เป็นภาษาสันสกฤต คำว่า **สีล** เป็นภาษาบาลี หรือมคธ ความหมายอย่างเดียวกัน ในที่นี้จะอธิบายศัพท์นี้ เพื่อผู้ยังไม่เข้าใจ ซึ่งความจริงพุทธศาสนิกชนทั้งหลายก็ประพฤติปฏิบัติกันอยู่แล้ว แต่ยังเข้าใจกันค่อนข้างแคบ ศัพท์ว่า ศีล นี้ มีความหมายหลายอย่าง จะยกมาอธิบายสัก ๖ อย่าง คือศัพท์ ว่า **ศีล** แปลว่า **ปกติ** แปลว่า **เย็น** แปลว่า **ธรรมชาติ** แปลว่า **หนัก** แปลว่า **คิดงดเว้น** แปลว่า **เครื่องหมาย**

ที่แปลว่า ปกติ นั้น คือปกติของคนเราไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ทำร้ายใคร มาตั้งแต่เกิด คือจิตนี้ ผ่องใส การคิดทำดีทำชั่วไม่มี ดังมีพุทธภาษิตว่า **ปภสฺสรมิทํ ภิกฺขเว จิตฺตํ อาคนฺตุเกหิ อุปกิเลเสหิ อุปกิลิฏฺฐํ** แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผ่องใส แต่ต้องเศร้าหมอง เพราะอุปกิเลสที่จรมา นี่แสดงว่า มีจิตและจิตนั้นผ่องใส เด็กแรกเกิดไม่มีความคิดที่จะทำดีทำชั่ว ครั้นโตขึ้นมีสิ่งมายั่วยวนทำให้ใจเขวไป เช่น ถูกสิ่งบางอย่างมายั่วให้เกิดโทสะ เมื่อลืมตัวหรือกลั้นไม่อยู่ ก็ทำร้ายหรือรบราฆ่าฟันกันอย่างนี้เรียกว่า ผิดปกติ เพราะจิตใจเดิมนั้น เป็นปกติ ผ่องใสแต่เพราะสิ่งที่จรมานั้น แลดูมันขัดตา ทำให้ใจเปลี่ยนจากปกติไป อย่างนี้เป็นต้น

ที่แปลว่า เย็นนั้น คือธรรมดาของคนมีศีล มักเป็นคนเยือกเย็นสุขุม มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส จิตใจก็สดชื่นเหมือนที่

ออกมาทางหน้าตา แต่เมื่อมีอะไรมากระทบหนัก จนอดไม่อยู่ ก็กลายเป็นคนใจร้อน ซึ่งความจริงเขาเป็นคนใจเย็น แต่เพราะสิ่งมากระทบนั้นมันรุนแรงจนเขาลืมตัว หรือสุดที่จะอดกลั้นได้ ก็เกิดความร้อนใจเลยกลายเป็นคนไร้ศีลไป ผิดปกติเดิมของผู้นั้นไป ซึ่งมีปกติ เยือกเย็น สุขุม รอบคอบ ดังนี้เป็นต้น

ที่แปลว่า ธรรมชาติ คือธรรมชาติของมนุษย์เรานั้น ไม่มีการคิดดีคิดร้าย คล้ายกับเป็นขอนไม้ที่วางอยู่เฉย ๆ ไม่กระดุกกระดิก เพียงแต่เป็นสิ่งมีชีวิตมีลมหายใจเท่านั้น ฉะนั้น ถ้าใครทำสิ่งที่ไม่ควรทำ จึงเรียกได้ว่า ผิดธรรมชาติ คนผิดธรรมชาติ ก็ถือว่า ศีลเสีย เช่นเสียทางประพฤติชอบในทางกาย ทางวาจา เช่นทำร้ายกัน ลักของของผู้อื่น ผิดลูกเมียเขา เจรจาให้ผู้ฟังเข้าใจผิด เหล่านี้ล้วนผิดธรรมชาติทั้งนั้น ฉะนั้น ศีล จึงแปลว่าธรรมชาติก็ได้

ที่แปลว่า หนัก หมายถึงคนมีศีล ย่อมเป็นคนหนักแน่น มีขันติความอดทนอดกลั้น เรียกว่า มีใจหนักเหมือนหิน ไม่สั่นคลอนในสิ่งที่มายั่วยุ จะมีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็ยังเหมือนเดิม เหมือนกับไม่รับรู้ ที่จริงรู้ แต่มีใจหนักแน่นไม่ไหวไปตาม นี่แหละเขาเรียกว่า มีใจหนักเหมือนหิน

ที่แปลว่า คิดงดเว้น คือมีเจตนาคิดงดเว้นสิ่งที่ผิดปกติทั้งหลาย มี ๓ ลักษณะด้วยกัน เรียกตามภาษาธรรมว่า วิรัติ คือ :-

๑. **สัมปัตตวิรัติ** เว้นเมื่อเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ในที่เฉพาะหน้า แม้จะล่วงเกินก็ได้ แต่ไม่ล่วงเกินกลับยับยั้งเสียได้

๒. **สมาทานวิรัติ** ได้แก่ตั้งใจคิดงดเว้นไว้ล่วงหน้า โดยให้ปฏิญญาไว้แก่ตนว่า เราจะไม่ทำ จะไม่ประพฤติให้เกิดความเสียหายให้แก่ตนเองและผู้อื่น

๓. **สมุจเฉทวิรัติ** เว้นได้เด็ดขาดโดยอัตโนมัติ เพราะอำนาจของกุศลธรรม เช่น พระอรหันต์ ท่านมีศีลเพียบพร้อม เพราะท่านงดเว้นได้เด็ดขาด โดยท่านปฏิบัติตามองค์อริยมรรค เพื่อบรรลุอริยผล ถ้าบรรลุถึงอรหัตตมรรค สำเร็จอรหัตตผล ก็เป็นพระอรหันต์ จิตใจท่านพ้นจากความดีความชั่วทุกประการ ท่านทรงชีพอยู่ด้วยวิมุตติสุขอย่างเดียวเท่านั้น

ที่แปลว่า เครื่องหมาย ธรรมดาสรรพสัตว์ ย่อมมีเครื่องหมายด้วยกันทั้งนั้น อันนี้เห็นจะต้องอธิบายยาวสักหน่อย สัตว์ดิรัจฉานมันก็มีเครื่องหมาย เช่น ทางเดินของมัน หรือกลิ่นที่แปลกปลอมเข้ามา มันก็รู้ได้ด้วยสัญชาตญาณของมัน แต่เครื่องหมายในเรื่องศีลของมนุษย์เรานี้ ค่อนข้างจะสำคัญมากเอาทีเดียว ไปในงานต่าง ๆ ได้เห็นคนมีกิริยาแปลก ๆ กันเป็นประจำ แต่เป็นกิริยาที่เป็นมารยาทของสังคมที่ดี ไม่มีความเสียหายอะไร กลับได้รับการชมเชยในชุมชนนั้น ๆ แต่ก็พบมามากเหมือนกัน ที่พระสงฆ์ท่านกำลังสวดมนต์ หรือแสดงธรรมอยู่ มีบางคนซุบซิบอะไรกันก็ไม่ทราบ อย่างนี้เครื่องหมายของคนมีศีลอาจจะพร่อยไป ไม่สะอาด แม้เรื่องที่ซุบซิบกันนั้น จะ

เป็นเรื่องจริง ก็ถือว่า ผิดกาลเทศะ ทำให้เครื่องหมายของความเป็นผู้มีศีลด่างพร้อยไป เพราะสัมมาวาจานั้นมีอยู่ ๔ อย่าง คือ คำสัจคำจริง ๑ ถ้อยคำประสานสามัคคี ๑ ถ้อยคำที่ไม่บาดหูผู้ฟัง ๑ ถ้อยคำที่มีสาระประโยชน์ ๑ แต่ทั้งหมดนี้ ผู้พูดต้องรู้กาลเทศะ รู้จักบุคคล รู้จักประชุมชน เป็นต้น อย่ามุ่งแต่ว่าเป็นเรื่องจริงไม่เห็นเสียหายอะไร มีความเสียแน่ คือเสียเครื่องหมายของบุคคลผู้มีศีล ศีลนี้ ปัจจุบันนิยมเรียกกันว่า **จริย-ธรรม** คือความประพฤติ หมายถึงความประพฤติทางกายและทางวาจา และศีลก็คือความประพฤติทางกายทางวาจาเช่นเดียวกันทางธรรมเรียกว่า **สีลสามัญญตา** คือมีศีลเสมอเหมือนกับคนอื่น มีความประพฤติเสมอเหมือนกับคนอื่น ไม่ยกตนข่มผู้อื่นในทางประพฤติ และเลยไปถึงทิฏฐิสามัญญตา คือมีความคิดความเห็นเข้ากับคนอื่นได้ ไม่ถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ เช่น สมาคมต่าง ๆ บุคคลในสมาคมนั้น ๆ ย่อมมีความคิดเห็นต่างกันไปบ้าง แต่เพื่อส่วนรวมแล้ว ย่อมจะไม่ถือความเห็นส่วนตัวเป็นสำคัญ เห็นว่าส่วนรวมสำคัญกว่า ฉะนั้นสมาคมต่าง ๆ บริษัทต่าง ๆ จึงดำรงอยู่ได้ ก็เพราะผู้เกี่ยวข้องไม่ถือความประพฤติ ไม่ถือความเห็นส่วนตัวเป็นใหญ่ ถ้าต่างคนต่างทะนงตัวว่าดีกว่าเขา ต่างคนต่างถือความเห็นของตนเป็นหลักตายตัว อย่างนี้สมาคมนั้น ๆ ก็ล้มเสียก่อนจะเป็นสมาคมหรือสภาเสียแล้ว ฉะนั้น กิริยาอาการของบุคคลต่าง ๆ จะทราบได้ว่า มีศีลหรือไม่ และศีลจะบริบูรณ์หรือไม่ ก็จงดูอาการ

อันเป็นเครื่องหมาย ก็จะทราบได้พอสมควร ยังมีอีกมากในเรื่องนี้ แต่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่า จะยกมาพูดเพียง ๖ อย่าง

ศีลตามที่กล่าวมานั้น มีอานิสงส์ผลอย่างไรบ้าง ในเวลาพระท่านให้ศีล ท่านจะสรุปว่า... **สีเลน สุคตึ ยนฺติ สีเลน โภคสมฺปทา สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ ตสฺมา สีลํ วิโสธเย**" จะเป็นศีล ๕ ศีล ๘ ศีลอุโบสถ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ ศีล ๓๑๑ และจตุปาริสุทธิสีล ก็ย่อมมีอานิสงส์ผลแก่ผู้ปฏิบัติตามทั้งนั้น ตั้งแต่ผลชั้นต่ำจนถึงบรรลุพระนิพพาน ล้วนมีศีลเป็นฐานรองรับทั้งนั้น คำว่า **สีเลน สุคตึ ยนฺติ** แปลว่า คนทั้งหลายจะถึงสุคติได้ก็เพราะมีศีล หมายความว่าคนมีศีลไปในที่ใด ที่นั้นย่อมยินดีต้อนรับ จึงถือว่า ที่นั้นเป็นสุคติของผู้มีศีล มิใช่หมายถึงตายแล้วจะไปสู่สุคติเท่านั้น แม้ยังมีชีวิตอยู่ก็เป็นผู้มีสุคติ ดังพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า สุคต แปลว่า ทรงเสด็จไปดีแล้ว คือพระองค์เสด็จไปในที่ใด ย่อมยังบุคคลในที่นั้น ๆ ได้ฟังธรรมจากพระองค์ มีได้บรรลุมรรคผลเป็นจำนวนมาก และผู้มีศีล เมื่อละสังขารร่างกายไปสู่ปรโลก ก็ไปสู่โลกที่ดี ในเมื่อยังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ **สีเลน โภคสมฺปทา** คนทั้งหลายจะถึงพร้อมด้วยโภคสมบัติก็เพราะมีศีล โภคสมบัติเกิดขึ้นแก่คนมีศีล ย่อมเป็นโภคสมบัติที่ไม่มีอันตราย ไม่ต้องระแวงว่า ใครจะมาปองร้ายคอยจับผิด เพราะได้มาด้วยความบริสุทธิ์ มิได้แย่งชิงใครมา จึงไม่ต้องระวังหน้าระวังหลังด้วยความกลัวเกรงภัยอะไร ยกเว้นพวกที่คอยจ้องจะลักจ้องจะฉ้อโกง พวกนี้เขา

ไม่เลือกว่า โภคสมบัตินั้นจะเป็นของใคร ได้ช่องก็ย่องเบาเอาไป หรือหาเล่ห์เหลี่ยมคดโกงเอา **สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ** คนทั้งหลายจะถึงความดับได้ ถึงความเย็นได้ ถึงพระนิพพานได้ ก็เพราะศีล คือต้องมีศีลเป็นพื้นฐานที่มั่นคงทั้งนั้น ที่ว่าศีลถึงความดับนั้น หมายถึงดับกิเลสอันเป็นเหตุให้เกิดความร้อนรนต่าง ๆ จิตใจดับสงบระงับจากความวุ่นวาย ไม่อยู่ใต้อำนาจของกิเลส ที่ว่าถึงความเย็น คือเกิดความเย็นใจ มีจิตใจเยือกเย็น เหมือนคนอาบน้ำบำบัดความร้อนทางกาย ทำให้กายเย็นสบาย จิตใจก็เย็นตามกายไปด้วย ไร้ความกังวลที่ต้องหาเครื่องดับร้อนมาใช้ คนมีศีลมักมีปกติเรียบร้อย เห็นแล้วน่าเลื่อมใสน่าถือเป็นเยี่ยงอย่าง เห็นแล้วสบายตา เช่น อุปติสสมาณพเห็นพระอัสสชิออกบิณฑบาต เห็นกิริยาอาการของท่านพระอัสสชิเรียบร้อย ถึงกับติดตามไปเพื่อขอทราบถึงอาจารย์ของท่าน และพอได้ฟังพระอัสสชิบอกใจความของพระพุทธศาสนาเท่านั้น ก็สำเร็จเป็นพระโสดาบัน แล้วนำไปบอกกับโกลิตมาณพเพื่อนกัน โกลิตมาณพฟังแล้วก็บรรลุโสดาปัตติผล เป็นพระโสดาบันตามไปด้วย ที่ว่าถึงพระนิพพานนั้น นิพพานแปลว่า ออกจากเครื่องร้อยรัด คือบรรดากิเลสเหตุทำให้ใจเศร้าหมองทั้งหลายที่ร้อยรัดใจไว้ เมื่อบรรลุพระนิพพานแล้ว ก็หลุดจากเครื่องร้อยรัด หรือพ้นไปจากเครื่องร้อยรัดเสียได้ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก็คือถึงกิเลสนิพพาน ภาษาพระเรียกว่า สอุปาทิเสสนิพพาน คือกิเลสหมดไปจากจิตใจ แต่สังขารร่างกายยังเป็นอยู่ ถ้าสังขารร่างกายดับ

วิญญาณดับ เรียกว่า อนุปาทิเสสนิพพาน หรือเรียกว่า เบญจขันธ์ดับ ปัญจขันธ์ดับ คือขันธ์ ๕ อันได้แก่รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ดับไม่มีเหลือ ฉะนั้น การจะบรรลุถึงพระนิพพาน ก็ต้องปฏิบัติตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จะข้ามอย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ได้ ต้องปฏิบัติตามลำดับ โดยเริ่มตั้งแต่ศีลเป็นบันไดขั้นแรกนั่นเอง

ฉะนั้น ท่านจึงสรุปว่า **ตสฺมา สีลํ วิโสธเย** แปลว่า เพราะเหตุนั้น พึงยังศีลให้หมดจด ให้ผ่องใส อานิสงส์ผลของศีลมีอย่างไรบ้าง บรรยายมาเป็นบางแนว เพราะยังมีอธิบายอย่างอื่นได้อีกหลายนัย จึงจัดว่า เท่าที่บรรยายมานั้น เป็นการบรรยายย่อพอสังเขปเท่านั้น อนึ่ง สำนวนอธิบายนั้น ย่อมมีผิดแผกแตกต่างกันไปบ้าง แต่ขั้นสุดท้ายไปลงแห่งเดียวกัน ถ้าได้อ่านได้พบมากสำนวนยิ่งเป็นผลดีแก่ผู้นั้นเอง คือได้ความรู้ในแง่ต่าง ๆ เรียกว่า มีความรู้รอบตัว สมกับเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

ความรักของแม่

ความรักด้วยความเมตตาปรานี เห็นจะไม่มีใครมีความรักเกินแม่ แม่เริ่มทะนุถนอมตั้งแต่เริ่มรู้ตัวว่าจะมีลูก พยายามรักษาครรภ์มิให้กระทบกระเทือน อยากเห็นหน้าลูกตั้งแต่เริ่มตั้งครรภ์ เว้นแต่แม่บางคนที่ยังไม่พร้อม แต่บังเอิญด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เช่น ถูกปลุกปล้ำข่มขืน เมื่อรู้ตัวว่า จะมีลูก ก็เกิดความอาย เพราะมีลูกโดยไม่รู้ว่าใครเป็นพ่อ หรือรู้แต่น้ำท่วมปาก เมื่อความอายมีมากจนยับยั้งไม่อยู่ ก็ทำแท้ง แม่อย่างนี้ขอยกไว้ แต่ความจริงคือความจริง เมื่อพลาดพลั้งไปแล้ว จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็แล้วแต่ ถ้ามีท้องมีครรภ์ขึ้นมา ก็ต้องพยายามทะนุถนอมไว้ ใครจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา เราเอาคุณธรรมเข้ากำกับไว้ในใจของเรา คือคิดเสียว่า ไหน ๆ ก็พลาดไปแล้ว เด็กในท้องของเราเขาไม่มีความผิด คิดเอาเขาถึงตายใจร้ายนัก ควรคิดเสียว่า นี่ลูกของเรานะ มิ่งขวัญของเรานะ หญิงอย่างนี้ ผู้ดีมีความคิดมีจิตมีคุณธรรมทั้งหลายจะพากันยกย่องชมเชยว่า หญิงคนนั้นเป็นคนดีจริง ๆ มีท้องโดยไม่มีพ่อยังรู้จักข่มความอายได้ อุตส่าห์เลี้ยงดูลูกด้วยความรัก เรียกว่าทั้งรักทั้งสงสารลูก ความรักในลูกของตัวมีแต่ทวีขึ้น ส่วนแม่ที่มีลูกโดยปกตินั้นไม่มีปัญหา จะมีบ้างก็เพิ่มความเป็นอยู่มากขึ้น ถ้าแม่มีอันจะกินก็ไม่เป็นไร ถ้าแม่ยากจนก็อาจลำบากหน่อย แต่เพื่อลูกแล้วแม่ยอมทั้งนั้น ขอให้ลูกของแม่มีความสุขตาม

สมควรก็แล้วกัน เป็นความรักที่บริสุทธิ์ยิ่งนัก

สัตว์ที่ดุร้ายที่สุด คือควายป่าแอฟริกา แต่พอเห็นเสือเห็นสิงโต ก็พากันวิ่งกระเจิดกระเจิง ไม่คิดสู้ เสือหรือสิงโตจับขบกัดตัวไหนได้ ตัวนอกนี้พากันวิ่งหนี ไม่คิดช่วยพรรคพวก นี่เป็นธรรมดาของสัตว์ส่วนมาก แต่อย่าไปกัดลูกของแม่ลูกอ่อนเข้านะ มันลืมตายเลย กระโจนเข้าช่วยลูกทันที บางทีขวิดเสือขวิดสิงโตตาย หรือปลิวไปเลย เสือและสิงโตโดนแม่ควายลูกอ่อนขวิดตายแทบทุกครั้ง มันเป็นสัตว์ดิรัจฉานแท้ ๆ นี่ผลแห่งความรักของแม่ แม้แต่สัตว์ยังหวงลูกถึงกับลืมกลัวลืมตาย ใครจะมาทำร้ายลูกของมันไม่ได้

เหล่าสัตว์ที่มีไข่ก็เช่นเดียวกัน ถ้ามันสู้ได้มันไม่ยอมให้ใครแตะต้องไข่ของมัน เช่น จระเข้ งู มันหวงไข่นักทีเดียว เพราะมันรู้ว่า ไข่ของมันนั้นก็คือลูกของมันนั่นเอง อีกไม่ช้ามันก็จะได้ลูก นี่ก็อำนาจแห่งความรักลูก ฉะนั้น ใครจะเอาไข่จระเข้ไข่งู มักจะต้องมีคนดูทิศทางว่า เจ้าของไข่มันจะมาทางไหน ถ้ามันอยู่ใกล้ ๆ ไม่มีใครกล้ายุ่งกะมันแน่ ขืนยุ่งขืนแหย่อันตรายเกิดได้แน่นอน เว้นพวกไข่ทิ้งเช่นเต่า

ในหนังสือธรรมบทภาค ๒ เรื่องสุดท้าย เล่าเรื่องพระโสเรยยเถระ บุตรเศรษฐีในเมืองโสเรยยะมีลูก ๒ คน ภายหลังเห็นพระมหากัจจายนเถระ มีผิวพรรณงดงาม ก็รำพึงขึ้นในใจว่า ถ้าพระเถระรูปนี้ เป็นภรรยาของตน หรือภรรยาของตนงดงามเช่นนี้ก็จะดี ทันใดนั้น เพศชายของเขาหายไป กลายเป็น

เพศหญิง หลบหนีไปเมืองตักสิลา มีสามีและมีลูก ๒ คน ต่อมา พระมหากัจจายนะไปเมืองตักสิลา หญิงนั้นจึงเล่าความจริงให้สามีฟัง และขอร้องให้สามีไปนิมนต์ท่านมาฉันที่บ้านในวันรุ่งขึ้น สามีจัดตามประสงค์ พอพระเถระมา ก็เล่าเรื่องให้ท่านฟัง พร้อมกับขอให้ท่านให้อภัยโทษแก่เธอ พระเถระเข้าใจตลอดแล้ว ก็ให้อภัย ทันใดนั้น หญิงนั้น เพศก็เป็นเพศชายตามเดิม ภายหลังท่านออกบวช พระทั้งหลายก็ถามท่านว่า ท่านรักลูกที่ท่านเป็นบิดามาก หรือรักลูกที่ท่านเป็นมารดามาก ท่านตอบว่า รักลูกที่ตนเป็นมารดามากกว่า ตอนนั้น ท่านยังเป็นพระปุถุชน นี่ความรักของแม่.

มองหาความดีของคนให้พบ

มนุษย์หรือคนเรานี้ ส่วนมากมักมีฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก โทสาคติ ลำเอียงเพราะเกลียด โมหาคติ ลำเอียงเพราะไม่รู้จริง ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว ไม่ใคร่ใช้อุเบกขากัน ถ้าใช้อุเบกขาเป็นหลักแล้ว จะตัดความลำเอียงเสียได้ เพราะอุเบกขาได้แก่ความชั่งใจ วางใจเป็นกลาง เพ่งดูด้วยใจ เหมือนตุลาการ คนบางคนเขาดีสารพัด มีบางคนยังมองหาจุดด่างจุดพร้อยของเขา คนมองคนอย่างนี้ เรียกว่า มองคนไม่เป็น ผิดหลักของพระพุทธศาสนา เหมือนคนต่างศาสนาโจมตีพระพุทธเจ้าเพราะไม่ถูกใจเขา เขาไม่ได้มองความบริสุทธิ์ผุดผ่องของพระองค์จ้องเอาผิดอย่างเดียว เมื่อเป็นอย่างนี้ ในโลกนี้ หาคนที่สะอาด

บริสุทธิ์ผุดผ่องไปทุกอย่างไม่ได้แน่ ต้องมองหาจุดดีของคนอย่างพระพุทธเจ้า อย่างตุลาการศาลต่าง ๆ คือมองผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องหา จำเลย ด้วยเมตตาไว้ก่อน มองในด้านบริสุทธิ์ไว้ก่อน พิจารณาหลักฐานเห็นผิดจริง ก็พิพากษาตัดสินไปตามผิด มีใจเป็นอุเบกขาวางใจเป็นกลาง ไม่ซ้ำเติม มีแต่หาทางผ่อนโทษให้ หาจุดดีของผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องหา จำเลย เมื่อเห็นจุดดี ก็ลดหย่อนผ่อนหนักเป็นเบา นี่เรียกว่า ศาลท่านมองคนเป็น เราหัดมองคนอื่นอย่างศาลท่านมองจำเลยบ้าง จะเกิดความสบายใจแก่เรามาก ใจเราสงบ.

ฉะนั้น เมื่อพบใครเห็นใคร จงมีใบหน้ายิ้มแย้มเข้าไว้ให้สมกับคำว่า **สยามเมืองยิ้ม** หากเขาอื่นเป็นคนดีอยู่แล้ว ก็อย่ามองหาไฝหาฝ้าของเขา มองให้เห็นว่า เขามีคุณธรรมประจำตัว มีจริยธรรม ความประพฤติเรียบร้อย น่าเลื่อมใส ควรถือเป็นแบบอย่างประพฤติปฏิบัติตาม ประเพณีอันดีงามอีกประการหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันมักจะละเลยกัน ระวังวัฒนธรรมไทยจะคล้อยไปตามตะวันตกไม่รู้ตัว จนเสื่อมหายไปทีละน้อย ทีละอย่าง ในที่สุดจะไม่มีอะไรหลงเหลือ ความจริง ของดีชาติอื่นเขามี เราควรนำมาใช้ได้ แต่ต้องไม่ลืมของไทยเรา ต้องพยายามจรรโลงของไทยที่ดีงามไว้ให้คงอยู่ตลอดไป

ดูละคร โขน หนัง นิทาน นิยาย ต้องพยายามหาจุดดีให้เห็น ไม่ใช่ไปตำหนิของเขาทั้งดุ้นว่า นิยายน้ำเน่า อย่างนี้เขาเรียกว่า ดูไม่เป็น แม้เรื่องนั้นจะไม่สู้ดีมีตัวร้ายตัวเกเร ก็

จงรู้เถิดว่า นั่นแหละเขาสอนให้ผู้ชมผู้อ่านรู้ว่า มันไม่ดีนะอย่าเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ตรงไหนดีก็เท่ากับเขาสอนให้รู้ว่า นี่ควรถือเอาเป็นตัวอย่างนำไปประพฤติปฏิบัติ หนังสือต่าง ๆ วางขายตามร้านต้องมีส่วนดีมากกว่า ไม่เช่นนั้นจะวางขายไม่ได้ มองคนที่ด้อยกว่าเรา จะเป็นด้านไหนก็ตาม จงมองหาจุดดีของเขาให้พบ อย่าไปมองแต่จุดเสียของเขา คนเราเกิดมาเพราะกำลังกรรมที่ทำไว้ไม่เหมือนกัน จะให้เขาเป็นเหมือนที่เราต้องการ มันเป็นไปไม่ได้ แม้ลูกฝาแฝดยังมีจุดที่ผิดแผกกันให้จำได้ แต่เราควรปฏิบัติของเราให้ดียิ่งขึ้น จงศึกษาให้มีความรู้ความสามารถให้มากเข้าไว้ ความรู้เรียนไว้รู้ไว้จะได้อาศัยเป็นหลักของชีวิต ต้องนึกอยู่เสมอว่า มารดาบิดาท่านอาจจะไม่ได้อยู่กับเราตลอดไป หรือบางทีลูกจากไปเสียเอง เช่น ไปมีครอบครัวของตัวเอง นี่ยิ่งสำคัญมาก ถ้าไม่มีความรู้จะไปตั้งครอบครัวของตัวเองให้สมบูรณ์บริบูรณ์ได้อย่างไร ลองนึกดูให้ถ้วนถี่ให้ลึกซึ้ง แล้วจะเห็น

มีผู้เล่าให้ฟังว่า (ขอสงวนชื่อผู้เล่าและชื่อวัด) มีคนใกล้กลางคนอยู่คนหนึ่ง พอพระเณรฉันเสร็จ ก็เข้ากินข้าวเหมือนศิษย์คนวัดอื่น ๆ แต่พอแกกินเสร็จแล้ว ก็ไปนอนที่กุฏิซึ่งอาศัยอยู่นั้น ไม่ช่วยเหลืออะไรทั้งนั้น ใครจะว่าอย่างไร ก็ทำไม่รู้ไม่ชี้ ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกับใคร จนโยมผู้เล่าทนไม่ไหวต้องไล่ออกจากวัดไป แต่ท่านเจ้าอาวาสบอกว่า ถึงอย่างไรมันก็มีดีอยู่ คือมีความอดทน ไม่เคยมีเรื่องราวกับใคร ท่านมองหา

จุดดีของคนขี้เกียจจนพบ คนเกะกะเกกมะเหรก อย่าไปมองในด้านเกกมะเหรกเท่านั้น มองหาจุดดีของเขาให้พบ ถ้ามองหาไม่พบเรียกว่า ยังขาดความถ้วนถี่รอบคอบ เพราะอย่างไรก็ตามคนเราต้องมีจุดดีอยู่บ้าง แม้คนพิการง่อยเปลี้ยก็ยังมีจุดดี คือยังช่วยตัวเองบางอย่างได้ บางคนเก่งกว่าคนดีมีอาการครบสามสิบสองเสียอีก โดยที่สุดแม้คนที่ช่วยตัวเองไม่ได้เลย ก็ให้มองว่า เขายังมีบุญอยู่บ้างนะ จึงได้เกิดมาเป็นมนุษย์ แม้จะไม่สมประกอบก็ตาม พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยไว้ว่าพระภิกษุเจาะจงทำให้คนตาย เป็นอาบัติปาราชิก ถึงกับขาดความเป็นพระ เขาจะเป็นอย่างไรนั้น เป็นเรื่องกรรมเก่าตามสนองเขาเท่านั้น เราต้องแผ่เมตตาปรานีต่อเขา สงสารเขาด้วยความจริงใจ อย่าได้แสดงอาการดูหมิ่นดูแคลน ระวังไว้เดี๋ยวกรรมตามสนอง ต้องอยู่ด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน จึงจะเรียกว่า ดูคนเป็น ถ้ายังมองไม่เห็นส่วนดีของผู้อื่น ก็จงย้อนมองดูตัวเองบ้างว่า มีดีทุกอย่างหรือ ไม่บกพร่องเลยหรือ ก็จะสำนึกได้ว่า ตัวเองยังหาได้ดีทุกอย่างไม่ แล้วจะให้คนอื่นเขาดีอย่างใจตนได้อย่างไร จงนึกถึงกลอนที่ท่านสอนว่า

คนเห็นคนเป็นคนนั่นแหละคน
คนเห็นคนใช่คนใช่คนไม่
กำเนิดคนต้องเป็นคนทุกคนไป
จนมีผู้ดีไพร่ไม่พ้นคน

เห็นทุกอย่างเป็นธรรมะ

กำลังตั้งประเด็น ยังไม่ทันอธิบาย ก็ได้รับหนังสือด่วนมาก จากผู้ว่าราชการจังหวัดตราด (สมบูรณ์ งามลักษณ์) เรื่อง ขอรับบริจาคสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย คือตั้งแต่ประมาณปลายเดือน กรกฎาคม ๒๕๔๕ เป็นต้นมา จนถึงเดือนกันยายน น้ำท่วมทางภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง รวม ๕๒ จังหวัด ผู้คนประชาชน วัดวาอาราม ตลอดถึงสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ได้รับความเดือดร้อนกันอย่างหนัก ทางฝ่ายไหนพอจะช่วยเหลือได้ ก็หาทางบำบัดทุกข์บำรุงสุขไปตามกำลังสามารถ ทั้งนี้ ก็เพราะธรรมะคือธรรมชาติ อันได้แก่ความสงสารเข้าตักเตือนจิตใจ อันเป็นพรหมวิหารข้อ กรุณา เมื่อความสงสารคือ กรุณาเกิดขึ้น ทำให้ได้สติตามมา เมื่อมีสติระลึกตักเตือน ก็เห็นเป็นเหตุให้เกิดปัญญา คิดหาทางช่วยเหลือลำพังคนเดียวหรือน้อยคนช่วยเหลือไม่ไหว ก็หาสมัครพรรคพวกเข้าร่วมมือกัน ก็เกิดความสามัคคีเป็นกลุ่มเป็นคณะขึ้นหลากหลายมากคณะด้วยกัน

คราวประสบทุกข์ได้ยากทุกแขนง เรามักจะเห็นคุณธรรมจริยธรรม ของบุคคลต่าง ๆ ชัดเจน มีศีลสามัญญตาความประพฤติปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน สม่ำเสมอกัน ไม่เกี่ยงกัน ไม่ริษยากัน มีความร่วมมือกันอย่างสุดกำลัง ในการที่จะช่วยให้ผู้รับทุกข์พ้นจากทุกข์ มีทิฏฐิสามัญญตา คือมีความคิดความ

เห็นลงรอยกัน ไม่เอาความคิดความเห็นส่วนตัวเป็นใหญ่ มีวิริยะอุตสาหะบากบั่น สมกับที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า **วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ** จะผ่านพ้นความทุกข์ได้ก็เพราะความเพียร ผู้ประสบทุกข์นั้น จะเป็นใครก็ตาม แม้เป็นสัตว์ดิรัจฉาน จงดูจุดดีของคนของสัตว์เหล่านั้นให้เห็น บางทีคนชั่วจะกลายเป็นคนดีได้ เพราะอำนาจช่วยเหลือจากผู้อื่น สัตว์บางชนิดมันก็รู้คุณผู้ช่วยเหลือมัน ถึงมันจะไม่รู้ ก็อย่าไปถือมัน ต้องพยายามช่วยกันรักษาไว้ เดี๋ยวมันจะหมดไปจากโลก เช่นไดโนเสาร์เป็นต้น

ชายหญิงต่างชาติต่างภาษากัน แต่งงานกันมีไม่น้อย นี่ก็เพราะเขาเห็นดีของกันและกัน คือสายตาของแต่ละฝ่ายมันบ่งบอกกัน รู้ถึงจิตใจของกันแบบไม่ต้องเอ่ยโอษฐ์ เมื่อสายตามันบอก ต่อไปก็พยายามอ่านนิสัยใจคอกันให้มากขึ้น ในที่สุดก็ลงเอยด้วยการแต่งงาน ตั้งเป็นครอบครัวขึ้น นี่เป็นธรรมะ คือธรรมชาติ พระพุทธเจ้าตรัสธรรมะไว้ถึงแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ก็คือพระองค์เห็นธรรมชาติที่มีอยู่ภายในตัวคนแจ่มแจ้งทุกแง่ทุกมุมนี่เอง ไม่ใช่ทรงไปเอามาจากที่ไหน

ไปท่ามกลางมหาสมุทรก็เห็นธรรมะ คือเป็นที่อยู่สัตว์น้ำเล็กใหญ่ และเตือนคนสัตว์ไม่เก่งในทางน้ำว่า อย่าประมาทในเมื่อต้องผ่านแม่น้ำลำคลอง อาจเป็นอันตรายเพราะน้ำก็ได้ ป่าดงพงพีก็ล้วนแต่มีธรรมะ เพราะทำให้พื้นดินชุ่มชื้น เป็นที่อยู่ของสัตว์น้อยใหญ่ มนุษย์ได้ไม้สร้างอาคารบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัย โดยไม่ทำลายให้มันย่อยยับ ถ้าถึงกับให้ย่อยยับ ก็

เดือดร้อนแก่มนุษย์ด้วยกันตลอดถึงสิงสาราสัตว์ อาจทำให้สัตว์ป่าบางชนิดหมดไปจากโลกก็ได้ ผู้ที่ทำลายป่าอย่างเห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่มนุษย์ด้วยกัน ไม่เห็นแก่สัตว์ ไม่คิดถึงอันตรายจะย้อนหาตนหรือญาติพี่น้อง อนุชนคนรุ่นหลัง อย่างนี้เรียกว่า คนไม่เห็นธรรมะ คือธรรมชาติอันเป็นประโยชน์ คนอย่างนี้มองหาจุดดีที่เขาได้ยาก แต่ถ้ามองอย่างนักธรรมะ ก็เห็นจุดดีของเขาอยู่บ้าง คือเอาจุดเสียของเขานั้นแหละมาเป็นหลักสอนตนว่า เราได้ครูแล้ว คือครูที่สอนเราว่า ทำอย่างเขาไม่ดี มีแต่ทำลายประโยชน์ส่วนรวม ไปตามถนนหนทางมองให้ดีมีธรรมะให้ดูทั้งนั้น ทางดีไปมาสะดวก ทางไม่ดีก็ต้องระมัดระวัง สองข้างทางมีต้นไม้เขียวสด มีติณชาติเขียวชอุ่ม เห็นแล้วชุ่มชื่นหัวใจ ถ้ามันแห้งแล้ง ก็ให้มองไปอีกแง่หนึ่งว่า สถานที่อย่างนี้ เอาของออกผึ่งแห้งดีแน่ ทำลายแบคทีเรียที่เป็นเชื้อโรคบางชนิดได้ ครั้นฝนตกก็นึกว่าดี มีน้ำบริโภค ได้ทำนาทำสวนอันเหมาะแก่ฤดูกาล เมื่อลมหนาวเข้ามาเยือนก็รู้ว่าดีเหมือนกัน ชุ่มฝนมานานแล้ว ได้กำจัดความฉ่ำแฉะกันละในคราวนี้ จะเป็นอะไรก็แล้วแต่ มองในด้านธรรมะแล้ว จะเห็นเป็นธรรมะไปหมด ถึงจะเป็นธรรมะภายนอกก็ตาม เมื่อเห็นอะไรมีธรรมะอยู่ทั้งนั้นแล้ว จิตใจย่อมเยือกเย็น เพราะเห็นเป็นธรรมดาเป็นธรรมชาติ รู้เท่าทันธรรมชาติ เมื่อคราวอาพาธเกิดจากเหตุต่าง ๆ ภายในบ้าง ภายนอกบ้าง ก็เห็นอย่างพระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล้วงพ้น

ความเจ็บไปได้ ก็ปรับตัวให้สมกับเป็นคนเจ็บมีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ ไม่ให้ความเจ็บครอบงำจิตใจ แพทย์ นางพยาบาล คนเฝ้าไข้ ก็ไม่สู้จะเดือดร้อนเพราะคนเจ็บ กลับจะได้รับความเห็นใจ เอาอกเอาใจมากขึ้น

เมื่อไปพบรถตกถนน รถชนกัน ทางน้ำ เรือคว่ำเรือจม ก็ตรงเข้าช่วยเหลือคนก่อนอื่น เพราะจุดสำคัญอยู่ที่คน รีบช่วยเหลือตามความสามารถทันที รถเรือนั้นไว้ว่ากันภายหลัง เพราะอาจแก้ไขได้ แต่คนถ้าตายแล้วไม่มีทางแก้ไขได้ ฉะนั้น การช่วยเหลือคนก่อนอื่นนั้น เรียกว่ารู้จักแยกแยะว่า ไหนสำคัญกว่ากัน อันนี้เราประสบพบเห็นกันเป็นประจำ เรียกได้ว่า บุคคลประเภทนี้มีธรรมะอยู่ใต้สำนึก มีปฏิภาณไหวพริบฉับไว แก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้รวดเร็ว เรียกว่ามีเฉกะปัญญา มีทั้งความฉลาดทั้งความเฉลียว บุคคลเช่นนี้มักเอาตัวรอดได้เสมอ คือมีความสามารถเอาตัวรอดได้ด้วยตัวเอง และช่วยผู้อื่นได้เสมอ เว้นแต่สุดวิสัยเท่านั้น

สรุปความสั้น ๆ ว่า คนเราควรมีเมตตาปุเรจาริกเป็นเบื้องหน้า แล้วจะเห็นทุกสิ่งทุกอย่างเป็นธรรมไปทั้งนั้น จะดีหรือชั่วอย่างไร อย่างน้อยคงมีธรรมข้อใดข้อหนึ่งแขวงอยู่อย่างแน่นอน ผู้ไม่เคยสังเกต ลองหัดสังเกตดูแล้วจะเห็นเอง คำว่าธรรมะนั้น ก็คือธรรมชาตินั่นเอง ตามที่กล่าวมาแล้วว่า พระพุทธเจ้าทรงตรัสธรรม ก็คือแสดงธรรมชาติให้ผู้ฟังเข้าใจ เห็นจริงแจ้งชัด เช่นเป็นผู้มีสติความระลึก ปัญญาความรอบรู้ มี

ไมตรีจิต มีเมตตาความรักความปรานี กรุณาความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนให้พ้นจากความยากลำบากนั้น มีหิริโอตตัปปะ ความละอายใจไม่กล้าทำชั่ว พูดชั่ว คิดชั่ว เกรงผลของความชั่วจะตามสนอง มีความสำนึกว่า ความดีความชั่วที่ทำไปนั้น มันเป็นการกระทำของเราเอง ผลของมันก็จะย้อนมาหาเราเอง ผลของความดีก็จะได้เสวยผลชื่นอกชื่นใจ มีกำลังใจใฝ่ทำความดียิ่งขึ้น หากทำชั่วผลที่ได้รับมักจะขมขื่นน่าเศร้าเสียใจ ที่ว่ากันว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไปนั้น นั่นรู้เถอะว่า ผลของความดีที่ทำไว้ในปางก่อนกำลังให้ผลอยู่ เมื่อผลของความดีให้ผลเสร็จแล้ว ทีนี้แหละได้จังหวะของความชั่วที่ทำไว้เข้าแสดงผล คือได้รับความร้อนรนไปตามกำลังกรรมที่ทำไว้ บางคนมีความอดทนต่อกิเลสความทะยานอยากต่าง ๆ ยินดีตามมีตามได้ ตามกำลังความพอเหมาะพอควรอย่างนี้ เรียกว่า เป็นผู้มีสันโดษ พระพุทธเจ้าตรัสว่า **สนฺตุฏฺฐี ปรมํ ธนํ** ความรู้จักพอดีเป็นทรัพย์อย่างยอดเยี่ยม ขอรวบรัดจบเพียงเท่านี้

น้ำใจมนุษย์สุดประเสริฐ

น้ำใจมนุษย์สุดประเสริฐในที่นี้ หมายถึงผู้ช่วยเหลือบุคคลที่ตกทุกข์ยากจากภัยธรรมชาติ เช่นน้ำท่วม บ้านไหนเมืองไหน พรรคพวกที่ไม่ประสบเหตุการณ์อย่างนั้น ก็ชักชวนกันช่วยเหลือด้วยประการต่าง ๆ ทั้งทางราชการ ทั้งประชาชน แม้พระเจ้าแผ่นดิน เจ้านายทั้งหลาย ก็ทรงห่วงใยพระราชทานความช่วยเหลือทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้สอย ช่วยทางด้านเศรษฐกิจ สารพัดอย่างที่จะช่วยได้ และไม่เลือกว่า จะเป็นเชื้อชาติใด สัญชาติใด บางทีต่างชาติต่างประเทศก็ให้ความอุปถัมภ์ เพราะถือว่า เป็นมนุษย์ด้วยกัน ต้องช่วยเหลือกันตามกำลังความสามารถที่พอจะช่วยกันได้ นี่คือน้ำใจมนุษย์ ในคราวลมหนาวเข้ามาเยือน พอทราบข่าวว่า ที่ไหนขาดเครื่องกันความหนาว ผู้ที่พอจะช่วยได้ ก็จัดหาเครื่องป้องกันหนาว เช่นเสื้อผ้าใช้ห่มกันหนาวส่งไปให้ บางทีชวนกันเป็นหมู่เป็นคณะรวมกันส่งไป หรือไปเยี่ยมให้กำลังใจด้วยตนเอง ถึงคราวฤดูร้อนขาดน้ำบริโภค ก็ช่วยเหลือทั้งปัจจุบัน ทั้งมองหาที่ทางพอจะขุดเป็นบ่อเป็นสระ ตลอดถึงทำเหมืองทำฝายที่เก็บกักน้ำระบายน้ำ เมื่อฝนตกจะได้กักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง เหล่านี้เป็นต้นมนุษย์เราเห็นมนุษย์ด้วยกันประสบทุกข์ยาก ก็อดใจจืดใจดำเสียมิได้ รีบเข้าช่วยเหลือประคับประคองให้ปลอดภัยสุดแต่จะทำได้ และมักจะมองย้อนถึงตัวเองว่า หากตนเองประสบเข้าบ้าง

ก็ต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นอย่างนี้เหมือนกัน

ฉะนั้น เมื่อผู้อื่นประสบกับเคราะห์ร้าย จึงรีบเข้าช่วยคลี่คลายปลดเปลื้องทุกข์ยาก หรืออย่างน้อยก็ให้ผ่อนหนักเป็นเบา สุดแต่พอจะปลดเปลื้องได้ ไฟป่าเกิดขึ้น ก็ระดมกำลังกันเข้าช่วยกันดับไฟ ไฟไหม้อาคารบ้านเรือน ก็รีบหยิบฉวยเครื่องดับไฟ ช่วยกันดับไฟ หวังไม่ให้ลุกลามออกไป ต้องการให้ไฟสงบระงับดับไป เรียกว่าเมื่อเกิดเหตุเภทภัยอะไรขึ้น มนุษย์จะแสดงออกซึ่งความเป็นผู้มีจิตใจสูงส่ง จะหาทางขวนขวายช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมกับคำว่า **มนุษย์** ที่แปลว่า **มีใจสูง** นี่คือน้ำใจมนุษย์สุดประเสริฐ ในด้านการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และในด้านอื่น ๆ อีกก็มีมากนัก ไม่สามารถจะพรรณนาได้ทั่วถึง เช่น เพื่อนบ้าน มีอาหารอะไรที่ดี ๆ ก็แจกจ่ายกัน ไม่หวงไว้บริโภคในครอบครัวของตนเท่านั้น หรือเห็นเขาแบกหามของหนัก ก็เข้าช่วยแบกหาม ผ่อนคลายความหนัก ลูกหลานเล็ก ๆ เห็นพ่อแม่กลับมาจากการทำงาน ก็หาน้ำให้ท่านดื่มแก้กระหาย ทำให้พ่อแม่มีกำลังใจเห็นอกเห็นใจ เพิ่มความรักความเมตตายิ่งขึ้น เหล่านี้เป็นอาทิ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของมนุษย์เรา

ในด้านปฏิบัติธรรม มนุษย์นี้ที่สติปัญญาดี ย่อมตั้งใจปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ ตลอดถึงคำสั่งสอนทางศาสนา เช่นให้รู้จักบริจาคทาน รักษาศีล บำเพ็ญสมาธิภาวนา สอนให้เกิดปัญญาตั้งแต่ต่ำไปหาสูง อาจถึงขั้นสำเร็จเป็นพระอริยบุคคล

ก็ล้วนมาจากใจเป็นเดิมทั้งนั้น แต่ไม่ใช่จุดประสงค์ในที่นี้ จึงงดบรรยาย.

ถนอมตน

ผู้ที่มีสังขารร่างกายสมบูรณ์ ไม่มีโรคภัยเบียดเบียน มีความสุขสบายตามสมควร ควรจะขอบคุณอาการ ๓๒ ของตน และตนก็ควรพยายามดูแลสุขภาพให้ดี อย่าประมาทว่า ไม่ต้องไปกังวลมัน มันไม่ได้เจ็บ ไม่ได้ป่วยอะไร อย่างนี้เรียกว่าประมาทสังขารตัวเอง ถ้าหากการเจ็บป่วยเกิดขึ้น ก็จะเกิดการยุ่งยากในการรักษาเยียวยา บางคนเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่ยอมรับประทานยาระงับการป่วย ไม่ยอมไปหาหมอ ไม่ยอมไปโรงพยาบาล หรือสถานีอนามัย นานวันเข้า โรคมันก็กำเริบหนักขึ้นเรื่อย ๆ กว่าจะยอมกินยา กว่าจะยอมไปหาหมอ ก็อาจจะสายเกินแก้ คนอย่างนี้เรียกว่า ไม่ถนอมตน ตนของตนเองไม่รู้จักถนอมไม่รู้จักระวัง ไม่รู้จักป้องกัน แล้วคนอื่นใครเล่าเขาจะยื่นเข้าช่วยได้ ขืนเข้าช่วยเหลือ ดีไม่ดีโดนเอ็ดโดนด่าเข้าหน้าไม่ติด เข้าหลักพุทธภาษิตว่า **ปะมาโท มัจจุโน ปะทัง** ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย.

ฉะนั้น เมื่อกรรมที่เราทำไว้ ตามสนองให้เกิดเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว เราก็ควรเสริมสร้างกรรมดีต่อไปให้ยิ่งขึ้น ตั้งแต่คอยระมัดระวังตนให้มีสุขภาพที่แข็งแรงให้ดำรงคงอยู่ตามสมควร ครั้นเมื่อเกิดไข้ได้เจ็บก็ไม่ปล่อยปละละเลย รีบจัดการรักษาเยียวยา จะเป็นทางโลกหรือทางธรรม ถ้าสังขารไม่อำนวยแล้ว ยากที่จะทำการงานได้สะดวก ยากที่จะปฏิบัติธรรม

ได้สะดวก บางทีถึงกับทำไม่ได้ ปฏิบัติไม่ได้ ผู้ที่คอยประคบประหงมตน ประคับประคองตน คอยระมัดระวังพยุงไว้ คอยบำรุงรักษา ทะนุถนอมอย่างดีอยู่เสมอ ย่อมเกิดโรคภัยยาก จะศึกษาเล่าเรียนก็คล่องตัว จะทำการงานก็คล่องตัว จะปฏิบัติธรรมก็คล่องตัว เราเห็นกันอยู่เป็นประจำใช่ไหม ตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ตามคลินิกต่าง ๆ บางคนช่วยตัวเองไม่ได้ บ้างหน้าตาซีดเซียว ผู้ไม่อยากเป็นอย่างนั้น ต้องรู้หน้าที่ของตนที่มีต่อตนเองในอันดับแรก ก็คือต้องถนอมตนอยู่เสมอ การถนอมตนในที่นี้ ไม่ใช่เหยียบขี้ไก่ไม่ฝ่อ งานหนักไม่เอา งานเบาไม่สู้ อย่างนี้ไม่เรียกว่า ถนอมตน แต่เรียกว่า **"ลำอาง"** เกียจคร้านไม่ทำการงาน ต่อให้คาบช้อนทองออกมาจากท้อง ก็ล่มสลายในที่สุด

การที่เราท่านทั้งหลาย มีสังขารร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีสติสัมปชัญญะดีนี่ ช่างเป็นบุญเสียจริง ๆ ควรตอบแทนตนเองเข้าไว้ อย่าให้โรคภัยไข้เจ็บเข้ามาเบียดเบียน โดยไม่ประมาทเลินเล่อ ในเมื่อสังขารสมบูรณ์จิตใจสดใส ก็ย่อมมีความผาสุกอาจเกี่ยวเนื่องถึงบุคคลอื่น ตลอดถึงสังคมต่าง ๆ ที่เรามีส่วนร่วม ก็พากันชื่นบานไปตามกัน ปลอดโปร่งไปตามกัน บุคคลที่เสพของเสพติดต่าง ๆ เรียกว่าไม่ถนอมตน เป็นผู้ทำลายตนเอง เราต้องช่วยกันแนะนำชี้แจงให้เขาเห็นตัวของเขาเอง เหมือนใช้กระจกเงา ส่องดูเงาหน้าว่า มีไฝฝ้าตรงไหน หรือเป็นใบหน้าที่สะอาดสะอ้านเห็นแล้วพอออกพอใจ ถ้าเขารู้จัก

ใช้ปัญญามองย้อนดูตัวเองเห็นได้แจ่มชัดตามความเป็นจริง ก็ย่อมจะละเลิกงดเครื่องเสพติดนั้น ๆ ได้ กลายเป็นผู้รู้จักรักษาตนปกครองตนไว้ ไม่ปล่อยให้ถลำต่อไป.

มนุษย์เราจะเป็นคนเต็มคน ต้องรู้จักเห็นใจคนที่เกี่ยวข้องกับเรา ให้เกียรติแก่กัน แม้แต่คนรับใช้ เราก็ต้องให้เกียรติตามสมควร อย่าดูถูกดูแคลน คนชั้นปกครองก็ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการปกครอง ไม่มีโอกาสจะไปปัดกวาดถนนหนทาง แม้ในครอบครัวใหญ่ ๆ คนภายในไม่พอกับการบ้านงานเรือน ก็จำเป็นต้องหาคนภายนอกมาช่วยเหลือ เรียกง่าย ๆ ว่า **"ลูกจ้าง"** ลูกจ้างหรือคนชั้นระดับล่างนี้ สำคัญนะ ถ้าไม่มีคนระดับนี้ บ้านช่องของเราคงจะพะรุงพะรังไปด้วยหยากเยื่อสกปรกเลอะเทอะน่าเกลียด ถนนหนทางคงจะมากไปด้วยสิ่งปฏิกูลสารพัด เช่นใบไม้ใบหญ้าที่หล่นมาปลิวมาตามธรรมชาติ แต่ถนนหนทางบ้านเมืองของเรา สะอาดสวยสดงดงาม ก็เพราะเรามีคนระดับนี้ช่วยกันกำจัดปัดกวาด เคยได้ยินเขาเล่าให้ฟังว่า คุณนายคนหนึ่ง (จำไม่ได้คุณนายระดับไหน) บ่นสาวใช้ว่า **"แกนี่มันโง่เซ่อเหลือเกิน ไม่มีไหวพริบเลย"** ยังนำไปเล่าให้คนอื่นฟังอีกด้วย น่าจะคิดว่า ถ้าเขาฉลาด เขาจะมาเป็นคนรับใช้คุณนายหรือ เขาก็คงเป็นคุณนายอย่างคุณนายบ้าง การที่คุณนายมีสาวใช้มาคอยรับใช้นี้ ก็นับว่าเป็นบุญของคุณนายแล้ว ถ้าไม่มีสาวใช้อย่างเขา คุณนายคงเดือดร้อนต้องทำเองทุกอย่าง นี่เป็นการเตือนคุณนาย ไม่ใช่เข้าข้างสาวใช้

หรือชี้แนวให้สาวใช้กระด้างกระเดื่อง และถ้าสาวใช้คนใดกระด้างกระเดื่องต่อเจ้านายของตน สาวใช้คนนั้นนับว่า **"โง่แท้"** เพราะอาจไม่มีใครจ้างอีก ตัวเองก็อด ๆ อยาก ๆ ไปตามกรรม เกิดเป็นคนทุกคนต้องทำงาน จึงเอาตัวรอดได้ตามสามารถ จะเป็นใครก็ตาม ต้องรู้จักดูแลตนเองทั้งด้านร่างกายทั้งด้านจิตใจ ฉะนั้น บุคคลที่ร่างกายสมบูรณ์ แต่จิตใจยังตกเป็นทาสของกิเลส เรียกว่า ยังเห็นตนได้ครึ่งเดียว คือเห็นแต่ภายนอก ไม่เห็นภายใน ภายในยังป่วยอยู่ ยังอยู่ใต้อำนาจของกิเลส เหตุให้จิตใจเศร้าหมอง ยังไม่จัดว่า ตนเป็นที่พึ่งของตน ตามพุทธ-ภาษิตที่ว่า **อัตตา หิ อัตตะโน นาโถ** ยังถนอมตนแต่ร่างกายเท่านั้น ไม่ถนอมจิตใจให้มีคุณธรรมคุณงามความดี ยังขาดกัลยาณธรรม คือความสง่างามทั้งภายนอกและภายใน เราจะเห็นเขาประกวดสาวงามกันอยู่บ่อย ๆ เขาเน้นด้านจิตใจด้วย

ตามที่กล่าวมานี้ เป็นการถนอมตนแบบชาวโลกทั่วไป เราต้องถนอมตนตามหลักศาสนาด้วย จึงจะเป็นการถนอมตนได้อย่างสมบูรณ์ คือคนเราต้องมีสมบัติมนุษย์ด้านศาสนาด้วย เพราะศาสนาเป็นหลักคำสอน เป็นหลักวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ สำหรับคฤหัสถ์ผู้นับถือพระพุทธศาสนาทุกระดับชั้น จำเป็นยิ่งที่ต้องมีสมบัติมนุษย์นี้ เจ้าพระคุณสมเด็จพระอริย-วงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราชแห่งวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เสด็จไปในที่ใด พระองค์จะประทานพระโอวาทเกี่ยวกับสมบัติมนุษย์ ๕ ประการนี้เป็นประจำ

พระองค์ทรงตรัสว่า ถ้าบุคคลมีสมบัติมนุษย์ ๕ ประการนี้ โลกนี้จะไม่มีการรบราฆ่าฟัน จะมีแต่ความสงบสุขแบบสันติสุขไปทุกหย่อมหญ้า สมบัติมนุษย์ ๕ ประการนั้นคือ ศีล ๕ และกัลยาณธรรม ๕ คือ

ถ้าบุคคลมีศีล ๕ ข้อ ๑ ก็จะไม่ทำร้ายกัน ไม่เบียดเบียนกัน จะมีเมตตากรุณาต่อกัน คบหาสมาคมกันด้วยใบหน้าและจิตใจที่ยิ้มแย้มต่อกัน ถ้ามีศีล ๕ ข้อ ๒ ก็ไว้วางใจกันได้ ไม่มีการล่วงละเมิดในทรัพย์สินเงินทองของกันและกัน มีแต่ประกอบสัมมาอาชีพโดยสุจริต ตามกำลังความสามารถของตน ถ้ามีศีล ๕ ข้อ ๓ ก็จะไม่เบียดเบียนกันในเรื่องเพศ ชายที่มีคู่ครอง มีแต่สทารสันโดษ พอใจในคู่ครองของตนเท่านั้น หญิงที่มีคู่ครองก็จะมีแต่ปติวัตร ประพฤติดีปฏิบัติชอบในสามีที่เป็นคู่ครองตนเท่านั้น ถ้ามีศีล ๕ ข้อ ๔ ก็ไม่ต้องระแวงในถ้อยคำของกันและกัน เจรจาด้วยคำสัตย์คำจริง ประสานน้ำใจไมตรี ฟังเพราะเสนาะโสตประสาทไม่บาดหู พูดแต่ถ้อยคำที่เป็นหลักเป็นฐาน ไม่พูดจาเหลวไหลไร้สาระ ถ้ามีศีล ๕ ข้อ ๕ จะเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะดี จิตใจไม่อยู่ใต้อำนาจของมึนเมา ถ้ามนุษย์เราชาวบ้านชาวพุทธทั่วไป อยู่ในหลักศีล ๕ นี้แล้ว ชื่อว่า ถนอมตนอย่างถูกต้อง และการถนอมตนอย่างนี้ แม้ร่างกายไม่สมบูรณ์ตามสมควร แต่จิตใจนั้น เปี่ยมล้นไปด้วยคุณธรรม จัดว่า เป็นการถนอมตนถูกต้องถ่องแท้ทีเดียว ยิ่งร่างกายแข็งแรงด้วย ก็นับว่า เป็นบุญอย่างยิ่งของบุคคลนั้น ๆ

ในมงคลสูตร ตั้งแต่ ไม่คบคนพาลทั้งหลายเป็นต้น ไปจนถึงจิตไม่เศร้าโศก จิตปราศจากธุลี จิตเกษมจากกิเลสาสวะ รวม ๓๘ ประการ ผู้ปฏิบัติตามย่อมประสบมงคลอันสูงสุดทั้งนั้น เรียกได้ว่า **"ผู้ถนอมตน"** ทุกข้อ

แม้แต่นักกีฬาทุกประเภท ก็ต้องรู้จักถนอมตน นั่นคือ หมั่นฝึกซ้อม ถ้าไม่หมั่นฝึกซ้อม ตนเองจะพบกับการพ่ายแพ้ บางทีอาจเจ็บตัวหนัก ทั้งนี้ ก็เพราะขาดการฝึกซ้อม อันเป็นการถนอมตนของนักกีฬา.

พระเทพเมธาจารย์
เรียบเรียง

จตุรารักขกัมมัฏฐานกถา

แสดงในปัญญาสมวาร ครบ ๕๐ วัน

พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔)

อดีตเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม อดีตเจ้าคณะจังหวัดตราด

วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น.

พระธรรมปาโมกข์ วัดราชผาติการาม (แสดง)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

พุทฺธานุสฺสติ เมตฺตา จ อสุภํ มรณสฺสติ

อิจฺจมา จตุรารกฺขา กาตพฺพา จ วิปสฺสนาติ.

บัดนี้จักแสดงพระธรรมเทศนา ในจตุรารักขกัมมัฏฐานกถา ว่าด้วยจตุรารักขกัมมัฏฐาน ๔ เพื่อเป็นอุบายวิธีแก่การเจริญจิตตภาวนาในพระกัมมัฏฐาน เป็นปฏิบัติบูชาด้วยหลักธรรม ๔ ประการ เพื่อบริหารจิตทางพระพุทธศาสนา อนุรูปแก่กุศลจริยาทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจที่คณะศิษยานุศิษย์ มิตรญาติ อุบาสก อุบาสิกา และท่านสาธุชนทั้งหลาย มีความมุ่งหมายในการบำเพ็ญบุญกุศล เพื่ออุทิศกัลปนาผลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยได้ปรารภการมรณภาพของพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี สังข์เอียด อนาวิโล) เจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม และที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตราด ในปัญญาสมวาร ครบ ๕๐ วัน ในวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙ นี้ ด้วยความกตัญญูกตเวทีระลึกถึงอุปการกิจที่ท่านได้กระทำไว้แล้วในกาลก่อน อนุวรรตน์ตามพระพุทธภาษิตที่สมเด็จพระบรมศาสดา ตรัสว่ากับพระเจ้าแผ่นดินมคธราช พระเจ้าพิมพิสารว่า

อทาสิ เม อกาสิ เม ญาติมิตฺตา สขา จ เม

เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรํ.

แปลว่า เมื่อบุคคลมาระลึกอุปการกิจที่ท่านได้กระทำไว้แล้วในกาลก่อนว่า ท่านผู้นี้ได้ให้สิ่งอันนี้แก่เรา ท่านผู้นี้ได้กระทำกิจอันนี้แก่เรา ท่านผู้นี้เป็นญาติ เป็นมิตร เป็นสหายของเราดังนี้แล้ว พึงบำเพ็ญทักษิณา เพื่อท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ดังนี้

พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมวุฒาจารย์ มีนามเดิมว่า ทองดี สังข์เอียด บิดาชื่อ นายหลอม มารดาชื่อ นางเตื่อง สังข์เอียด เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๘ สิงหาคม ๒๔๖๙ เดือน ๘ หลัง ปีขาล ตรงกับวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หลังเวลา ๐๕.๑๐ น. ที่บ้านท่าเลื่อน หมู่ที่ ๑ ตำบลตะกาง อำเภอเมือง จังหวัดตราด

ในปฐมวัย ได้ศึกษาเล่าเรียนจบชั้นประถมปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดบางปรือ จังหวัดตราด เมื่ออายุย่างเข้าสู่เกณฑ์ที่จะบรรพชาอุปสมบทได้ ก็ได้บรรพชาอุปสมบทเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ณ อุโบสถวัดคีรีวิหาร ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยมี พระมหาถาวร ธานุตฺตโร (พระราชวินัยเวที) เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก และเปรียญธรรม ๔ ประโยค ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

ในพ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นพระครูสมุห์ ฐานานุกรมในสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ชื่น สุจิตฺโต) วัดบวรนิเวศวิหาร

พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นพระครูสัญญาบัตร ในราชทินนามที่ พระครูครุนาถสมาจาร

พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ในราชทินนามที่ พระวินัยบัณฑิต

พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ พระราชวินัยเวที

พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในราชทินนามที่ พระเทพเมธาจารย์

พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้รับพระราชทานเลื่อนเป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ในราชทินนามที่ พระธรรมวุฒาจารย์

ตามประวัติที่ได้กล่าวมาโดยสังเขปนี้ ชีวประวัติของพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมวุฒาจารย์ ทองดี อนาวิโล เข้ากับหลักการที่ว่า ท่านเป็นผู้สนใจปริยัติ เคร่งครัดพระวินัย และใฝ่ใจในพระกัมมัฏฐาน ในด้านการบริหารปกครอง เข้าในลักษณะหลักการของความเป็นผู้นำ คือ พึ่งได้ ใช้หลักการ หาญรับหน้า กล้าตัดสินใจ และมีมนุษยสัมพันธ์กับคนทั่วไป ด้วยกิริยาอาการที่น่าเลื่อมใสเป็นปสาทนียศรัทธา กับผู้ที่ได้คบหาสมาคม เป็นที่เย็นกายเย็นใจ เพราะท่านมีปฏิปทาที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ตั้งใจสนทนา เจรจาไพเราะ สงเคราะห์เอื้อเฟื้อ ขาดเหลือคอยดู พระเดชพระคุณจึงปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำได้เป็นอย่างดี ไม่ขาดตกบกพร่อง เป็นที่ต้องตาต้องใจ ด้วยเป็นผู้ไม่ถือตัว ไม่กลัวใคร มีน้ำใจดี และมีปฏิภาณ ท่านจึงเป็นผู้ต้องการด้วยความเคารพนับถือสักการบูชาของศิษยานุศิษย์ มิตรญาติ และพุทธศาสนิกสาธุชนโดยทั่วไป มีอัธยาศัยแม้นหลักปฏิบัติในพระสังฆคุณว่า เป็นผู้ควรของที่จะนำมาต้อนรับ เป็นผู้ควรของที่จะนำมาคำนับ เป็นผู้ที่ควรนำของมาทำบุญ เป็นผู้ควรแก่การทำอัญชลีกรรมไหว้กราบบูชา เป็นเนื้อนาบุญของศิษยานุศิษย์ และพุทธศาสนิกสาธุชนทั้งหลาย

ในปฏิปทาการประพฤติปฏิบัติส่วนตัว ท่านมีจตุปาริสุทธิศีล ๔ เป็นแนวปฏิบัติ มีจตุรารักขกัมมัฏฐาน คือมีพระกัมมัฏฐานเป็นเครื่องบริหารจิต ๔ ประการ เป็นอารมณ์และธรรมเป็นเครื่องอยู่ ดังพระบาลีธรรมภาษิตใน

โมกขุปายคาถา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ที่ได้อัญเชิญมาเป็นนิกเขปบท ณ เบื้องต้นว่า

พุทฺธานุสฺสติ เมตฺตา จ อสุภํ มรณสฺสติ
อิจฺจมา จตุรารกฺขา กาตพฺพา จ วิปสฺสนา ดังนี้

แปลว่า จตุรารักขภาวนาทั้ง ๔ ประการนี้คือ พุทธานุสสติ ระลึกถึงพระคุณพระพุทธเจ้า ๑ เมตตาปรารถนาจะให้เป็นสุข ๑ อสุภะ พิจารณาให้เห็นเป็นของไม่งาม ๑ มรณัสสติ ระลึกถึงความตาย ๑ และวิปัสสนา อันพึงบำเพ็ญ ดังนี้

คำว่า จตุรารักขภาวนา แปลว่า การทำให้มีให้เป็นขึ้นอันเป็นเครื่องรักษาอบรมจิต ๔ ประการ เป็นกัมมัฏฐานที่บริหารจิตให้สงบระงับจากอกุศลบาปธรรมทั้งหลาย กับทั้งเป็นอุบายให้พ้นจากทุกข์ในอบายทั้งหลาย มีนรกเป็นต้น เรียกโมกขุปายคาถา ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๔ ได้ทรงพระราชนิพนธ์ในโมกขุปายคาถา อธิบายพุทธานุสสติเป็นลำดับต้นว่า

วิสุทฺธธมฺมสนฺตาโน อนุตฺตราย โพธิยา
โยคโต จ ปโพธา จ พุทฺโธ พุทฺโธติ ญายเต

แปลว่า พระพุทธเจ้ามีพระขันธสันดานด้วยพระธรรมอันบริสุทธิ์ ที่สัตว์โลกรู้อยู่ว่า พุทฺโธ ๆ ดังนี้ เพราะพระปัญญาตรัสรู้อย่างเยี่ยม เพราะทรงชักโยงหมู่สัตว์ไว้ในธรรมปฏิบัติ และทรงปลุกใจหมู่สัตว์ให้ตื่นอยู่ ดังนี้ (ชื่อว่า พุทธานุสสติ)

การตามระลึกถึงพระพุทธเจ้าได้นั้นจะต้องศึกษาให้รู้ให้เข้าใจด้วยศรัทธาความเชื่อ ปสาทะความเลื่อมใสโดยถ่องแท้ในพระพุทธประวัติด้วยวิจารณญาณปัญญา จนเกิดธรรมทัสสนะด้วยจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากอคติเพราะรักชังกลัวหลง และตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลาธิคุณ จนมีความคุ้นเคย ด้วยทัสสนะความเห็นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ บ่อย ๆ ให้มาก ๆ

ให้เห็นพระพุทธคุณทั้ง ๓ คือ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ให้เป็นนิสัย และนิสัยนี้อบรมสั่งสมทับถมไว้นาน ๆ เป็นอัธยาศัย จากอัธยาศัยติดต่อกันไปเนื่องกันไปไม่ขาดสาย เป็นสันตติหรือสันดาน จากสันดานเป็นวาสนา เพราะอยู่ร่วมกันมานานก็เป็นวาสนา จากวาสนาไปนาน ๆ เป็นภพเป็นชาติอยู่ในภพนั้น ๆ เป็นความสำเร็จแห่งผลเป็นบารมี ผู้ระลึกพระพุทธคุณได้ในลักษณะเช่นนี้ ก็จะเข้าถึงพระพุทธคุณด้วยจิตวิญญาณว่า พระพุทธเจ้าบริสุทธิ์สะอาดเป็นวิสุทธธรรมสันตาโน มีพระขันธสันดานด้วยพระธรรมอันบริสุทธิ์ เพราะบรรลุโพธิญาณอันยอดเยี่ยม เป็นพุทธานุสติได้เป็นอย่างดี มีพระพุทธคุณอยู่ในใจไม่ขาดสาย เป็นผู้ที่มีจิตใจที่แนบแน่นอยู่กับพุทธคุณได้เช่นนี้ จิตใจก็จะใสสะอาด มีความบริสุทธิ์และหมดจดในโอกาสต่อไป เหมือนน้ำที่ใสสะอาด ย่อมกำจัดความสกปรกให้หมดไป ฉะนั้น หรือเหมือนของที่ระคนด้วยสุคนธชาติย่อมมีกลิ่นหอมไปด้วย ดังคำว่า ใบพ้อห่อด้วยกฤษณา หอมระรอยรสพาเพริดด้วยฉะนั้น

ประการที่ ๒ เมตตา ทรงแสดงคาถา อรรถาธิบายว่า

นรานรติรจฺฉาน เภทาสตฺตา สุเขสิโน
สพฺเพปิ สุขิโน โหนฺตุ สุขิตตฺตา จ เขมิโน

แปลว่า สัตว์ทั้งหลาย ต่างโดยมนุษย์ อมนุษย์ และดิรัจฉาน เป็นผู้แสวงหาความสุข ขอสัตว์เหล่านั้นแม้ทั้งสิ้น จงเป็นผู้ถึงซึ่งความสุขและเป็นผู้เกษมสำราญเพราะถึงซึ่งความสุขเถิด (ดังนี้ชื่อว่า เมตตาภาวนา)

คำว่า เมตตา แปลว่า ความรักใคร่ เป็นคำที่ทุกคนคุ้นเคย และใช้กันอยู่เป็นประจำโดยทั่วไป แต่มักจะใช้ความเมตตาไปในความหมายที่เกินขอบเขต และผิดกาลเทศะ นำเมตตาไปใช้กับความถูกใจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกิเลสและตัณหา ที่มีอคติคือนอกลู่นอกทางนี้ไม่ถูกต้องด้วยมี รัก-ชัง-กลัว-หลง เป็นตัวชี้นำ ทำให้เสียความเมตตาเพราะมีความถูกใจเป็นพื้นฐาน

เมตตาที่ดีนั้น คือ ความรักใคร่ เอ็นดู เอื้อเฟื้อ เหมือนมารดาบิดากับบุตรอันเกิดแต่ตน เป็นความสะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากพิษภัยโทษานุโทษต่าง ๆ ที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนเองและผู้อื่น ด้วยเมตตาที่เกินขอบเขต ไร้ประโยชน์ เข้าตำราว่า "เอ็นดูเขา แต่เอ็นเราขาด" เมตตาที่ดีนั้นจะต้องมีความกรุณา ด้วยปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์และอุปสรรคทั้งหลายในทางที่ถูกต้อง ชอบ ควรเป็นพื้นฐานก่อน ท่านจึงสอนให้เจริญเมตตาในตนก่อนว่า เรารักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด ผู้อื่นก็ฉันนั้น ผู้เจริญเมตตาหรือปฏิบัติในเมตตาที่ถูกต้องแล้ว ย่อมนำความสันติสุขและสันติภาพมาสู่ตนและผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ต้องด้วยพระบาลีพุทธภาษิตว่า

สุขํ สุปฺปติ สุตฺโต จ เยน เมตฺตา สุภาวิตา

แปลว่า ผู้เจริญเมตตาดีแล้ว ย่อมหลับและตื่นเป็นสุขดังนี้ นอกจากนั้นยังได้อานิสงส์เพิ่มเติมอีกหลายประการ เช่น ผู้มีเมตตาไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของคนทั้งหลาย ตลอดถึงผู้ที่มิใช่มนุษย์คือสัตว์โดยทั่วไป เทวดาหรือผู้หลักผู้ใหญ่รักษาคุ้มครอง และห่างไกลจากไฟ สัตว์ร้าย ศาสตราวุธไม่มาทำร้ายกล้ำกลายให้เกิดทุกข์โทษ มีความมั่นใจในตัวเอง ตัดสินใจถูกต้องได้รวดเร็ว มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใสเบิกบาน และมีสันติสุขในปัจจุบัน สุดท้ายจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ชั้นพรหมโลก ผู้มีเมตตานั้นจะมีลักษณะที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ตั้งใจสนทนา เจรจาไพเราะ สงเคราะห์เอื้อเฟื้อ ขาดเหลือคอยดู ดังนี้ชื่อว่าเมตตาภาวนา

ประการที่ ๓ อสุภะ การพิจารณากายให้เห็นเป็นของไม่งามนั้น ทรงแสดงคาถาอธิบายไว้ว่า

เกสโลมาทิฉวานํ อยเมวสมุสฺสโย
กาโย สพฺเพปิ เชคุจฺโฉ วณฺณาทิโต ปฏิกฺกุโล

แปลว่า กายนี้แลเป็นที่ประชุมแห่งซากศพ มีผมขนเป็นต้น แม้ทั้งสิ้น

เป็นของน่าเบื่อหน่าย น่ารังเกียจ เป็นปฏิกูลโดยส่วนมีสีเป็นต้น (ดังนี้ชื่อว่า อสุภกัมมัฏฐาน) คำว่า กาย แปลว่าที่ประชุมแต่ของที่น่าเกลียด รวมอยู่ในสกลกาย คือ เบญจขันธ์นี้ ซึ่งมีอาการ ๓๒ เรียกว่า ทวัตติงสาการ ประกอบด้วยเกสา ผม โลมา ขน นขา เล็บ ทนฺตา ฟัน ตโจ หนัง เป็นต้น มีมัตถเกมัตถลุงคัง เยื่อในสมองเป็นที่สุด ทั้ง ๓๒ ประการนี้แบ่งเป็นธาตุดิน ๒๐ และธาตุน้ำ ๑๒ ตั้งแต่เกสา ผม ถึง กรีสัง อาหารเก่า รวมถึงมัตถเก มัตถลุงคังเยื่อในสมอง ๒๐ ประการเป็นธาตุดิน ตั้งแต่ ปิตตัง น้ำดี ถึง มุตฺตัง น้ำมูตร ๑๒ ประการเป็นธาตุน้ำ สำหรับผู้จะเข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาจะต้องมือสุภกัมมัฏฐานทั้ง ๕ คือ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ทั้ง ๕ ประการนี้เป็นอาวุธแห่งธรรม หรือธรรมาวุธไว้ประจำใจ ทำใจให้สงบเป็นสมาธิด้วยพระกัมมัฏฐานนี้ ซึ่งมีอยู่ธรรมชาติในตัว จึงเรียกว่า มูลกัมมัฏฐาน เป็นกัมมัฏฐานดั้งเดิม เรียกว่า ตจปัญจกกัมมัฏฐาน ๆ มีหมวด ๕ มีหนังเป็นที่ ๕ ภาวนาให้คล่องจิตคล่องใจ ว่าไปตามลำดับ เรียกว่า อนุโลม ทวนลำดับขึ้นมาหรือภาวนาท่องถอยหลังบ่อย ๆ มากครั้ง เรียกว่า ปฏิโลม จนรวมจิตได้ไม่ฟุ้งซ่านไปอื่น แต่ถ้ายังรวมไม่ได้ ก็ให้พิจารณาละเอียดลงไปอีกชั้นหนึ่งถึงสี่คือวัณณะ สิ้นฐานคือรูปลักษณ์ ถึงกลิ่น ที่เกิดที่อยู่ เป็นต้น จนเห็นปฏิกูลสัญญา คือความจำหมายว่าเป็นของน่าเกลียด จิตก็จะสงบได้ ในคัมภีร์ปกรณวิเสสชื่อวิสุทธิมรรค ท่านกล่าวพรรณนาไว้ถึงกัมมัฏฐานข้อนี้โดยพิสดารว่า

เกสาคือผม อย่าได้ชื่นชมว่าโสภา ทั้งเก้าล้านเส้นล้วนเป็นอนัตตา ครั้งแก่ชรากลับขาวน่าชัง

โลมาคือขน งอกทั่วตัวตน ล้วนเป็นอสุภัง ได้เก้าโกฏิเส้น ล้วนเป็นอนิจจัง น่าเกลียดน่าชัง อย่าชมว่าดี

นขาคือเล็บ ถอดหักมักเจ็บ ว่าเล็บกะลี ทั้งยี่สิบทัศ วิบัติอัปรีย์ แก่นสารไม่มี วิปริตรสาธาน

ทันตาคือฟัน สามสิบสองอัน ใช่แก่นใช่สาร คลอนคลุกงุกงัน หลุดหัก สาธาน ไม่ตั้งอยู่นาน ควรคิดอนิจจา

ตโจคือหนัง เปื่อยเน่าพองพัง ทั่วทั้งกายา ถ้าจะม้วนเข้า เท่าลูกพุทรา คนไร้ปัญญา ถึงชมว่าดี

ผู้พิจารณาเห็นดังนี้ นับว่าเป็นอารักขกัมมัฏฐานวิธีอีกประการหนึ่ง

ประการที่ ๔ มรณสฺสติ การระลึกถึงความตายซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ไว้เป็นคาถาว่า

ชีวิตินฺทริยุปทฺเฉท　　　สงฺขาตมรณํสิยา

สพฺเพสํปีธปาณินํ　　　ตณฺหิธุวํนชีวิตํ

แปลว่า ความตาย กล่าวคือความแตกขาดแห่งชีวิตอินทรีย์ พึงมีแก่สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้แม้ทั้งสิ้น เพราะว่าความตายเป็นของเที่ยง ชีวิตความเป็นอยู่เป็นของไม่เที่ยงดังนี้ (ชื่อมรณานุสสติ)

คำว่า มรณ แปลว่า ความตายและความตาย กล่าวคือความแตกขาดแห่งชีวิตอินทรีย์ ชีวิตอินทรีย์ หมายความว่า สิ่งที่เป็นใหญ่ในชีวิต คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เป็นใหญ่ในการเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัส และรู้เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ที่ผ่านไปแล้ว นำมาคิดใหม่ปรุงใจ เรียก ธรรมารมณ์ ที่แตกขาดหรือหยุดด้วยลมหายใจเข้าครั้งสุดท้าย เรียก อัสสาสะ แล้วไม่ออกมาอีก ชื่อว่า มรณะ เป็นสมบัติชิ้นสุดท้ายของทุกชีวิตที่ได้อุบัติมาสู่โลกนี้ และจบลงด้วยหยุดลมหายใจเข้าครั้งสุดท้ายคืออัสสาสะ ตรงกันข้ามกับการเกิดชาติการด้วยการหายใจออก เรียกว่า ปัสสาสะ เป็นปฐมภพ หรือจุดกำเนิดด้วยการร้องไห้คืออาการที่หายใจออก เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง เหมือนคนดำน้ำแล้วโผล่ขึ้นจากน้ำฉะนั้น จุดเกิดเป็นการเริ่มต้นของชีวิต ความเป็นอยู่ ความเป็นไปก็มีลมหายใจเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงเป็นเครื่องปรุงร่างกายนี้ให้เป็นอยู่ได้ เรียก กายสังขาร สิ่งที่หล่อเลี้ยงกาย เป็น

สรีระยนต์หรือกายวิภาคศาสตร์ ความรู้ในส่วนของร่างกายหรือสรีระยนต์ที่มีเลือด เนื้อ ชีวิต เป็นองค์ประกอบแห่งอังคาพยพ คืออวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายที่เรียกว่าเบญจขันธ์เป็นรูปเป็นนาม

นักปราชญ์ผู้รู้ท่านแสดงไว้ว่า ลมหายใจเข้าออกนั้นเป็นพาหะนำอากาศที่ดีคือออกซิเจนเข้า และนำอากาศเสียคือคาร์บอนออก ตรงกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่า ให้นำคุณความดีเข้าตัว นำความชั่วออกไป ความดีให้คุณเหมือนอากาศดีที่เป็นออกซิเจน ทำหน้าที่ฟอกโลหิตดำให้เป็นโลหิตแดง และโลหิตแดงนำคุณประโยชน์ให้ร่างกาย ให้ความเจริญเติบโตขึ้นไป เรียกว่า เจริญวัย ความดีเป็นสุจริต ความชั่วเป็นทุริต สุจริตคือการประพฤติดีด้วยกาย วาจา ใจ ทุจริตคือการประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา ใจ กายวาจาใจเป็นทางที่เกิดเรียกทวาร เป็นช่องเป็นทางที่เกิดของสุจริตและทุจริต ผู้มีชีวิตความเป็นอยู่โดยสุจริต ชื่อว่าผู้ไม่ประมาท ผู้มีชีวิตเป็นอยู่โดยทุจริต ชื่อว่า ประมาท ผู้ไม่ประมาทชื่อผู้ไม่ตายจากคุณงามความดี ดังบาลีพระพุทธภาษิตว่า อปฺปมตฺตา น มียนฺติ ผู้ไม่ประมาทย่อมไม่ตาย ส่วนผู้ที่มีชีวิตอยู่ด้วยทุจริต ประพฤติชั่ว ก็เหมือนคนที่ตายแล้วจากคุณงามความดี ดังบาลีพระพุทธภาษิตว่า **เย ปมตฺตา ยถา มตา** คนเหล่าใดประมาทแล้ว (ด้วยประพฤติทุจริต) ชนเหล่านั้นเหมือนคนที่ตายไปแล้ว (จากคุณความดี) ความไม่ประมาทคือการไม่อยู่ปราศจากสติ สติคือความระลึกได้ถึงสิ่งที่ทำ คำที่พูด เรื่องที่คิด แม้ล่วงมาแล้วนาน ๆ ได้ จะนำไปไว้กับสิ่ง ๆ ใดก็จะทำให้สิ่ง ๆ นั้นให้เกิดความกลมกลืนมั่นคง ควบคุมอารมณ์อันเป็นที่ยินดีของจิตให้สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน เมื่ออารมณ์ไม่ฟุ้งซ่าน จิตก็สงบ เมื่อจิตสติอารมณ์กลมกลืนรวมตัวกันได้เป็นหนึ่ง สมาธิความมั่นคงของจิตก็เกิดขึ้นเป็นอนุสสติ เมื่อนำไปอยู่กับมรณ ความสลายตัวของเบญจขันธ์คือชีวิตอินทรีย์ก็เป็นมรณานุสติ ผู้มีมรณานุสติเป็นอารมณ์ของใจ มีสติเป็นตัวประคับประคองจนรวมตัวกันได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นสมาหิตจิตแน่วแน่ก็จะ

เป็นฐานของความรู้แจ้งเห็นจริงในเบญจขันธ์นี้ ดังพระบาลีพุทธภาษิตว่า **สมาหิโต ยถาภูตํ ปชานาติ** จิตที่ตั้งมั่นแล้วย่อมรู้เห็นตามความเป็นจริง ดังนี้ จึงเป็นวิธีจักทำจิตในอารักขกัมมัฏฐานอีกประการหนึ่ง

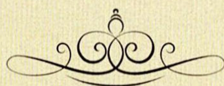
อารักขกัมมัฏฐาน ๔ ประการ คือ พุทธานุสสติ ๑ เมตตา ๑ อสุภะ ๑ และมรณัสสติ ๑ อันบุคคลใดเจริญแล้วเป็น (ภาวิตา) กระทำให้มากแล้ว (พหุลีกตา) กระทำให้เป็นอารมณ์ของใจได้แล้ว (ยานีกตา) กระทำให้เป็นที่ตั้งของใจได้แล้ว (วัตถุกตา) ปรารภด้วยดีแล้ว (สุสมารัทธา) จนเป็นวสีความชำนาญด้วยการนึก (อาวัชชนะ) ชำนาญในการเข้าสมาธิ (สมาปัชชนะ) ชำนาญในการออกจากสมาธิ (วุฏฐานะ) และชำนาญในการพิจารณา (ปัจจเวกขณะ) ในอารักขกัมมัฏฐานทั้ง ๔ นั้นแม้อย่างใดอย่างหนึ่งสำเร็จผลตามที่ได้กล่าวมา จิตก็สงบสงัดจากกามคุณ ๕ คือ กามารมณ์ทั้งหลาย สงัดจากอกุศลธรรม ไม่มีนิวรณ์ทั้ง ๕ จิตรวมตัวได้ด้วยวิตกวิจาร ได้ดื่มรสของวิเวกความสงบสงัดนั้นด้วยปีติและสุข มีความเป็นหนึ่งของจิตเป็นเครื่องอยู่และอาศัยเป็นพื้นฐานจนจิตมีความผ่องใส ณ กาย เป็นหนึ่งเกิดขึ้น มีความมั่นคงเป็นลำดับไป แล้วสำรอกละความอิ่มใจ มีใจเป็นกลางอยู่ด้วยรู้ตัวทั่วพร้อม เสวยสุขด้วยกายอยู่ด้วยวิหารธรรม จนละสุขและทุกข์ที่ทำให้ดีใจเสียใจตั้งอยู่ไม่ได้ จิตวางเฉยเป็นกลางมีสติบริสุทธิ์ กำหนดจิตได้ตามลำดับทบทวนไปมาบ่อย ๆ จนชำนาญทุกขั้นตอนแห่งลักษณาการของจิตทุกขณะ แล้วนำจิตไปตั้งไว้ในระหว่างวิจารต่อปีติ ข่มปีติลงมามีวิจารณญาณเป็นฐานรองรับให้จิตเป็นกัมมัญญังควรแก่การงาน นำไปพิจารณาไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้เห็นเบญจขันธ์โดยความเป็นจริง เป็นยถาภูตญาณชื่อว่าได้เจริญวิปัสสนา บำเพ็ญวิปัสสนาด้วยอารักขกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาด้วยประการฉะนี้

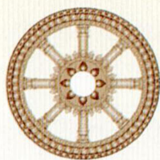
พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล) เจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตราด (ธรรมยุต) ได้

ถวายชีวิตแก่พรหมจรรย์ด้วยความยินดีจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่อาศัยระลึก มีชีวิตเป็นสาระแก่นสาร มีสีลาจารสำรวมในพระปาฏิโมกข์ ระวังตัวด้วยศีลสังวร สำรวมในอินทรีย์ทั้งหลาย มุ่งหมายความเป็นอยู่ที่สะอาดบริสุทธิ์ด้วยอาชีวะปริสุทธิศีล มีสติควบคุมจิตในการพิจารณาปัจจัย ๔ ที่เกี่ยวเนื่อง ไม่ให้ขาดตกบกพร่องเศร้าหมองขุ่นมัว แสวงหาอุบายเป็นเครื่องพ้นจากข้ออุปสรรค ข้อติดขัดในการประพฤติปฏิบัติทางธรรมวินัยด้วยพุทธานุสติโดยโมกขุปายวิธีในพระพุทธศาสนา

ขออำนาจกุศลบุญราศีทักษิณานุปทานปัจโจปการกิจ ซึ่งท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต กรรมการมหาเถรสมาคม อดีตแม่กองธรรมสนามหลวง เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ได้เมตตาเป็นประธานอุปถัมภ์ในการบำเพ็ญกุศล ปัญญาสมวารครบ ๕๐ วันในครั้งนี้ พร้อมด้วยคณะข้าราชการ มีท่านผู้ว่าราชการจังหวัดตราดเป็นประธาน พร้อมด้วยคณะสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา พุทธศาสนิกสาธุชน วัดวรดิตถาราม ได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายแล้วนี้ จงเป็นวิบากราศีส่วนมนุศผลเป็นที่เบิกบานใจในสุคติสัมปรายภพ สมเจตนาปรารภทุกประการ

ได้แสดงพระธรรมเทศนาในอารักขกัมมัฏฐานกถา
ยุติด้วยเวลาประการฉะนี้ ฯ

คำปรารภ

ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ อหึสา สญฺโม ทโม
ส เว วนฺตมโล ธีโร โส เถโรติ ปวุจฺจติ.

ท่านผู้ใดมีความจริงใจ ๑ มีคุณธรรม ๑ มีความไม่เบียดเบียน ๑ มีความสำรวม ๑ มีความข่มใจ ๑ ท่านผู้นั้นแล จัดว่าเป็นปราชญ์ ขัดเกลาสนิมในใจได้แล้ว เรียกว่าเป็น "เถระ" (ขุ.ธ.๒๕/๒๙/๔๕)

คำว่า **"เถระ"** โดยปกติเป็นคำที่ใช้เรียกพระภิกษุผู้มีอายุพรรษามาก แต่คำนี้สามารถนำมาใช้เรียกบุคคลทั่วไป ซึ่งเป็นคฤหัสถ์ได้ เพราะโดยความหมายที่แท้จริง คำว่า เถระ นี้หมายถึงผู้ประกอบด้วยคุณธรรม ๕ ประการ ซึ่งเรียกว่า **เถรธรรม** คือธรรมที่เป็นคุณสมบัติของผู้เป็นเถระ หรือเป็นผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุแล้ว คือ

๑. มีความจริงใจ คือมีสัจจะประจำใจ มีความซื่อสัตย์ เป็นคนตรงไปตรงมา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม พูดจริงทำจริง ไม่เหลาะแหละเหลวไหล เป็นหลักให้แก่ผู้อื่นได้

๒. มีคุณธรรม คือเป็นคนมีเมตตากรุณาธรรม เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ดำรงอยู่ในพรหมวิหารธรรมสม่ำเสมอ วางตัวเหมาะสมกับการเป็นผู้ใหญ่ เลี้ยงชีพและประกอบกิจการงานต่าง ๆ ด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต และขยันหมั่นเพียร

๓. มีความไม่เบียดเบียน คืองดเว้นจากการเบียดเบียนล้างผลาญผู้อื่น ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

๔. มีความสำรวม คือมั่นคงอยู่ในศีล ไม่ทำร้ายใคร ไม่หากินโดยทุจริต ไม่ประพฤติผิดประเวณี ไม่โกหกมดเท็จใคร ไม่สำมะเลเทเมา มีกิริยามารยาทงดงามเป็นแบบอย่างที่ดี

๕. มีความข่มใจ คือมีจิตใจมั่นคง ไม่หวั่นไหวง่าย ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ ไม่มักโกรธ เป็นคนควบคุมอารมณ์ข่มใจได้ดี

ท่านเจ้าคุณพระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล) อดีตเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม และอดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตราด (ธรรมยุต) นับว่าท่านเป็นพระเถระที่มีคุณสมบัติ ๕ ประการนี้ครบถ้วน คุณธรรมเหล่านี้ทำให้ชีวิตของท่านเป็นชีวิตที่งดงาม หรือกล่าวอย่างภาษาชาวบ้านก็คือเป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ เป็นชีวิตที่สามารถยึดถือเป็นแบบอย่างได้สำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ไม่ว่าจะเป็นชีวิตทางโลกหรือทางธรรม

โดยส่วนตัวแล้วท่านเจ้าคุณ ฯ มีความสนิทสนมคุ้นเคยกันมาก สมัยเมื่อยังเป็นสามเณร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้เข้ามาศึกษาพระปริยัติธรรมที่วัดบวรนิเวศวิหารพร้อมกัน โดยได้พักอาศัยอยู่กับหลวงตา คือ ท่านเจ้าคุณพระราชบัณฑิต (แจ่ม ธมฺมสาโร) ซึ่งเป็นชาวจังหวัดตราดด้วยกัน และร่วมศึกษาในสำนักเดียวกันกับท่านมาโดยตลอด และสอบได้เปรียญธรรม ๔ ประโยค ท่านนับว่าเป็นพระเถระที่มีคุณภาพรูปหนึ่ง เพราะประกอบด้วยคุณสมบัติอันเหมาะสม คือ ธรรมปฏิบัติ เป็นผู้เคร่งครัดในพระธรรมวินัย กอปรด้วยศีลาจารวัตรเป็นอย่างดี มีชีวิตเรียบง่าย สันโดษ และสมถะ เปี่ยมด้วยพรหมวิหารธรรม และสังคหวัตถุธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีของคณะศิษยานุศิษย์

ท่านเจ้าคุณ ฯ อยู่ในเกณฑ์อายุยืน สิริอายุรวม ๙๐ ปี นับว่าท่านเป็นผู้มีบุญบารมี มีประสบการณ์แก้ปัญหาภายในวัด นอกวัด และพระศาสนา ตลอดถึงบ้านเมือง บำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชน ทั้งใกล้ชิดและห่างไกล ตามสมควรที่ท่านจะพึงทำได้ นับว่าท่านได้อาศัยบุญที่ท่านมีอยู่ สร้างชีวิตให้เป็นแก่นสารอันได้แก่ความดี อันเป็นอโมฆชีวิต คือชีวิตไม่เปล่าประโยชน์ เป็นเสฏฐชีวิต คือชีวิตที่ประเสริฐ

การถึงมรณภาพของท่านเจ้าคุณ ฯ นับว่าเป็นการสูญเสียพระเถระผู้มีบทบาทสำคัญมากที่สุดรูปหนึ่งของวงการคณะสงฆ์ไทย จึงนำความเศร้าโศกเสียใจ และอาลัยรักมาสู่คณะสงฆ์วัดวรดิตถาราม คณะศิษยานุศิษย์ รวมทั้งผู้มีความเคารพนับถือในท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขออำนาจบุญกุศลที่ท่านเจ้าคุณพระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี) ได้สั่งสมและบำเพ็ญไว้แล้วนั้น ตลอดถึงผลแห่งกุศลทักษิณานุประทานทั้งปวง ที่คณะสงฆ์ คณะศิษยานุศิษย์และผู้เคารพนับถือทั้งหลายได้ตั้งใจบำเพ็ญน้อมอุทิศถวาย จงสัมฤทธิ์ผลเป็นทิพยสุข ทิพยสมบัติ แด่ท่านโดยสมควรแก่คติวิสัยจงทุกประการ

สมเด็จพระวันรัต

(สมเด็จพระวันรัต)

เจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุต

กรรมการมหาเถรสมาคม

วัดบวรนิเวศวิหาร

มกราคม ๒๕๖๐

คำน้อมรำลึก

พระธรรมวุฒาจารย์ เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่มีพรรษากาลมากผู้หนึ่ง ปฏิบัติธรรมวินัยพอเหมาะสม เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาปสาทะของพุทธศาสนิกผู้เข้าใกล้ ได้มาอยู่ ณ วัดวรดิตถารามแห่งนี้ พัฒนาวัดเจริญรุ่งเรืองอย่างที่ปรากฏ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะที่ตั้งวัดนี้เป็นที่ลุ่มเต็มไปด้วยดินโคลน จนต้องขอเศษไม้ที่โรงเลื่อยมาปูทำทางเข้าออกวัด อาศัยความเรียบร้อยและความเอาใจใส่ในการพัฒนา พุทธศาสนิกผู้เข้าใกล้จึงมาเป็นกำลังร่วมกันพัฒนาวัด จนเจริญรุ่งเรืองดังที่ปรากฏอยู่นี้ หวังว่าจะได้ร่วมกันรักษาและพัฒนาต่อไปตลอดกาลนาน

พระธรรมเมธี
เจ้าอาวาส วัดจันทนาราม จังหวัดจันทบุรี

คำถวายความอาลัย

พระเดชพระคุณ **พระธรรมวุฒาจารย์** ท่านเป็นพระเถระที่มีศีลจริยวัตรที่ดีงาม เคร่งครัดในธรรมวินัย และความเป็นอยู่ของท่านก็อยู่อย่างสมถะเรียบง่าย ไม่ยึดติดในวัตถุตามกระแสของโลกาภิวัฒน์ พร้อมทั้งแนะนำพร่ำสอนพระเณรที่เป็นสัทธิวิหาริก อันเตวาสิก ให้ขยันหมั่นเพียรในการศึกษาพระธรรมวินัย ตลอดถึงการไหว้พระสวดมนต์เช้า-เย็น มิได้ขาด ถ้าไม่มีเหตุขัดข้องสุดวิสัย ส่วนเรื่องน้ำใจท่านมักไร้อคติ เป็นต้น เหล่านี้ถือเป็นแบบอย่างที่ดี

การจากไปของพระเดชพระคุณท่าน จึงนับว่าเป็นการสูญเสียเสาหลักอันยากจักบรรยาย ด้วยความสำนึกในเมตตาและอุปการะคุณของท่าน ภิกษุ สามเณร ศิษยานุศิษย์ จึงรู้สึกเศร้าเสียใจและอาลัยเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะที่อยู่รับใช้ท่านมาร่วม ๓๘ ปี ขอให้อำนาจกุศลผลบุญที่ท่านบำเพ็ญไว้ดีแล้ว รวมทั้งกุศลผลบุญที่คณะศิษยานุศิษย์ร่วมกันบำเพ็ญถวาย จงเป็นตบะ เดชะ พลวปัจจัย หนุนนำให้ดวงวิญญาณของท่านไปสู่ภพภูมิที่ดีตามวิถีบุญ ด้วยเทอญ.

พระครูสุนทรวรธัช

รองเจ้าอาวาสวัดวรดิตถาราม

คำถวายความอาลัย

ขอถวายความอาลัยแด่ พระเดชพระคุณ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔) ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด (ธรรมยุต) วัดวรดิตถาราม อำเภอเมือง จังหวัดตราด

การจากไปของพระเดชพระคุณ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ. ๔) ยังความโศกเศร้าเสียใจมาให้แก่ศิษยานุศิษย์และบรรดาผู้ใกล้ชิดเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยพระเดชพระคุณ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔) มีความเมตตาปรานีแก่เหล่าพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย กระทั่งแม้สัตว์น้อยใหญ่ทั้งหลาย ย่อมได้รับอานิสงส์จากเมตตาบารมีของท่านนั้นด้วยตลอดระยะเวลายาวนานโดยที่ไม่คาดหวัง วันที่ท่านต้องละสังขารจากไปย่อมเป็นความสูญเสียหลักชัยของชีวิตหรือเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แต่ถึงอย่างไรแล้ว ท่านก็ยังคงทิ้งคำสอนที่ให้ไว้แก่เหล่าศิษยานุศิษย์ อีกทั้งพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ซึ่งท่านได้ทำหน้าที่ผู้ทรงศีลราชวัตร และความเป็นผู้มีปัญญาแตกฉานในอรรถธรรม และได้ทำหน้าที่อุปัชฌาจารย์ปลูกฝังสั่งสอนศิษยานุศิษย์ สาธุชนทั้งหลาย ได้เข้าใจอรรถธรรม ทำให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายเป็นผู้อยู่ในศีลในธรรม เหล่านี้คือคุณูปการของพระเดชพระคุณ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔) ผู้ถือว่าเป็นเนื้อนาบุญของเรา อาตมภาพจึงได้รับมอบหมายจัดทำหนังสือไว้อาลัย แด่ พระเดชพระคุณ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔) เพื่อเป็นอนุสรณ์

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ต้องขออภัยแก่ท่านทั้งหลาย ด้วยว่ามีเวลาอันจำกัดในการจัดทำหนังสือ เพราะฉะนั้นหนังสือที่เราจัดทำในครั้งนี้อาจมีความบกพร่องในบางส่วน บางจุด จึงขออภัยแด่ท่านทั้งหลายมา ณ ที่นี้ด้วย

ในการนี้ได้รับการอนุเคราะห์จากท่านพระครูสุนทรวรธัช พระครูปลัดวุฒิวัฒน์ ในการให้ข้อมูลหนังสือ เอกสาร และคำบอกเล่า ซึ่งทำให้หนังสือเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ เพราะจะใช้แจกในงานพระราชทานเพลิงศพต่อไป จึงกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

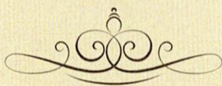
สุดท้าย หากมีข้อบกพร่อง หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดในการจัดทำหนังสือไว้อาลัยของพระเดชพระคุณ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔) ต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

พระมหาสมชาย ฐานธมฺโม

เจ้าอาวาส วัดศรีสำราญจิต

ตำบลหนองรี อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ๒๐๐๐๐

โทร.๐๘๙-๕๓๒๙๕๓๙

น้อมรำลึกอาลัย

ข้าพเจ้ารู้สึกอาลัยในการจากไปของพระเดชพระคุณท่าน โดยฐานะที่ข้าพเจ้ามีโอกาสได้ถวายการอุปัฏฐากพยาบาลไข้เมื่อครั้งที่พระเดชพระคุณอาพาธและมาพักรักษาตัวอยู่ที่วัดจันทนารามอย่างใกล้ชิด ข้าพเจ้าจึงได้รับรู้รับทราบและซาบซึ้งในปฏิปทาของพระเดชพระคุณท่าน ท่านเป็นพระสงฆ์ที่ทรงศีลาจารวัตรอันงดงามยิ่ง เป็นพระมหาเถรที่ปฏิบัติบำเพ็ญศาสนกิจอย่างสมบูรณ์ ทั้งส่วนอัตสมบัติและปรหิตปฏิบัติ คือการช่วยเหลือสาธุชนให้พ้นทุกข์ และดำเนินชีวิตได้ด้วยความสงบสุขมาตลอดระยะเวลายาวนานกว่า ๙๑ ปี

พระเดชพระคุณท่านเป็นพระมหาเถรที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเคารพต่อพระมหาเถรที่มีอาวุโสสูงกว่าโดยพรรษา และให้เกียรติแก่พระมหาเถรที่มีสมณศักดิ์ที่สูงกว่าท่าน มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ข้าพเจ้าฟังแล้วรู้สึกซาบซึ้งอย่างบอกไม่ถูกในคำพูดของท่าน คือเมื่อครั้งที่ท่านได้มาพักรักษาตัวอยู่ ข้าพเจ้าได้เข้าไปถวายการอุปัฏฐาก ท่านก็ได้ปรารภว่า คิดถึงวัดวรดิต ฯ อยากจะกลับไปอยู่ที่วัด เป็นห่วงวัด เป็นห่วงพระเณรในวัด ป่านนี้ไม่รู้ว่าจะอยู่กันอย่างไร เพราะมาอยู่รักษาตัวที่วัดจันทนารามก็นานแล้ว องค์หลวงปู่ท่านก็ให้ข้าพเจ้าไปกราบเรียนแก่พระธรรมเมธี ผู้เป็นพระน้องชาย และเป็นเจ้าอาวาสวัดจันทนาราม ข้าพเจ้าก็เข้าไปกราบเรียนว่า หลวงปู่ให้มาบอกว่าจะกลับไปอยู่วัดวรดิต ฯ แล้ว พระธรรมเมธีก็ให้ข้าพเจ้ากลับไปบอกหลวงปู่ว่า ยังไม่ให้กลับ จะกลับไปทำไม ให้อยู่รักษาตัวให้หายก่อนถึงค่อยกลับ ถ้าไม่หายก็ให้ตายอยู่ที่นี่แล้วจะทำศพให้ ข้าพเจ้าก็กลับไปกราบเรียนว่า ท่านเจ้าคุณธรรมบอกว่ายัง

ไม่ให้กลับ หลวงปู่ท่านก็นั่งนิ่งไม่พูด จนสักพักหนึ่งหลวงปู่ท่านก็พูดว่า **"ถ้าอย่างนั้นเราก็คงยังกลับวัดเราไม่ได้ ถ้าเจ้าคุณธรรมบอกว่ายังไม่ให้กลับ เพราะท่านมีสมณศักดิ์สูงกว่าเรา เราต้องเชื่อเขา"** ข้าพเจ้าฟังแล้วรู้สึกตื้นตันใจเป็นอย่างมาก ในปฏิปทาความอ่อนน้อมถ่อมตน โอบอ้อมอารีให้เกียรติยกย่องด้วยจิตใจอันสูงส่งในตัวหลวงปู่ ซึ่งควรถือเป็นแบบอย่าง

ถ้อยคำปรารภนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่ข้าพเจ้าได้ถอดความออกจากเสียงบันทึกที่ข้าพเจ้าได้บันทึกไว้ในคราวที่หลวงปู่อาพาธมาพักรักษาตัวอยู่ที่วัดจันทนาราม และข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสอุปัฏฐากดูแลอย่างใกล้ชิด นับว่าเป็นบุญวาสนาของข้าพเจ้ายิ่งนักที่ได้มีโอกาสดูแลและรับฟังเรื่องราวในชีวิตของหลวงปู่ ข้าพเจ้าจึงรู้สึกอาลัยในการจากไปของหลวงปู่ เราทั้งหลายที่เป็นศิษยานุศิษย์ เราได้ขาดพระที่เป็นพระสุปฏิปันโน เป็นปูชนียบุคคลไปอีกรูปหนึ่ง องค์หลวงปู่ท่านได้ทำชีวิตของท่านให้มีคุณค่าอย่างสมบูรณ์แบบทั้งทางโลก ทางธรรม เป็นชีวิตที่อยู่ในร่มผ้ากาสาวพัสตร์อันเป็นธงชัยแห่งพระพุทธศาสนาโดยตลอด ชีวิตขององค์หลวงปู่เป็นชีวิตที่ดีงาม เป็นชีวิตที่ประเสริฐ เป็นชีวิตที่ไม่เป็นหมันโดยแท้

ด้วยอำนาจกุศลบุญราศีบำเพ็ญทักษิณานุปทาน ที่คณะศิษยานุศิษย์บำเพ็ญอุทิศถวาย **"พระธรรมวุฒาจารย์"** (ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๔) ตั้งแต่ต้นจนถึงวันพระราชทานเพลิงศพ ขอจงเป็นพลวปัจจัยอำนวยวิบากสุขสมบัติอิฏฐวิบูลมนูญผลแด่ดวงวิญญาณพระเดชพระคุณ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี อนาวิโล) ในสัมปรายภพ สมดังเจตนาปรารภทุกประการ เทอญ

พระครูปลัดเมธีวัฒน์ (สละ สุชาโต)
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดจันทนาราม

ด้วยความอาลัยและเคารพ

กระผมขอบันทึกความทรงจำที่มีต่อ พระธรรมวุฒาจารย์ (ทองดี สังข์เอียด อนาวิโล) เพื่อเป็นการไว้อาลัย และสนองงานเป็นครั้งสุดท้ายต่อพระเดชพระคุณ ฯ ในฐานะเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติประจำจังหวัดตราด พระเดชพระคุณ ฯ พระธรรมวุฒาจารย์ เป็นพระที่มีวัตรปฏิบัติที่เรียบง่าย ไม่มีพิธีรีตอง ไม่ชอบให้ใครเรียกท่านว่า **"เจ้าคุณ"** ชอบให้เรียกท่านว่า **"ท่านพ่อ"** มากกว่า ผมจึงขอใช้สรรพนามแทนพระเดชพระคุณว่าท่านพ่อ

ท่านพ่อเป็นพระที่มีเมตตาสูง เคร่งครัดในพระวินัย สามารถแสดงธรรมโปรดญาติโยมได้ดีมีสาระ มีความไพเราะชวนฟังทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และสิ้นสุด ท่านพ่อยังเป็นเสมือนตำราเล่มใหญ่ที่บันทึกเรื่องราวในอดีตของจังหวัดตราด รวมทั้งเป็นพจนานุกรมที่คอยแก้ข้อสงสัยแก่ผู้ใฝ่รู้ทั่วไป

ครั้งหนึ่งท่านพ่อเคยอธิบายการออกเสียง "แม่น้ำเวฬุ" ท่านให้อ่านว่า "แม่-น้ำ-เวน" และอธิบายเพิ่มเติมว่า เวฬุ (เวน) แปลว่า "ไผ่" แม่น้ำสายนี้แต่เดิมมีป่าไผ่อยู่บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำเป็นจำนวนมาก แม่น้ำสายนี้จึงมีชื่อเรียกตามสภาพแวดล้อม คือมีป่าไผ่ขึ้นอยู่จำนวนมาก ส่วนการออกเสียงว่า เวฬุ (เว-ลุ) นั้นต้องมีคำอื่นมาสมาส เช่น "เวฬุวัน" อ่านว่า เว-ลุ-วัน เป็นต้น นี้เป็นกรณีตัวอย่างที่แสดงถึงความแตกฉานด้านภาษาศาสตร์ของท่านพ่อ

ในด้านการปฏิบัติงาน กระผมได้สนองงานท่านพ่อ เมื่อครั้งที่ท่านเป็นเจ้าคณะจังหวัดตราด (ธ) จนกระทั่งท่านพ่อมีอายุครบ ๘๐ ปี ท่านพ่อยังได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ต่ออีกเป็นเวลา ๓ ปี เมื่อท่านพ่อเป็น

ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดตราด (ธ) แล้ว ท่านพ่อยังทำงานของคณะสงฆ์ เช่น การรับกิจนิมนต์ในงานรัฐพิธีของราชการ และออกตรวจเยี่ยมสนามธรรม-บาลี อยู่เป็นเนืองนิตย์ ด้วยผลงานด้านการพระพุทธศาสนา ท่านพ่อจึงได้รับโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ จากพระเทพเมธาจารย์ เป็นพระธรรมวุฒาจารย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งเป็นพระเถระที่มีสมณศักดิ์สูงสุดของจังหวัดตราดเท่าที่เคยมีมา แต่ความปีติยินดีเหล่านี้ช่างแสนสั้น เมื่อข่าวการละสังขารอย่างกะทันหันของท่านพ่อ พระธรรมวุฒาจารย์ เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๙ ถูกแพร่ออกไป นับเป็นการสูญเสียครั้งสำคัญของคณะสงฆ์ นำมาซึ่งความอาลัยรักอย่างสุดซึ้งจากพุทธศาสนิกชนชาวตราด

สุดท้ายนี้ ขออำนาจแห่งกุศลบุญบารมีของ "ท่านพ่อ" พระธรรมวุฒาจารย์ ที่ได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิตท่าน จงเป็นตบะ เดชะ พลวปัจจัย หนุนส่งให้ท่านพ่อไปสู่ภพภูมิที่เป็นเป้าหมาย คือ ความสะอาด สว่าง สงบ และร่มเย็นด้วยเทอญ

แด่ท่านพ่อ พระธรรมวุฒาจารย์ ด้วยความอาลัย

นายสันติ ดินม่วง

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดตราด

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา
เลขที่ ๑/๔-๕ ถนนบรมราชชนนี ๑๑๙ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทร. ๐๘๙-๒๑๐๕๑๓๓, โทรสาร. ๐๒-๔๔๑-๑๔๖๔ **www.thammasapa.com**

ชีวิตมลายไป
เหลืออะไรไว้ทดแทน

มรณานุสรณ์ พระธรรมบุญญาจารย์ (ทองดี อนาวิโล ป.ธ.๙)